

**CAHİT ZARİFOĞLU'NUN SAVAŞ RİTİMLERİ
VE ANDREA BUSFIELD'İN MİLYONLARCA
GÖLGENİN ALTINDA ROMANLARINDA
AFGANİSTAN VE SAVAŞ İZLEĞİ**

Abdulraziq TÜRKSÖY

Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Doç. Dr. Servet TİKEN

2019

Her hakkı saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

Abdulraziq TÜRKSOY

**CAHİT ZARİFOĞLU'NUN SAVAŞ RİTİMLERİ VE ANDREA
BUSFIELD'İN MİLYONLARCA GÖLGENİN ALTINDA
ROMANLARINDA AFGANİSTAN VE SAVAŞ İZLEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Servet TİKEN

ERZURUM-2019

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "CAHİT ZARİFOĞLU'NUN SAVAŞ RİTİMLERİ VE ANDREA BUSFIELD'İN MİLYONLARCA GÖLGENİN ALTINDA ROMANLARINDA AFGANİSTAN VE SAVAŞ İZLEĞİ" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

19.12.2019

Abdulrazıq TURKSOY

İSTİSNAİ DURUMLAR

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun ..../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)*

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun ..../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar) *

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun ..../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Servet TİKEN danışmanlığında, Abdulraziq TÜRKSOY tarafından hazırlanan bu çalışma 16/12/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

İmza :

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Servet TİKEN

İmza :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

İmza :

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 20/12/2019

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖN SÖZ	V
GİRİŞ	1
İşgalden Bugüne Afganistan	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
SAVAŞ RİTİMLERİ**

1.1. Romanın Tanıtımı.....	10
1.2. Olay Örgüsü	12
1.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	18
1.4. Zaman	20
1.5. Mekân	22
1.6. Kişiler:	25
1.6.1. Seyyit Amad	25
1.6.2. İshak Dedemaruf.....	28
1.6.3. Nurullah	29
1.6.4. Hüseyin Seyb	31
1.6.5. Dede Mahmut	32
1.6.6. Diğer Kişiler	33
1.7. Temalar.....	34
1.7.1. Din Duygusu	34
1.7.2. Çocukluk ve Masumiyet	37
1.7.3. İşgal.....	40
1.7.4. İktidar Mücadelesi ve İç Savaş	43

İKİNCİ BÖLÜM

MİLYONLARCA GÖLGENİN ALTINDA

2.1. Romanın Tanıtımı.....	45
2.2. Olay Örgüsü	47
2.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	60
2.4. Zaman	62
2.5. Mekân.....	63
2.6. Kişiler	65
2.6.1. Fuat	65
2.6.2. Georgie.....	66
2.6.3. Meryem (Fuat'ın annesi)	67
2.6.4. Hacı Halit Han (Hacı Han)	68
2.6.5. Spandi	69
2.6.6. Cemile.....	69
2.6.7. Cahit.....	69
2.6.8. James.....	70
2.6.9. May	70
2.6.10. Diğer Kişiler	71
2.7. Temalar.....	72
2.7.1. Yoksulluk.....	72
2.7.2. Aşk.....	75
2.7.3. Savaş ve Cinayet.....	77
2.7.4. Hastalıklar.....	80
2.7.5. Dostluk.....	82
2.7.6. Gelenek ve Adetler	83
SONUÇ.....	86
Afganistan'ın Siyasi Haritası.	88
KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ.....	91

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN SAVAŞ RİTİMLERİ VE ANDREA BUSFIELD'İN
MİLYONLARCA GÖLGENİN ALTINDA ROMANLARINDA AFGANİSTAN
VE SAVAŞ İZLEĞİ

Abdulraziq TÜRKSÖY

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Servet TİKEN

2019, 91 Sayfa

Jüri: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Jüri: Doç. Dr. Servet TİKEN (Danışman)

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

Savaş Ritimleri romanı, Cahit Zarifoğlu'nun ilk romanıdır. Roman 1985 yılında Beyan Yayınları tarafından yayımlanmıştır. İslami bir bakış açısı ile ele alınan bu romanda, Rusların Afganistan'ı işgali, Afganistan Müslüman halkının din duygusu, samimiyeti, işgale karşı mücadele vermeleri söz konusudur.

Milyonlarca Gölgenin Altında romanı, İngiliz yazar Andrea Busfield'in ilk romanıdır. Roman İngilizce yazılmış daha sonra Sevda Duman tarafından Türkiye Türkçesine tercüme olarak 2013 yılında Pegasus Yayınları tarafından basılmıştır. Toplamda 318 sayfa olan romanda Afganistan'ın siyasal-sosyal olayları, 11 yaşında olan Fuat'ın ve arkadaşları üzerinden anlatılmıştır.

Bu çalışmada Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* ve Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanlarını incelemeye çalıştık. Rusların işgalinden bugüne kadar Afganistan sosyal ve siyasal olayları anlatılan bu romanlarda, romanların tanıtımı, olay örgüleri, zaman, olayların geçtiği mekânlar, mekânlara verilen tasvirler, roman kişileri, romanda üzerinde durulan aşk, çocukluk duygusu, işgal, iktidar mücadelesi, dostluk, yoksulluk, din duygusu, savaşlar, gelenek-gelenek gibi temalar dikkate alındı.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Cahit Zarifoğlu, Andrea Busfield, Savaş Ritimleri ve Milyonlarca Gölgenin Altında.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**CAHİT ZARİFOĞLU'S SAVAŞ RİTİMLERİ AND ANDREA BUSFIELD'S
BORN UNDER A MILLION SHADOWS IN THE NOVELS, AFGANİSTAN
AND THE BATTLE THEMES**

Abdulraziq TÜRKSOY

Advisor: Assoc. Prof. Servet TİKEN

2019. Page: 91

Jury: Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Jury: Assoc. Prof. Servet TİKEN (Advisor)

Jury: Assist Prof. Caner SOLAK

The War of Rhythms is the first novel of Cahit Zarifoğlu. The novel was published in 1985 by Beyan publications. This novel, which is taken from an İslamic point of view, the Russians in vade Afghanistan, the Muslim people of Afghanistan, their sincerity, sincerity and struggle against the occupation.

Born Under a Million Shadows is also the first novel of British writer Andrea Busfield. Novel written in English and then translated into Turkish by Sevda Duman and then was published by Pegasus Publication in 2013. This book, which has a total of 318 pages is an example of the novels which refer to the political-social events of Afghanistan are explained though Fuat and his friends, who are 11 years old.

In this study, we tried to examine Cahit Zarifoğlu's War Rhythms and Ander Busfield's novels Born Under a Million Shadows. In these novels which narrate the social-political event of Afghanistan from the occupation of the Russians to the present day. In this examination made through the rules of novel examination, the introduction of the novels, the lattices, the time zone, the places where the events take place, the depictions given to places, the novel persons, the feeling of love, childhood, themes such as occupation, power struggle, friendship, poverty, sense of religion, wars, tradition and, tradition were considered.

Key Words: Afganistan, Cahit Zarifoğlu, Andrea Busfield, Savaş Ritimleri (War of Rhythms) and Milyonlarca Gölgenin Altında (Born Under a Million Shadows).

ÖN SÖZ

Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* romanı ve Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanı Afganistan'ı konu edinen romanlardır. Bu yazarlar Afganistanlı değildirler lakin ele aldıkları romanlarında Afganistan'ın kısa yakın tarihinde geçen sosyal ve siyasal olaylar detaylı bir şekilde yansımaktadırlar.

Cahit Zarifoğlu *Savaş Ritimleri* romanında, işgal ve işgale karşı Afganistan Müslüman halkının verdikleri mücadeleyi anlatmaya çalışırken, onun devamında Andrea Busfield ise *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanında, Rusların işgalinden sonraki mücahit grupların iktidar mücadeleleri, iç savaş ve Taliban'ın ortaya çıkması ve cinayetlerini bir bir kaleme alarak Afganistan'ın gerçeklerini ortaya çıkarır ve Afganistan'ı dünya çapında tanıtmaya gayret eder.

Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* ve Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanlarında Afganistan ve Savaş izleği konulu bu çalışmamız, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* romanının tanıtımı, olay örgüleri, zaman kesimi, olayların geçtiği mekânlar, roman şahısları, üzerinde durulan temalar incelenmiştir.

İkinci bölümde ise Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanının tanıtımı, olay örgüleri, zaman kesimi, olayların geçtiği mekânlar, roman şahısları, üzerinde durulan temalar ele alınmıştır. Tezin son kısmında ise sonuç ile birlikte Afganistan'ın siyasi haritası ve özgeçmiş eklenmiştir.

Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* ve Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* Romanlarında Afganistan ve Savaş İzleği konulu bu çalışmamıza daima yardımda bulunan, yol gösteren ve desteklerini eksiksiz esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Servet Tiken'e saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans öğrenimim dönemleri boyunca her tür imkânlarından faydalandığım Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsüne ve özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devletine, Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığına (YTB) sunduğu burs imkânlarından dolayı teşekkür ederim.

ARALIK 2019/ERZURUM

Abdulraziq TÜRKSOY

GİRİŞ

İşgalden Bugüne Afganistan

Muhammed İkbâl'in ifadesi ile "Asya'nın kalbi" olarak adlandırılan bugünkü Afganistan toprakları, eski bir Türk yurdu olarak Türk tarihinde anlamlı bir yere sahiptir. Diğer taraftan Afganistan coğrafyasının eski çağlardan itibaren önemli ticaret ve geçiş güzergâhında olması nedeniyle pek çok kavim istilasına uğrayarak, kavimlerin birbirine karışıp eridiği bir alan haline geldiği de bir vakıa olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel ve kültürel gelişimi 5 bin yıl öncesine dayanan Afganistan coğrafyası, İlk Çağda Aryana, Orta Çağda Horasan ve Modern Çağda Afganistan olarak adlandırılarak değişikliklere uğramıştır.¹

İşgalden bugüne kaderi darbeler, savaşlar, zorbalıklar, yönetim sistemlerin hızlıca değişmesi ve işgalle çizilmiş Afganistan'da halen savaş devam etmektedir. Bu kargaşalar sonucunda büyük zararı Afganistan halkı görmüştür. Yaklaşık iki milyon insan ölmüş ve milyonlarca Afganistanlı doğup büyüdüğü ülkesi Afganistan'ı terk etmeye mecbur kalmıştır. İşgalden bugüne Afganistan başlığı altında, Rusların işgalinden bugüne kadar Afganistan'da geçen kargaşalar amaçlanmıştır.

Rusya'daki Bolşevik Devriminden sonra Lenin, Afganistan'la ilgilenmeye başlamıştır. İngilizleri Afganistan'dan tamamen çıkarmak istemektedir. Emanullah Han zamanında Ruslar Kral'a destek vermişlerdir. Kabil'de telefon ve telgraf idaresi ve bir radyo istasyonu kurmuşlardır. Afganistan'ın Sovyetlere yaklaşmasında ABD'nin payı büyüktür. Nikita Kruşçev'in iktidara gelmesi ile SSCB, yayılmacı politikasından vazgeçerek iş birliğini öne çıkarmıştır. 1954'te Afganistan başbakanı Muhammed Davud'un Moskova'yı ziyareti ile iki ülke ilişkilerinde kapsamlı iş birliği projeleri başlatılmıştır. Bu amaçla bazı yöneticiler ve öğrenciler eğitim için Moskova'ya götürülmüşlerdir. Ayrıca Sovyetler, Afganistan'da yollar, köprüler vs. yaparak bu ülkede kendi ideolojilerini yaymak için zemin hazırlamıştır.²

Muhammed Zahir Şah 25 Haziran 1973'te dinlenmek ve gözünü tedavi ettirmek için İtalya'ya gittiğinde, savunma bakanı ve eski başbakan olan Davut Han durumdan yararlanarak Afganistan hava kuvvetlerinin solcu subaylarıyla devrimin basamaklarını

¹ Cengiz Özel, *Yeni Küresel Dönüşümün Şifresi Afganistan*, Orion Kitabevi, Ankara 2019, s. 36

² Shahabuddin Öztürk, *11 Eylül Saldırıları ve Afganistan Müdahalesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015, s. 8-9.

hazırlamıştır. 17 Temmuz 1973 günü Davut Han, Muhammed Zahir Şah rejimini devirerek cumhuriyeti ilan etmiş ve bu cumhuriyete “Afganistan Cumhuriyeti” (Cumhuri-yi Afganistan) adı vermiştir. Bu devrim Afganistan krallığına son vererek ilk cumhuriyet hükümetinin temelini atmış ve bu hareket solcu subaylar, ADHP ve Parçam fraksiyonu tarafından desteklenmiştir.³

Davut Han Afganistan’da Cumhuriyetin temelini attıktan sonra, Afganistan hükümetinin kendi şlerine özgür olması için çaba göstermeye başlamıştır. Bu durum Sovyet Bitliğinin muhalefetine neden olmuştur. “Ne var ki kendisini destekleyen Sovyet taraftarları solcu grupların arzuları hilafına, Davut Han’ın takip etmeye başladığı bu müstakil siyaset, solcu çevrelerde tepkiyle karşılandı. Bunun üzerine Davut Han, takip ettiği müstakil politikaya karşı çıkanlardan başta General Abdulkadir, Nur Muhammed Tereki ve Bebrek Karmel gibi solcu liderleri kısa zamanda tesirsiz hale getirdi. General Abdulkadir ile bir kısım Marksist subayları emekliye sevk ederek ordudan uzaklaştıran Davut Han, memleketteki sivil Marksistlerin önde gelen liderlerinden ve Afganistan Demokratik Halk partisi başkanı olan Nur Muhammed Tereki’yi de basın ataşesi olarak Amerika’ya gönderdi. Bebrek Karmel ve diğer solcu önderlerini ise göz hapsinde bulundurmaya başladı.”⁴ Davut Han’ın bu siyaseti, komünistlerin ona karşı hareketlerinin başlangıcı oldu.

Davut Han bir taraftan rejimine karşı gelenleri bertaraf ederken diğer taraftan ise “Amerikalıların teşviki ile İran’ı Amerika’yı ziyaret ederek bu ülkelerle memleketi arasındaki durgun münasebetleri canlandırmaya çalıştı. Bu ziyaretlerinin sonunda, bilhassa Amerika’dan Afganistan için maddi ve manevi destek sağladı. Bunu takiben, yine Amerika hükümetinin tavsiyesi ve İran Şahı’nın tavassutu ile Pakistan’ı ziyaret eden Davut Han, Paştunistan meselesi yüzünden bu memleketle bozulmuş olan münasebetlerini de düzeltmeye gayret etti (1976). Nitekim Davut Han bu ziyaretine o zamanlar Pakistan başkanı olan Zülfikar Ali Butto, Kabil’i ziyaret ederek mukabele etmiş ve iki Müslüman ülke arasındaki münasebetlerin gelişmesine yardımcı olmuştur.”⁵ Böylece Davut Han tamamıyla Rusları karşısına almıştır.

³ Mohammad Aref Salihi, *Afganistan’da İktidar Mücadelesi ve Dış Müdahaleler*, 1973-2014, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014, s. 17.

⁴ Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*, Kitabevi, İstanbul 1997, s. 248-249.

⁵ Mehmet Saray, a.g.e. s. 249.

Davut Han'ın ülkesi ile Amerika Birleşik Devletleri, İran ve Pakistan arasındaki bozulmuş olan münasebetleri geliştirmede gösterdiği faaliyetler, Sovyetleri oldukça telaşlandırmıştır. Nitekim harekete geçen Sovyetler, Afganistan'ın Amerika nüfuzuna girmesini önlemek için Afgan hükümetiyle alencele bir saldırmazlık paktı imzalama ihtiyacını hissetmişlerdir (1 Aralık 1975). Fakat bununla da endişelerini gideremeyen Sovyetler, Afganistan'ı mutlaka kendi nüfuzlarında tutacak başka planlar hazırlamaya başladılar. Yaptıkları bunca ekonomik ve askeri yardımlardan hiçbir netice alamadan Afganistan'ın kendi nüfuzlarından uzaklaşmasına tahammül edemeyen Sovyetler, nihayet tamamıyla kendilerine tabi bir politika takip edebilecek siyasi bir kadronun Afganistan'a hakim olabilmesi için Kabil'deki büyükelçileri Aleksandar Pusanov vasıtasıyla gerekli planları hazırlamaya başladılar.⁶

Komünist Parçam fraksiyonundan Mir Ali Ekber Haybar'ın öldürülmesi üzerine 17 Nisan 1978'de muhalefetin yaptığı ayaklanma Davut Han hükümetine karşı darbe başlangıcının temeli olmuştur. Mir Ali Ekber Hayber'in cenaze törenine 111 bin kişi civarında insanın katılması Davut Han'ı endişelendirmişti. Davut Han bu durumdan endişelenerek 24 Nisan'da Babrak Karmal ve Nur Muhammed Taraki ile ADHP ve Parçam liderlerini tutuklayarak zindana atmıştır. Fakat Davut Han, sessiz görünüşüne aldanarak tevkif ettirmediği Hafizullah Emin, ordudaki solcu subaylara haber göndererek derhal harekete geçmelerini, aksi takdirde Davut Han tarafından bütün komünistlerin öldürüleceğini bildirmiştir. Böylece 26 Nisan 1978'de ordudaki ADHP'li komünistlerden olan Muhammed Aslam Vatancar Davut Han'ı devirmek üzere, Kabil'e bir tank birliği gönderirken, havaalanına gelen zırhlı tankların zorlamasıyla Abdulkadir de, Davut Han sarayını bombalamak ve onun adamlarını ortadan kaldırmak üzere hava kuvvetlerini göndermeye mecbur kalmıştır. Böylece 27 Nisan 1978'de başlayan devrim, ertesi gün yani 28 Nisan 1978'de Davut Han'ın aile üyeleri ve yakın danışmanları ile sarayın bir odasında kapandığı bir sırada isyancı komandoların saraya girip Davut Han'ı aile üyeleriyle birlikte öldürmeleriyle Davut Han rejimi sona ermiştir.⁷

Devrim sonrası Nur Muhammed Taraki cumhurbaşkanı olurken, Hafizullah Emin de başbakan olarak göreve başlamıştır. Bu yeni süreçte ülkenin adı Afganistan Demokratik Cumhuriyeti olarak değiştirilerek Sovyet etkisinin tüm ülkeye yayılması

⁶ Mehmet Saray, a.g.e. s. 249-250

⁷ Mohammad Aref Salihy, a.g.e. s. 25-26.

sağlanmıştır. Ancak Hafızullah Emin'in keyfi hareketleri Cumhurbaşkanı ve Sovyetleri rahatsız edince kendisine karşı girişilen devrime, karşı bir devrimle cevap vererek Cumhurbaşkanı Nur Muhammed Taraki'yi tutuklatmış ve Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturmuştur. Ne var ki artan karışıklıklar sonrasında Sovyetler, 24 Aralık 1979'da 85000 kişilik kuvvetle ülkeye girerek Hafızullah Emin'i öldürmüş ve 1 Ocak 1980'de Babrak Karmal'ı yönetimin başına getirmişlerdir. Böylece 10 yıl sürecek olan Sovyet işgali de başlamıştır.⁸

Sovyet işgali ile birlikte Sovyetler, esasen beklediği desteği görememiş, 100.000 kişilik Afgan ordusundan 70.000'i silahları ile birlikte mücahitlerin yanında saf tutarak büyük bir dayanışma örneği sergilemiştir. Bu süreçte uluslararası kamuoyu da mücahitlerin yanında yer alarak eşine az rastlanır bir kenetlenmeye gitmiştir. Ancak Sovyetler bu süreçte döşediği 7-10 milyon civarında mayınla insanların sakat kalmasını sağlayan yıldırma politikasını benimsemiş ABD de Afganistan'a ve Pakistan'a desteğini artırarak dünyanın her yerinden cihat yanlısı Müslümanların Afganistan ve Pakistan'a yerleştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca ABD, bu dönemde SSCB'ye karşı Yeşil Kuşak politikasını geliştirerek hem SSCB'nin hem de İran'ın yayılmacılığını engellemeye çalışmıştır. Sovyetlerin 150.000'e çıkan asker takviyesine rağmen mücahitler ülkenin %80'ini kontrol altında bulundurmayı başarmışlardır. Artan mali yük ve siyasi yük nedeniyle Sovyetler, 8 Şubat 1988'de Afganistan'dan 10 aylık bir süre zarfında çekileceğini deklare etmiştir.⁹

Sovyetler işgali ile birlikte İslami direniş karşısında yetersiz kalan Babrak Karmal, Sovyetler tarafından görevden alınarak yerine 1987'de Dr. Muhammed Necibullah getirilmiştir. Ancak işgalin sona ermesi ile birlikte tutunamayacağını anlayan Dr. Muhammed Necibullah, mücahitlerle görüşme yaparak bir yönetim oluşturup çareyi kaçmakta bulmuştur. Böylece mücahitler Kabil'e girerek 28 Nisan 1992'de Sıbgatullah Müceddidi'nin başkanlığındaki geçici konsey ile yönetimi devralmışlardır. Ne var ki Afganistan'da İslami bir yönetimin işbaşına gelmesinden rahatsız olan Batılı güçler, bu sefer de geçmişte vuku bulmuş ihtilafları yeniden canlandırmışlardır. Böylece Kabil civarında Burhaneddin Rabbani ve onun askeri komutanı Ahmet Şah Mesud'un organize Tacik birlikleri; General Dostum komutasındaki Özbek birlikleri; Hikmetyar'ın bir araya

---

⁸ Cengiz Özel, a.g.e. s. 41-42.

⁹ Cengiz Özel, a.g.e. s. 42.

getirmeye çalıştığı Peşaver’de üstlenmiş Peştun grupları arasında, Hikmetyar’ın Kabil’i kuşatıp gülle yağdırmasıyla kıyasıya bir iç savaş başlamıştır.¹⁰

İşgalci Sovyet güçlerine karşı omuz omuza mücadele eden mücahit gruplar, bu defa iktidarı paylaşamayıp silahlarını birbirlerine doğrultmaya başlayarak hem Afgan halkının umudunu tüketmiş hem de onların gözündeki itibarlarını yitirmeye başlamıştır. Zira halk kahramanları ülkeyi iktidar kavgası sebebiyle iç savaşa sürükleyerek Rus işgalinden bile büyük ölçüde zarar görmemiş Kabil gibi büyük şehirleri savaş meydanına dönüştürmüş ve binlerce masum insanın ölümüne neden olmuştur. Örneğin sadece 1994 yılında Kabil’de çoğunluğunu sivillerin oluşturduğu 25.000 insanın atılan bombalar sonucunda yaşamını yitirdiği ve Kabil’in üçte birinin tahrip edildiği düşünülmektedir. Böylelikle 1992 ile 1994 yılları arasında Rashid’in de belirttiği üzere, iç çatışmalar nedeniyle Afganistan fiilen bölünmüş ve ülkenin her bir bölgesi farklı bir savaş lordu tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Yani bu durum, Afgan halkını tabir caizse, karşısında mücahitleri maddi manevi desteklediği komünist rejimin nispi iktidarını arar hale getirmiştir. Bu hadise bize işgal ve çatışmaların bir savaş, kaos, kısaca bir şiddet kültürü yarattığını göstermektedir.¹¹

Sovyetler Birliğinin Afganistan’ı terk etmesinden sonra iktidar için savaştan mücahitlerin aralarında başlayan içi savaşlar halkı hayal kırıklıklarına uğratmıştır. Sovyet askerlerine karşı ateş açan silahlar bu kez kendi aralarında birbirlerine karşı doğrultulmuş durumdaydı. Nitekim bitmeyen iç savaş sonucu, Pakistan medreselerine savaş eğitimi alan ve önderliğini Molla Ömer’in yaptığı Taliban safları güçlenmiş ve mücahit hükümetinin sonuna getirmiştir.¹²

Afganistan 1994’ün sonunda Taliban’ın ortaya çıkmasından önce fiilen neredeyse bölünmüş durumdaydı. Ülke, savaş beyleri arasında bölünmüştü. Bunlar birbirleriyle savaşıyor, durmadan taraf değiştiriyor ve şaşkıncı birlikler, ihanetler ve kan dökmeler dizisi içinde başka bir savaşa girişiyorlardı. Dönemin cumhurbaşkanı Burhaneddin Rabbani, Kabil ve çevresini idare ederken Afganistan’ın batısı, güneyi, doğusu ve kuzeyi başka kumandanlarca denetleniyordu. Bu manzara SSCB güçlerine karşı savaşçıp daha sonra yurtlarına dönmüş, Kuetta ve Kandahar’daki çalışmalarına devam eden Mücahitleri

¹⁰ Cengiz Özel, a.g.e. s. 44

¹¹ Akbarshah Ahmadi, *Dinsel Şiddetin Sosyo-Politik Kaynakları: Taliban Örneği*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt. 26, 2017, s. 124.

¹² Muhammed Zahir Rauf, *2001 Sonrası ABD’nin Afganistan’da Sosyal ve Siyasi Hayata Etkileri*, Yüksel Lisans Tezi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016, S. 71-72 .

de çok kızdırmıştı. Molla Hasan bu durumu şöyle anlatıyordu “Hepimiz Molla Ömer, Molla Gavs, Molla Muhammed Rabbani birbirimizi tanıyorduk, çünkü hepimiz de ilk başta Uruzgan vilayetinden gelmiştik ve hep birlikte mücadele etmiştik. Kuetta’dan bir oraya bir buraya gidip geliyor ve oradaki medreselere gidiyordum, ama ne zaman bir araya gelsek kaos ortasında yaşayan halkımızın korkunç sefaletini tartışırdık. Hepimiz aynı fikirdeydik ve birbirimizle çok iyi geçiniyorduk, bu yüzden bir karar almamız gerektiğinde aramızda hiçbir sorun çıkmıyordu.”¹³

Tam bu kaos ortamında Sovyet güçlerine karşı savaşmış olan Molla Ömer adında otuz beş yaşında Kandahar şehrinde imamlık yapan bir genç, medrese öğrencileri ile birlikte fesada karışmış mücahit gruplarına karşı Eylül 1994 yılında mücadele etmeye karar verdiler. Molla Ömer Taliban hareketinin ortaya çıkışı ile ilgili şunları söylemektedir: *“yaklaşık 20 öğrenci arkadaşım ile birlikte Kandahar’daki bir medresedeydim. Fesat, hırsızlık, yağmacılık ve cinayet çok yaygınlaşmıştı. O günlerde kimse her şeyin daha iyi olabileceğine inanmıyordu. Allah’a tevekkül ettim ve bu öğrenci arkadaşlarımla birlikte çalışmaya koyuldum.”* Başta sayıları elliye varmayan medrese öğrencilerinden oluşan halkı silahsızlandırmak ve şeriatı uygulamak sloganları ile ortaya çıkarak, düş kırıklığına uğramış ve mücahit sonu bitmeyen kanlı mücadelelerinden bıkmış Afganistan halkının talepleriyle örtüşüyor olması Taliban’ın güçlenmesini ve hızla büyümesini sağlamış oldu. Hatta Taliban birlikleri Eylül 1996’da Kabil’i ele geçirdiklerinde ilkin kurtarıcılar olarak sevinçle karşılanmış, ancak Taliban’ın BM koruması altında bir BM binasında yaşayan komünist rejiminde cumhurbaşkanlığı yapan Necibullah’ı önce işkenceden geçirip, ardından ortalık bir yerde asarak idam etmesi üzerine çok sayıda Kabilli ile beraber bütün dünya Taliban hareketinin de diğer mücahit gruplardan farklı olmadığını öğrenecekti¹⁴

Taliban hareketinin hızla yükseliş göstermesinden sonra birbirine giren mücahit gruplar Taliban’a karşı bir birlik kurmak için bir araya gelmek zorunda kaldılar (Kuzey İttifakı). Fakat Taliban’a karşı direniş gösteremeyecekleri aşikâr idi. Nitekim Taliban, dışarıdan desteklerle 1996-2000 yılları arasında onların hakim oldukları bölgeleri, verdiği çetin mücadeleler sonucunda ele geçirerek ülkenin %90’ına hakim oldu. Böylelikle

¹³ Akbarshah Ahmad, *Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 30.

¹⁴ Akbarshah Ahmad, a.g.e. s. 30-31.

Afgan halkı batmış oldukları bataklıktan kaçarken bir başka bataklığa düştüklerini fark edeceklerdi.¹⁵

Taliban ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra baskıcı ve katı şeriat kurallarını uygulamaya koymuştur. Teknoloji aletler, filmler, kitaplar, resim, heykel vs. insanları İslam inancından uzaklaştırdığı gerekçesiyle yasaklanmıştır. Gizliliğinden taviz vermeyen örgüt basın açıklaması veya kendilerini tanıtacak kitap, dergi vs. ‘den de uzak durmuştur.¹⁶

Bu kez Taliban ortadan kaldırılacak, yerine yeni bir hükümet kurulacaktı. “ABD, dünya komuoyunda olumlu bir imaja sahip olamayan Molla Ömer rejimini El Kaide’ye yataklık yapıyor ve teröristlere destek veriyor gerekçesiyle yıkmak ve yerine demokratik bir rejim tesis etmek amacıyla, dünya ülkelerini de yanına alarak 7 Ekim 2001’de başlattığı sürekli hareketi, Amerika’nın teröre karşı ilan ettiği ilk savaş olmuştur.”¹⁷

Afganistan’ın yüzde 90’ını iki ay öncesine kadar elinde tutan Taliban Aralık ayının ilk günlerinde elinde kalan son kent olan Kandahar’ı Kuzey İttifakı’nın karadan ABD’nin havadan gerçekleştirdiği taaruzlara karşı savunmaya çalışmış ancak müttefik güçlerin yoğun saldırıları karşısında daha direnemeyen Taliban’ın lideri Molla Ömer 7 Aralık 2001’de kenti Kuzey İttifakı güçlerine teslim etmeyi kabul etmiştir. Bu kararlar Afganistan’da Taliban dönemi fiili olarak sona ermiştir.¹⁸

Rusları işgalinden beri devam eden savaş sona erince bu kez Afganistan yeni bir hükümeti tecrübe edecek. Taliban bir ara ortadan çekildikten sonra “havada demokrasi sözleri uçuşmaya başladı ve birkaç yıl içinde herkes oy kullanma hakkına kavuştu. Kadınların meclise alınmasına izin verildi, masumları korumak için kanunlar çıkarıldı, kızlar okulla geri döndü, yani eski liderlerin yaptığı ne kadar yanlış varsa görünüşe göre hepsi düzeltilmiş oldu. Fakat tüm bu heyecan ortasında herkes Afganistan’ın binlerce öncesine uzanan, en az Hindikuş Dağları kadar hayatımızın bir parçası olan bir kanun ve adalet sistemi olduğunu unutmuş benziyordu. Bu yüzden herkes demokrasinin iyi bir şey olduğu konusunda hemfikir olsa da bu durum, cinayet işleyen bir adamın cezasını çekecek olması gerçeğini değiştirmiyordu. Afganistan’da nesiller boyu süren kan davaları vardı

¹⁵ Akbarshah Ahmad, a.g.e. s. 31.

¹⁶ Damla Şahin, *Taliban’in Ortaya Çıkışı ve ABD’nin Örgütün Gelişim Sürecindeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2016, s. 2333-234.

¹⁷ İrfan Polat, *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2016, s. 102.

¹⁸ Polat, a.g.e. s. 108-109.

ve aileler arasında o kadar çok cinayet işlenmişti ki içlerinde olayı kimin başlattığını hatırlayan kalmamıştı.”¹⁹ Neyse Afganistan halkı biraz da olsun yeni bir hayatı tecrübe etmiş oldu.

Taliban sonrası, Afganistan’ın yeniden inşa edilmesi programına başlanmış, en basit haliyle amaç, Afganistan’ın kemikleşmiş terörist unsurlarından arındırılması, ülkenin ve ekonominin tekrar yapılandırılması şeklinde belirlenmiştir. Ülkenin tekrar yapılandırılmasına dair detaylar, 5 Aralık 2001 tarihinde BM önderliğinde Afgan gruplarca imzalanan Bonn antlaşması ile masaya yatırılmıştır. Eski kral Muhammed Zahir Şah’ın Roma Grubu, Ahmet Geylani’nin Peşaver Grubu, Gulbeddin Hikmetyar’ın Kıbrıs Grubu ve Raşid Dostum’um Kuzey İttifakı temsilcilerinin katılımıyla yapılan Bonn Antlaşması sonucunda Hamid Karzai liderliğinde geçici bir hükümet oluşturulmuştur. İslam, demokrasi, çoğulculuk ve sosyal adalet prensiplerini vurgulayan Bonn Antlaşması metni temelde liberal, anayasal demokrasiye sahip, ülke içinde entegrasyonu garanti edecek şekilde yapılmış, tek ve yetkin bir ordusu olan, sosyal adalete tam bağlı, insan hakları ve kadın haklarına hassasiyetle yaklaşan modern bir ülkeye geçiş için yol haritası niteliğindedir. (...) Hamid Karzai başkanlığındaki geçici hükümet 22 Aralık 2001 tarihinde göreve başlamıştır.²⁰

Hamid Karzai başkanlığındaki üç yıllık geçici hükümetten sonra bir daha seçim olacak ve Afganistan’ın yeni cumhurbaşkanı seçilecekti. “4 Ocak 2004 tarihinde kabul edilen anayasa hükümleri doğrultusunda, 9 Ekim 2004’de 34 Afgan eyaletinin tamamında kurulan 22000 sandıklı ve yaklaşık 4900 oy merkezi ve bunlara ek olarak İran ve Pakistan’daki Afganistanlı mülteciler için kurulan 2800 sandıkta 8.128.940 seçmen oyların %55.4’nü alarak ilk devlet başkanı olarak seçimi kazanmış, 23 Aralık 2004 tarihinde de yeni hükümet görevine başlamıştır.”²¹

1973 yılında Muhammed Davut Han’ın bir darbeye Muhammed Zahir Han’ı devirmesinden sonra cumhuriyet yönetimini benimseyen Afganistan’da, 2004 seçimleri bu süreçte ilk seçim olması nedeniyle önemli görülmüştür. İlki 2004’de olan seçimde olduğu gibi, 2009’da yapılan ikinci seçimde de Hamid Karzai zaferle çıkmıştır. (...) 5 Nisan 2014 ve 14 Haziran 2014’de iki tur yapılan seçimden, ilk turda en çok oyu alan

¹⁹ Andrea Busfield, “*Milyonlarca Gölgenin Altında*”, Pegasus Yayınları, (çev. Sevda Duman), 1. Baskı, İstanbul 2013. S. 71.

²⁰ Hilal Önal, *ABD’nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz*, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 6, Sayı: 23, 2010, s. 47-48

²¹ Cengiz Özel, a.g.e. s. 67

iki aday Abdullah Abdullah ile Eşref Gani Ahmetzai yarışmış ve ilk ilk turda oyların yüzde 37.6 alarak ikinci sırada yer alan Eşref Gani Ahmetzai seçimin ikinci turunda oyların yüzde 56.44'ünü alarak seçimin kazananı olmuştur.²² Ne var ki Rusların işgali ile başlayan iç savaş ve kargaşalar halen devam etmektedir. Afganistan, Batı ve Doğu güçlerinin savaş meydanına dönmüş konumundadır. 2001'den sonra da Afganistan'ın güneyinde, Afganistan güçleri ve Batı güçlerine karşı direnmekte olan Taliban şu an Afganistan kuzeyinde çoğalıp devlete karşı savaş açmaktadır. Bu arada Afganistan halkı bitmeyen savaş içinde ezilip kavrulmaktadır.

---

²² Cengiz Özel, a.g.e. s. 67

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ RİTİMLERİ

1.1. Romanın Tanıtımı

Savaş Ritimleri, Cahit Zarifoğlu'nun iki romanından biri ve ilk romanıdır. Cahit Zarifoğlu'nun bu romanı, ilk kez 1985 yılında Beyan Yayınları tarafından yayımlanır.²³ İslami bir bakış açısı ile ele alınan romanda yazar, Ruslar tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının inanç ve sabırla mücadele vermek için hazırlıklarını konu etmiştir. Romanda, 1965-1980 yılları arasında geçen Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin işgali ile birlikte, sosyal ve siyasal olaylar anlatılmıştır.

Savaş Ritimleri romanı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm beş küçük kısma, ikinci bölüm altı küçük kısma, üçüncü bölüm iki küçük kısma, dördüncü bölüm de iki küçük kısma bölünmüştür. Yazar romanı, dört bölümden oluşturarak kurgulamışsa da, aslında iki ana bölümden ibarettir. Birinci ve ikinci bölümlerinde, küçük bir çocuk (Seyyit Amad) üzerinden Rusların işgalinden önceki köy (Afganistan) halkının samimiyet dolu İslam kurallarına uygun yaşamını anlatmaya çalışırken, üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ise, Rusların işgali ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının mücadele vermek için hazırlanmaları söz konusudur.

İslami bakış açısı ile ele alınan bu roman öncelikle olayların geçtiği köyün tasviri verilerek başlar. *“İşte bizim dağımız. Yalçın granit kayaların birbirlerini destekleyerek yükseldikleri ve alttakilerin üzerine tehditlerle eğildikleri bu coğrafya içinde, şehirlerden ve ovalardan çok uzakta. Yükseklerden bir yabancı gibi bakıyorum toprağımıza: Her şey kaskatı. Hırçın coğrafyanın sırtında, bir ev daha ilave edilemez gibi sessiz ve tamamlanmış görünüyor.”*²⁴ Bu köy işgalci Ruslara karşı savaşabilmek açısından önemli yere sahiptir. Afganistan'da işgal başladığında, Afganistan Müslüman halkı komünist rejime karşı, ancak köyler, tepeler, dereler, ormanlarda pusu kurarak savaşmışlardır.

²³ Çalışmamızda Cahit Zarifoğlu'nun Beyan Yayınları tarafından *Savaş Ritimleri* ve *Anne* adlı iki eserinin bir araya getirildiği *Romanlar* adıyla yayımlanan 2017 yılındaki 8. baskıdan yararlanılmıştır.

²⁴ Cahit Zarifoğlu, *Romanlar*, Beyan Yayınları İstanbul 2017, s. 9.

Savaş Ritimleri romanı tema açısından zengin bir roman değildir. Bu roman biyografik nitelik taşımaktadır. Romanın birinci bölümünden son kısımlarına kadar, 29 Aralık 1965 yılında Lagman vilayetinin güneybatısında dağ yumaklarının arasında şehirlerden ve ovalardan uzaktaki bir köyde doğan bir çocuğun hikâyesi anlatılmaktadır. İşgal ve işgale karşı mücadele vermek için hazırlanma konulu bu romanda, bir Müslüman çocuğun nasıl eğitilmesi ve gelecekte işgalcilere karşı nasıl savaşabilmesi hedef alınmıştır.

Romanda olaylar 29 Aralık 1965 tarihinden itibaren başkahraman Seyyit Amad'ın doğumu ile başlar. İşgal başladığında tam on dört yaşında olur. Bu müddette Müslüman bir toplumda dünyaya gelen Seyyit Amad'ın öncelikle kulağına ezan okunur, isim konulur üç-dört yaşlarındayken cami ve ibadetle tanışır, Kuran-i Kerim okumayı öğrenir, arkadaş edinir ve romanın son kısımlarında köy halkı ile beraber işgalcilere karşı mücadele verir.

Savaş Ritimleri romanı bir Afganistan romanıdır. Romanda öncelikle Afganistan Müslüman halkının dini inançları söz konusuysen, romanın son kısımlarında, kısa yakın zamanda Afganistan'da geçen kargaşalar (işgal, iç savaş ve iktidar mücadelesi) geçmektedir. Rusların işgalinden önce Afganistan halkı samimiyet dolu hayat sürmekteyken, işgalden sonra bu güzel hayat bir kâbusa dönmüş ve halkın çekmediği sıkıntı kalmamıştır.

Romanın adının yazar tarafından *Savaş Ritimleri* seçilmesi, Afganistan'da savaş mesajının başlanması anlamına gelmektedir. 1979-1980 yılları Afganistan için iç savaş ve kargaşaların başladığı dönemdir. Çoktan beri Afganistan devletini ele geçirmeye çaba gösteren işgalci Ruslar, bu dönemde resmen işgale başlamışlardır. İşgalden sonra Afganistan daha da kötüye gider. Bir yandan işgalciler Afganistan Müslüman halkına ve halkın kültürel değerlerine baskı yaparken öte yandan Afganistan liderlerinin iktidar mücadelesi iç savaşın başlanmasına yol açmıştır. Bu iktidar mücadelesi sonucunda Ruslar büyük şehirleri ele geçirdikten sonra kırsal bölgelere doğru yürümeye gayret etmişlerdir. Mücahit gruplara karşı daha güçlü olmak için, köylerden asker toplamaya başlamışlardır. Ruslar ve Rus yanlılarına kendi evlatlarını askere vermeyen Afganistan Müslüman halkı, askerlik çağı gelmiş olan yiğitlerini mücahitlerle gönderir. Mücahit gruplar, Rus işgalcilerine karşı yavaş yavaş canlanırlar. Romanda din âlimi ve Mücahitlerin komutanı konumunda olan İshak Dede ve Hüseyin Seyb liderliğinde, köy halkı, bir gün asker

toplamak için köye gelen Rus ve Ruslar yanlılarını tuzağa çekerek, köyü terk ederler. Başkahraman Seyyit Amad'ın doğumu ve doğacağı köyün anlatılması ile başlayan roman, köylünün köyü terk etmesi ve köyün Ruslar tarafından yakıp yıkılması ile son bulur.

1.2. Olay Örgüsü

Olay örgüsü “belli bir konu çerçevesinde var olan birden fazla olayın sebep-sonuç ilkesine bağlı bir biçimde oluşturdukları organik bütündür”²⁵ diye tarif edilir. *Savaş Ritimleri* romanında olaylar, romanın başkahramanı Seyyit Amad'ın doğumu ile başlayıp, olayların geçtiği köyün işgalciler tarafından yakıp yıkılmasıyla son bulur.

Dört bölümden oluşan bu romanda olaylar kronolojik sıra ile verilmiştir. Romanda öncelikle olayların geçtiği köyün tasviri verilir. Sonra vakalar bölümüne geçilir. Köy, “şehirlerden ve ovalardan çok uzakta, her şey kaskatı, bir ev daha ilave edilmez gibi sessiz tamamlanmış görünüyor. Evlerin daracık aralarını geçen sokaklardan sonra böyle bir köy için oldukça geniş köy meydanlığı, kendini çevreleyen evlerle birlikte, caminin etrafında halkalanmış birtakım düşsel varlıkların ortasındaki boşluk gibidir. Ortaya devasa bir sini konmuş, içindeki nimetlere, çevresindeki evlerden eller uzanacak sanki.” (s. 9)

Birinci bölümde, kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın doğumu, kulağına ezan okunması ve isim konulması geçerken, ikinci bölümde, Seyyit Amad'ın köyün başka çocukları ile tanışması, cami ve ibadet ile tanışması, suya yüzmeyi öğrenmesi, Mehmet Emin ve Nurullah'ın kavga etmesi ve bu kavgayı İshak Dedemaruf tarafından çözülmesi söz konusudur. Romanın üçüncü bölümünden başlayarak dördüncü bölümünün sonuna kadar, Afganistan mücahitlerinin kuvvetlenmesi, mücahitlerin önderi Hüseyin Seyb'in köye gelmesi, köy halkının işgale karşı hazırlanması, işgalcilerin köye asker almak için gelmeleri, köylülerin Ruslara tuzak kurmaları ve köyü terk etmeleri öne çıkar.

Romanın ilk sayfalarında, beş kız çocuk sahibi olan aile soyunun devamı ve ocağının sönmemesi için altıncı çocuğunun erkek çocuk olmasını ister. Yıllardır erkek çocuk arzusu ile gezmekte olan Seyyit Amad'ın babası, “hayırlısıyla bir erkek çocuk Ya Rabbi” der. (s: 11). Ancak bu isteğin bir günaha dönüşmemesi için gecenin sessiz

²⁵ Ali İhsan, Kolcu, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2005, s: 22.

vakitlerinde dualar ve tövbeler eder, “*Evet kalkıp abdest alıp iki rekât namaz kılalım, kız oğlan demeden hayırlısı için yalvarayım.*” der. (s: 12) Allah isteğini kabul eder ve Seyyit Amad, 29 Aralık 1965 yılında, “*Lagman vilayetinin güneybatısındaki dağ yumaklarının arasındaki bu köyde*” dünyaya gelir. (s. 13)

Bu köyün halkı, oldukça İslam dinine bağlıdırlar. İslami ortamda doğan Seyyit Amad'a İslami isim konulur ve kulağına ezan okunur.

“Nenemin kollarında havaya kaldırıldım. Gözlerim kapalı, içime yumuk, kollarım kundağın sarıışı içinde, o derin uykunun berrak gözleriyle görüyorum. Beni dedeme taşıyor. Babam orada. (...) Besmeleyle başladım ve daha o ilk saçılıştta bana şeytan yoldaşlık ettirilmedi. Ve şimdi yine onların yardımıyla bana söyleyecekleri anlayacak, zapt edecek ve ilerde, tohumun içindeki ağaç gibi, onun dallarını ve gövdesini ve ecdadımın düşüncesine bağlayan köklerini kuracağım. (...) Dedem kibleye dönüyor. Gözümün önünde Beytullah. Duvarlar ve diğer engeller aradan kalkıyor. (...) gür sakallı dedemin sesi çağıldamaya başlıyor. Kulağıma ağzını yaklaştırarak ezan okuyor. Gür, derin, güzel çağıltılı.”(s: 25-26).

Romanın ikinci bölümü, kahramana anlatıcı Seyyit Amad'ın gördükleri, duydukları, hissettiklerinden ibarettir. Üç yaşlarındaiken, bir gün aniden sokağa çıktığında, hem arkadaşı hem de hayranı olan Nurullah ile karşı karşıya gelir. “*İki kişi birbirini kovalıyor. (...) Ben koşanların arkasından, onların kayboldukları boşluğa bakarken, o bana bakıyormuş. Döndüm ki boyu benden birazcık uzun fakat bir hayli enli, sağlam bir gövde. Belli ki bir ağabey bu. Simsiyah saçları kaşlarının hemen iki parmak üstünden başlıyor ve gür kabarmalarla dalga dalga arkaya gidiyor. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı ipliklerle nakışlar işlenmiş güneş dolu bir takke var başında. Bu renklerin altında, biraz yuvarlak ve öyle olduğu için de yumuşak ve iri bakışlarla bana bakıyor. Sonraları sık sık, görmek için can atacağım gülümsemesiyle duruşundan, üç yıllık ömrümün bir sünger gibi emip, ileriki yıllarda ağır ağır tatmak için çıkarıp dilinin üstüne damlatacağı bir güven duygusu yayılıyor. Gülümsüyor. Tıpkı babamki gibi bir parça üst üste binmiş, iri beyaz dişleriyle. Onun adını Nurullah olduğunu nasıl öğrendim? O gün mü başka bir gün mü, nasıl oldu, kim söyledi, bilmiyorum.*” der. (s. 38-89).

Kahraman anlatıcı dört yaşlarındaiken, cami ve ibadet ile tanışır. Evlerinden çıkıp ara sokaklardan ilerlemeye başlarken camiye rastlar.

“Hayatımın ikinci keşfiydi bu. Ve bunu tek başıma bulmuştum. (...) Orada kalakaldım ve baktım. Meydan, bütünüyle, ayrı ayrı yerleri varmış gibi. Ve başımı ilk kez biraz yukarıya, oraya kaldırdım. Ve bana daha önce hiç söylenmediği halde, tarif edilmediği halde, "cami" diye duyduğum şeyin, o ilerdeki yapı olduğunu anladım. (...) Yalnız oranın kalbimiz olduğunu anlamıştım.” (s: 49).

Romanda yazar, Seyyit Amad üzerinden, İslami bir hayat örneğini vermektedir. İslami bir ailede doğan Seyyit Amad, babasının yaptıklarının hayranıdır. Cami ile tanışmasından çok zaman geçmeden, babasından bu gün daha bir şeyler öğrenir. Bayram, abdest alma ve ibadet onun öğrendiklerinin başında gelir.

“Camiyle tanışmam için aradan fazla bir zaman geçmedi. Yine erkenden evin içinde tıkırtıların başladığı bir gün, babamın siyah sakallı gülümseyen yüzüyle karşı karşıyayım. Bana "birazdan ait" bir şey söylüyor yüzü. Bir kaç gündür, kimi boşluğa, kimi bana söylenen cümleler arasında o kelimeyi duydum. Bayram. (...) Diğer günlerden fazla bir farkı yoktu ortalıkta. Sadece biraz erkenden ve hala köşedeki lamba yanıyordu. Babamla leğenin başına çömeldik. Kollarımı sıvadı. Benim adıma. Bismillahirrahmanirrahim diyor ve ben bunu tekrarlamam istediğini anlıyor ve tekrarlıyorum. (...) Elimi yıkadım ve babam yardım ediyordu. (...) Yine de babamın söylemesine ve benim onu birçok defa görmeme göre ağzıma aldım suyu, alabildiğim kadarını, güya ağzımı yıkadım. Sonra burnuma su çektim. (...) Neyse burnumu temizlemiş oldum. (...) Yüzümü epeydir yıkamasını bilen biri olarak zorlanmadım. (...) Ve sonra altıma bir iskemle sürerek ayaklarımı yıkamamı istedi. (...) Sağ ayağını yıka, dedi. (...) bir ders anındayım. Bana bir şeyler öğretiyor, beni bir şeylere hazırlıyor babam. (...) Bayram namazının ne olduğunu anlamadım bile. Sadece köyde erkek olarak kim var kim yoksa hepsinin buraya dolduğunu, hepsinin aynı şeyi dinlediğini ve düşündüğünü ve bu dinledikleri ve düşündüklerinin etrafında sıkı sıkı birbirlerinin koluna girdiklerini ve bu yapının içinde pişen bir şeyin sırayla onların ağızlarına akıtıldığını görüyordum. (...) Namaz başladı, ama nasıl. Evdekilerden farklı. (...) Hep "Allahuekber" diyoruz, fakat namazdaki gibi değil.” (s: 50-51-53). “Birkaç kere dikkatimi çeken şey, anılınca hemen karşımızda kendisini görecekmışiz gibi olduğum Hazreti Muhammed Mustafa Salallahu aleyhi ve sellem kelimeleri... Nasıl bilmiyorum göz pınarlarım doldu. Ve devam ediyordu. -Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular: -" Biz peygamberler topluluğu herkese

seviyesine göre muamele yapmak ve anlayabilecekleri şekilde hitap etmekle emrolunduk.” (s: 55).

İkinci bölümün bir sonraki kısmında Seyyit Amad, Nurullah'ın yardımı ile köy aşağısında bulunan Lagman suyu şelalesi ile tanışır ve suya yüzmeyi öğrenir. Nurullah, Seyyit Amad'a söyleyerek bir şeyler öğretmese de, Seyyit Amad onun yaptıklarının peşindedir. Lagman suyu şelalesi köyün alt tarafındadır. Seyyit Amad ilk kez Arkadaşları, Nurullah, Mehmet Emin, Muhammed İmad, fakir Kul ile şelaleye gider suya yüzmeyi öğrenir. Yolda Nurullah, Seyyit Amad'a eşlik eder.

“Yemekten sonra avluya çıkmamla Nurullah'la yüz yüze gelmem bir oldu. Avludan dışarıya çıktık ve yolda durduk. Yukarıya doğru bakıyorduk. Mehmet Emin yanında biriyle göründü. Onların arkalarında birilerinin daha olduğunu hissediyordum ki Nurullah: Gel dedi ve alt taraflara doğru yürümeye başladık.” (s: 72). “Evimizin avlusundan görünen derinliklerin bir başka açıdan görünüşü. Bir fark vardı, ilerde suyu görüyorduk. Kocaman bir suydü bu. Lagman suyu diye kendi kendine konuşuyor gibi söyledi Nurullah. Lagman suyu ve şelale. Şelale diye tekrarladım.” (s: 74). “Buz gibi bir su. (...) Suyu atılır atılmaz yüzebilen köpek yavruları gibi Nurullah'ın yanına kadar gittim. (...) Çıktık. Bu kadar yeter dedi Nurullah. (...) Orada hayat kendi iksirini, “ab-ı hayatını” bulmuştu. Suyun içindeyken etrafıma baktığımda, kayaların abideleştiğini görüyordum. Şelale ise başka bir anıt, sürekli akış içinde, sürekli bir duruş, bir yük, bir sestü.” (s: 77).

İkinci bölümün son kısımlarında, Nurullah ve Mehmet Emin arasında geçen kavga ve bu olayın İshak Dede tarafından İslam kurallarına uygun biçimde çözülmesi anlatılır. Romanda yazar, bu olay üzerinden köy halkının İslam dinine inançla bağlı olduklarını gösterir. Arkadaşları ile oyun oynamakta olan Seyyit Amad, oyun sırasında Nurullah ve Mehmet Emin'in kavga etmesine şahit olur. Kavga, Nurullah'ın sopa attığı taşın kayaya isabet ederek parçalanıp, Musa Emin'in kaşının üzeriyle, bir yanağının hafifçe çizerek kanatması ve bu durumu gören Mehmet Emin'in Nurullah'a Rus çocuğu demesiyle başlar. *“Mehmet Emin sözünü geri al, diye bağırmaya başlamasındaki sürati hiç birimiz gözlerimizle izleyemedik. (...) Mehmet Emin mosmor olmuştu. Fakat büyük bir talihsizlikle Mehmet Emin aynı kelimeleri bir kere daha tekrarladı. Nurullah bastırdı ve kolun küt diye kırılacağını bile bile bakmaya başladık.” (s: 101).*

Bu olay, ilk önce köy halkının tedirginliğine sebep olur. Ama İshak Dede, bu tedirginliği ortadan kaldırmak ve İslam âlemini birleştirmek için olaya son verir.

Rus işgalinin başlangıç yıllarında, bir taraftan Afganistan mücahitleri işgale karşı hazırlanırken, bir taraftan da Afganistan liderleri arasında taht kavgası başlar. Afganistan'ın kırk yıllık kralı Zahir Şah, ülkenden ayrı kaldığı bir zamanda, çok yakın akrabası (kuzeni) Davut Han tarafından tahtan indirilir. Yerine kendi tahta çıkar. Davut Han ise beş yıl başkanlıktan sonra, yerli komünist (Hafizullah Emin) tarafından çok kötü bir şekilde aile ve yakın adamları ile birlikte sarayda katledilir. Bu sefer tahta Nur Muhammaed Taraki oturur. Ruslar, Taraki'yi mücahitlere karşı destekler ve Emin'i ortadan kaldırmayı planlar. Bu sırada komünistler, esas komünistler ve yerli komünistler olarak ikiye ayrılır. *“Rusya Taraki'nin durumunu kuvvetlendirmek ve onun iç engelleri kırarak mücahitlerin üzerine daha kararlı bir şekilde gitmesini temin etmek istiyordu. Rus uşakları birbirlerine girmişlerdi. Taraki'yi başa geçirdiği halde onunla zıtlaşan Hafizullah Emin şimdi bir tehlike olarak kabul ediliyordu. Ve Taraki'ye onun hakkından gelmesi için kesin emir verilmişti. (...) başkanlık sarayında düzenlenen bir toplantıda tuzağa çekilen Emin, daha atik davranarak Taraki'yi ve adamlarını kan denizine yatıverdi.”* (s: 122).

Hafizullah Emin, tahta oturduktan sonra yerli bir hükümet kurmaya hazırlanır. Bu durumdan hoşlanmayan Ruslar. Şimdi Emin'i ortadan kaldırmayı planlar. *“Ruslar Emin'in sarayını bir gecede indirdikleri paraşütçü birlikleriyle sarıvermişler. Esas komünistler, yerli komünistleri beğenmedikleri için, sabahın erken saatlerinde sarayı basıyordu. Emin'i ailesi, çocukları ve yakın adamlarıyla birlikte ortadan kaldırmışlar. -Şimdi Babrak Karmal Var.”* (s: 133).

Babrak Karmal zamanında, Ruslar daha kararlı bir şekilde iç engelleri ortadan kaldırmak, köylerden asker toplayarak mücahitlere karşı savaştırmayı göze alırlar. Bu sırada, mücahitler Hüseyin Seyb liderliğinde kuvvetlenmektedirler. Hüseyin Seyb Ruslar ile savaşmak için Seyyit Amad'ların köyüne gelir. Köy halkına yiğitlerini komünistlere askere vermemeleri ve mücahitlere karşı savaştırmamalarını bildirir.

“Mukavemet haberleriyle dolup taşmaya başlamıştık. Gece gündüz av tazıları gibi havayı kokluyorduk. Birileri gelecek ve biz onlardan mücahitler hakkında en doğru haberleri alacaktık. (...) Nihayet beklediğimiz oldu.” (s: 141). *“İshak Dede selamlarını aldı. -Karanlıktan birbiri ardına çıkmaya başladılar. Selam veriyor ve bir*

kenarda duruyorlardı. Demek birini, komutanlarını bekliyorlar. Onu heyecanla beklemeye başladı. Nihayet umduğumuz oldu, dev gibi iri yarı biri belirdi. Öylesine uzun, enli ve heybetliydi ki, kim olduğunu bilmeden kalbimin ona ısındığını, emirlerini dinlemeye, öl dese ölmeye hazır olduğumu hissettim.” (s: 143). “Köyde askerlik çağı gelmiş, geçen yıl bazı işlemleri yapılmış bir düzine delikanlı vardı. Bu bir düzine insan askere verildiği takdirde, köy bir kolunu kaptırmış olacak. Başka şeyler de verecek. Direniş çiçekleri beslenip irileşmeyecek. Konu buraya geldiğinde Hüseyin Seyb; Oğullarınızı askere verip onları Müslümanlara karşı savaştırır mısınız? Yoksa izin verir misiniz ki onlar bizimle gelsin? (...) İshak Dede sözü hiç ağızda eğleştirmede: Onları sizinle yollamak bizim için büyük şereftir.” (s, 154).

Babrak Karmal başa geçtikten sonra, esas ve yerli komünistler birlikte, mücahitlere karşı harekete geçerler. Köylerden asker toplayarak mücahitlere karşı kuvvetlenmek isterler. Ruslar, Seyyit Amad'ların köyüne asker almak için gelirler. Köy halkı bir cenaze töreni olduğu görüntüsü vererek, Rusları beklerler. Önce bir grup Rus yanlısı köye gelir, İshak Dede'nin tavsiyesi ile mücahitlere katılırlar. Arkadan gelen Ruslar ile çatışma yaşanır Rus askerleri tutuklanır bir kısmı camiye alınır bir kısmı da öldürülür.

“Askerlerin büyük bir bölümü camiye doğru ilerlemeye başladı. Geriye üç kişi kalana kadar. Cemaatin geri kalan kısmı yavaş yavaş camiden çıkıyor ve tabutun bulunduğu yere toplanıyor. (s: 204). “Rus esirlerinden subaylarla iki er birlikte alınmış ötekiler, hain oldukları kesinleşen yerli askerlerle birlikte caminin içine direklerle bağlanmışlardı.” (s: 228). “Caminin ön ve yan cephesinden duvarlarından iri iri siva parçaları kopup yerlere dağılmış. Cami ve avlusu öyle perişan görünüyordu ama başına gelen bu ilk felaketi savuşturduğunu söyler gibi, uzanan bir el olursa eğer, o huzurlu görünüşünü tekrar ve çabucak kazanacağını vadediyordu. Fakat hepsinden önemlisi yıkılmış bile olsa, bu yürekli köyün oradan yöneltildiğini, çatışmanın orada planlandığını anlatan kaya gibi bir imaj kalacak kafamda. Nitekim önünden geçip gittiğim bu yapı, artık içindeki esir ve bağlı Ruslarla, düşmanı kendi başına zaptetmenin gururu ve bilinci ile cephenin en önünde duruyor.” (s: 229).

Seyyit Amad'ın doğum vakası ile başlayan roman, köy halkının, Ruslara tuzak kurmaları ve Ruslar tarafından köyün yakıp yıkılmasını seyrederek köyü terk etmeleri ile son bulur.

1.3. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Cahit Zarifoğlu, *Savaş Ritimleri* romanını, kahraman anlatıcı ve onun bakış açısı ile kurgulamıştır. Romanda, kahraman hem anlatıcı hem de anlatılan konumundadır. Yazarın romanda kullandığı bakış açısı, "*Otobiyografik yönetimin hakin olduğu romanlarda uygulanan bir bakış açısıdır. Bu tür romanlarda anlatıcı ile anlatılan aynı kişidir. Bu nitelikleri taşıdığı için bu figüre kahraman anlatıcı adı da verilmektedir.*"²⁶ Romandaki olaylar, birinci tekil kişi (Ben) anlatıcı özelliğini taşımakta olan eserin birinci derece kahramanı Seyyit Amad'ın dilinden anlatılır. O, yaşadıklarını, gördüklerini, bildiklerini, duyduklarını ve hissettiklerini bir bir anlatır. Seyyit Amad, başkahraman ve anlatıcı yükünü üstlendiği için romanın merkezinde yer almaktadır.

Okur, romandaki mekân, zaman ve kişilere kahraman anlatıcının bakış açısı ile tanık olur. Ruslar tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının mücadele vermek için hazırlanmaları konu edilen bu romanın ilk satırlarında, kahraman anlatıcı "*Lagman vilayetinin güneybatısındaki dağ yumaklarının arasındaki bu köyde doğacaktım*" der. (s. 13). Böylece romanın anlatıcısı Seyyit Amad (ben anlatıcı ve kahraman anlatıcı) olarak karşımıza çıkar.

İslami bir bakış açısı ile ele alınan bu roman, otobiyografik niteliği taşımaktadır. Romanda olaylar, kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın doğumu ile başlayıp, on dört yaşına kadar bir süreyi kapsar.

Romanda, bir insanın bilme, görme, duyma, yaşama imkânlarına sahip olan kahraman anlatıcı, romandaki olaylar ile iç içedir. Romanın birinci ve ikinci bölümlerinde, kendinin doğumu, isim konulması, kulağına ezan okunması, köydeki cami ve ibadet ile tanışması, Lagman suyu şelalesi ile tanışması, Nurullah ve Mehmet Emin arasında geçen kavga ve bu kavgayı İshak Dede tarafında İslam dini kurallarına uygun çözülmesi gibi olayları, sahip olduğu bakış açısı ile anlatır. Romanın üçüncü ve dördüncü bölümlerinde ise Ruslar tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının direnmesi, mücahitlerinin yavaş yavaş güçlenmesi, başkent Kabil'de Afganistan liderleri arasındaki taht kavgaları, köyde askerlik çağı gelmiş olan yiğitleri askere almak için Rus askerlerinin köye gelmeleri, Rusları tuzağa çektikten sonra köy halkının köyü terk etmeleri kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın dilinden sunulur.

²⁶ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları. İstanbul 2001, s: 60-61.

Romandaki kişi, zaman, mekân ve olaylar kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın sahip olduğu bakış açısı ile verilmiştir. Anlatıcı romanın ilk sayfalarında, olayların geçtiği köyün tanıtması ile anlatmaya başlar. Mekâna yönelik dikkatler romanda Seyyit Amad'ın bakış açısıyla yer bulur. Köydeki cami de Seyyit Amad'ın anlattığı canlı mekânlardan biridir. Kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın ikinci keçi köydeki cami olur. Bu yapı köy halkı için her şeydir. Kahraman anlatıcı camiye anlatırken oranın insanların kalbi olduğunu söylemeden çekinmez. Caminin insanların ruhu ve kalbi olduğunu, evliliklerin orada yapıldığını, köy için alınan her tür kararların orada alındığını, zenginlik- fakirlik arasında farklılık olmadığını söyler. (s.65-78).

Mekâna ait en ince ayrıntılar yine kahraman anlatıcı tarafından sunulur. Örneğin Seyyit Amad, yüzmeyi öğrendiği şelaleyi anlatırken, şelalenin ne kadar güzel ve sürekli akış içinde olduğunu söyler. "*Orada hayat iksirini, "ab-ı hayatını" bulmuştun. Suyun içindeyken etrafıma baktığımda, kayaların abideleştini görüyordum. Şelale ise başka bir anıt, sürekli akış içinde, sürekli bir duruş, bir yük, bir sestir*" der. (s. 77).

Romanın şahıs kadrosunu teşkil eden kişiler, Seyyit Amad'ın duygu ve gözlemleriyle ifade edilir. Seyyit Amad, roman kişilerinden Nurullah, İshak Dedemaruf, Hüseyin Sey, ve Dede Mahmut'un hayranıdır. Üç yaşlarında Nurullah'a rastlar. Nurullah Seyyit Amad'a hem arkadaş hem de önderi olur. Romanda "*Dedesini İshak Dedemaruf'u her gören Allah'ı nasıl hatırlıyorsa, Nurullah'ı gören de hemen, ondan kolaylıkla vuku bulacak cesaretleri hatırlıyordu*" (s. 83). İfadeleriyle Romanda İshak Dede, hem manevi hem de maddi yönüyle olaylara yön veren bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Kahraman anlatıcı Seyyit Amad, "*İshak Dedemaruf irademiz olamadan çevresinde dönüp durduğumuz bir mihrak elimizin altında, yakınıma olduğu halde yöneldiğimiz bir menzil*" der. (s. 79).

Anlatıcı Seyyit Amad'ın bakış açısıyla romanda yer alan kişilerin karakter özellikleri sunulur. Romanda, mücahitlerin önderi Hüseyin Seyb de olaylara yön veren Ruslara karşı mücadelenin ilk sırasında duran biri olarak öne çıkar. O, Allah'ın yolunda mal, mülk, evlatlarını veren bir şahsiyettir. Romanda Hüseyin Seyb, kahraman anlatıcının bakış açısıyla şu şekilde anlatılır: "*Hüseyin Seyb'in yüzünü yakından görünce, onları hatırlamayı göze alamadım. Sakin, berrak, bir yüz, telaşsız bakışlar. Durmadan yer değiştirmek üzere, ağır ağır çevrilen başıyla, beraber bakman, konuşurken gözüne ilişen çocuğa bile dikkatle bakan bakışlar.*" (s. 145) Yine

kahraman anlatıcı Dede Mahmut'u şu sözlerle okura tanıtır: "*Daima dimdik duran, uzun aksakallı, yüz yaşını çoktan aşmış. (...) Dev gibi görünen. (...) son beş altı senedir ne söylediğini bilmeyen, söylenen her şeyi unutan, zaman zaman aksakalına rağmen ayıp sayılabilecek bir iki laf bile eden ve etrafındakileri güldüren biridir.*" (s: 176-177) Anlatıcının; kişi, zaman, mekân ve olaylara bakışından, kahraman anlatıcı olduğu açıktır.

1.4. Zaman

Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* romanında zaman, kronolojik sıra ile verilmiştir. Romanda vaka zamanı ile anlatma zamanı hemen hemen bir birini takip ederek ilerler. Savaş Ritimleri romanı, bir dönem romanıdır. Romanda, 1965-1980 yıllarında, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının mücadele vermeye hazırlanması söz konusudur. Romandaki vaka zamanı 29 Aralık 1965 tarihinden başlayarak on dört yıllık bir süreyi kapsar. Yazar, kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın doğumundan on dört yaşına kadar zaman diliminde romanı kurgulamıştır.

Dört bölümden oluşan Savaş Ritimleri romanında, anlatma zamanı da vaka zamanı gibi geniş bir süreyi kapsar. Romanda anlatma zamanı, kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın doğum hazırlıkları ile başlar, beş kız çocuk sahibi olan aile, altıncı çocuğunun erkek çocuk olması isteğiyle dualar eder ve "*hayırlısıyla bir erkek çocuk Ya Rabbi*" der. (s. 11). Ailenin isteği yerine getirilir.

Romanda zaman, andan geleceğe ilerleyerek oluşur. Romanın birinci bölümünde Seyyit Amad'ın doğumu ve isim konulması geçmektedir. Bu bölüm üç yıllık bir süreyi kapsar. İlk sayfalarda Seyyit Amad'ın doğumu geçerken, yirmi beşinci sayfadan başlayarak onun isim konulması söz konusudur. Roman, sabahın ilk saatlerinde Fevziye Ebe'nin Seyyit Amad'ı doğurmak için Seyyit Amad'ların evine gelmesi ile başlar. Kahraman anlatıcı, romanın ilk satırlarında "*Bugün 1965 Aralık'ının tam yirmi dokuzu.*" (s. 19) "*Ufak tefek, yaşlı, pırıl pırıl yüzlü, ağzı hep dualı Fevziye Ebe, sabahın ilk ışıklarıyla geldi evimize.*" Saatler ilerliyor. *Öğleye kadar güçlülük ve ağır*" (s. 20) "*Güneş ikindiye doğru yatmaya başladıkça caminin çardağı daha çok sıcak ışınların içine giriyor. Tatlı ısınan elbiselerin önleri sıcak arkaları serin. Kış, çardakta oturan erkeklerin hemen arkasında, sanki mevsim benin demektir*" (s. 23) der. (s. 19) böylece

Seyyit Amad, kış mevsiminde 29 Aralık 1965 yılında, ikindi ve akşam saatleri arasında dünyaya gelir. Akşam saatlerinde ise dedesi kulağına ezan okur isim konulur. *"Daha o gün, akşamla yatsı arası, dedem kapıdan girdi." (...)* *"Besmeleyle başladım ve daha o ilk saçılıştta bana şeytan yoldaşlık ettirilmedi"* (s. 25) *"Gözlerim açıldıktan sonra birçok defalar alacalı bulacalı şekiller arasında üzerine eğildiğini göreceğim gür sakallı dedemin sesi çağıldamaya başlıyor. Kulağıma ağzını yaklaştırarak ezan okuyor."* (s. 26)

Bu bölümde, zaman atlaması da söz konusudur. Kahraman anlatıcının doğumu ve isim konulması, kış mevsiminde sabahın ilk saatlerinden başlayarak yatsı vakitlerine kadar süreyi kapsarken, üç yaşlarına kadar süreyi böyle ifadeler ile verir. *"Biraz daha bakıyorum. Artık on gün ve yirmi gün" (...)* *"Bir gün daha geldi."* (s. 29) *"Ocak karları dağı tepelemeye, doldurmaya başlayalı üç hafta kadar oluyor."* (s. 30) *"İlkbahar aniden bir yaban kaz bağıdır gibi geldi" (...)* *"Emekliyor ve yürüyorum. Yine kış, yine ilkbahar ve sıcak, akşamları büfür büfür esen yazarlar."* (s. 31) *"İki yaşlarındayım. Yürüyorum"* (s.32) *"üç yaşlarının yaramaz elleriyle eşyaları çekiştiriyor, tahtadan oyulmuş arabamı bir oyuncağa başka bir tahta parçasını vurup duruyorum."* (s. 33)

Kahraman anlatıcı, romanın ikinci bölümündeki vakaları anlatırken, anlatma zamanında belirsizlik ortaya çıkar. Bu bölümde dört yaşlarında olan kahraman anlatıcı Seyyit Amad, arkadaşlar, cami ve ibadetle tanışması, Lagman suyu şelalesine yüzmeyi öğrenmesi, Nurullah ve Mehmet Emin'in kavga etmesi ve bu kavgayı İshak Dede tarafından İslam kurallarına uygun biçimde çözülmesini anlatırken, "dört yaşına doğru adım adım gidiyordum." (s. 39) "Dört yıllık bir ömrümle" (s. 41) "Bu gece onların duygusuyla uyudum" (s. 47) "1970. Büyüyordum" (s. 59) "O cuma" (s. 70) "Henüz altı yaşın içinde olan bende bile bu güç var" (s. 80) "Yedi yaşlarındaki bir çocuk" (s. 90) "1976 Aralığı" (s. 96) "O gün ve gece" ... "ertesi gün" (s. 104) "Aradan bir gün geçmişti" (s. 104) "O yıl" (s. 108) "üç hafta" (s. 111) gibi zaman kiplerini kullanır.

Romanın üçüncü bölümünde vakalar 1978 yılından başlar. Bu bölümde kahraman anlatıcı Seyyit Amad, arkadaşları ile tanışmasını, başkent Kabil'de geçen taht kavgalarını, Afganistan mücahitlerinin önderi Hüseyin Seyb'in köye gelmesi ve askerlik çağı gelmiş olan gençleri kendisi ile alması gibi olayları anlatır. Romanın ilk satırlarında anlatma zamanı kronolojik şekilde verilmiştir demiştik. Üçüncü bölümde de yazar, yıl, ay, hafta günleri vererek olayları sunar. 1978 yılından başlayan olaylar, 1979 yılına kadar devam eder. Kahraman anlatıcı olayları anlatırken, "bugünlerde" (s. 112) "günün birinde" (s. 116)

"kış aylarının nasıl geçtiğini fark etmedik bile" (s. 117) "Nisan ayının ortalarında" (s. 118) "Ağır bir kış geçti. Şubat ve Mart aylarında hiç kimse gelip gitmedi" (s. 121) "Eylül ayının yarısı henüz geçmişti ki" (s. 122) "Bütün ilkbahar ve yaz boyunca, akınlar birbirini izledi" (s. 124) "Nihayet Aralık ayına girildi" (s. 125) "Mart arkasında Nisan" (s. 141) gibi zaman kiplerini kullanır. Yahut Hüseyin Seyb'in köyün yiğitlerini askere almak için, Şubat ayının bir gecesinin ilk saatlerinde gelir Sabah namazından sonra gider.

Romanın dördüncü bölümünde de yazar, mücahitlerin teşkilatlanması, Rusların işgali ve bu işgale karşı mücahitlerin direnişini anlatır. Anlatıcı dördüncü bölümün vakalarını, "*Hüseyin Seyb sessizce gitti. Ve güneş onun gittiği taraftan aynı sessizlikle yükselmeye başladı*"... "*Bugün başka bir gün*" (s. 191) ifadeler ile anlatmaya başlar. Bu bölümde anlatma zamanı, sabahın ilk saatlerinde Hüseyin Seyb'in köyden gitmesi ile başlayarak akşama kadar süreyi kapsar. Öğlen yemeğinden sonra herkes Dede Maruf'un verdiği görevde bulunur. İşgalci Ruslar köye, askerlik çağı gelen yiğitleri askere almak için geldiklerinde, yatsı ezanı okunmak üzeredir. Köy halkı köyde bir cenaze görüntüsü vererek Rusları bekler. Köye ilk gelen Rus yanlıları, mücahitlere katılır, arkasından gelen Rus askerleri tutuklanarak camiye alınır ve bu sırada çatışma başlar. Köy halkı mücahitlerin yardımı ile Rusları tuzağa çektikten sonra, akşam karanlık saatlerinde köyü terk ederler. Köylü köyü terk ettikten sonra İşgalciler bir daha köye baskın yapıp köyü yakıp yıkarlar.

1.5. Mekân

Bir romanda mekân unsuru oldukça önemli bir işleve sahiptir. Çünkü romanda anlatılan olaylar mekân unsurunun etrafında gerçekleşir. Romanda mekân; sosyal, kültürel ve tarihi değerleri yansıtan bir unsurdur. "*Mekân bir kurmaca metinde olayın geçtiği yerdir. Mekân modelini yaşadığımız dünyadan (ev, konak, çarşı, pazar, şehir, tren, vapur, otobüs, uçak, işyeri, sokak vb.) alacağı gibi tamamen muhayyel de olabilir.*"²⁷ Bir romanda mekânın seçilmesi yazarın bakış açısına bağlıdır. Yazar tarafından seçilen mekân kurgusal ya da gerçek bir mekân olabilir. Cahit Zarifoğlu'nun Savaş Ritimleri romanında mekân, Afganistan'ın Lagman vilayetinde bulunan bir köydür.

²⁷ Ali İhsan Kolcu, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum 2005, s: 26.

Savaş Ritimleri romanında mekân, kurgusallıktan öte gerçeğe yakın bir mekândır. Lagman vilayeti, Afganistan'ın doğusunda, Nangarhar, Kapisa, Kunar ve Nuristan vilayetlerinin arasında, Kabil ırmağının yanında bulunan dağlı, taşlı, karlı ve ormanlı bir vilayettir. Bu vilayet, dağlı, taşlı ve ormanlı olmasına rağmen, ziraat ve hayvancılık için önemli yere sahiptir. Dört ilçe ve elli bir köyden oluşan Lagman vilayetinin, kuzeyinde Doğu Hindüküş dağı, güneyinde Torgar dağı, merkezine Alingar ve Alişang nehirleri bulunmaktadır.

Romanda, kahraman anlatıcı Seyyit Amad'ın doğumundan on dört yaşlarına kadar sürede geçen olaylar, Lagman vilayetinin güneybatısında şehirlerden ve ovalardan uzakta bulunan bu köyde geçer. Köy, hem coğrafi açısından hem de Ruslara karşı mücadele vermek açısından önemli niteliğe sahiptir. Yazar romanın ilk satırlarında kahraman anlatıcı dilinden köyün tasvirini şöyle vermektedir.

"İşte bizim köyümüz. Yalçın granit kayaların birbirlerini destekleyerek yükseldikleri ve alttakilerin üzerine tehditlerle eğildikleri bu coğrafya içinde, şehirlerden ve ovalardan çok uzakta. ...her şey kaskatı. Hırçın coğrafyanın sırtında, ender bulunan düzlüklerden birine yerleşen köyümüz, bir ev daha ilave edilemez gibi sessiz ve tamamlanmış görünüyor. Yabancılar için yıpratıcı diklikleri turmandıktan sonra varılan kenar evlerinin çoğu, küçük avlularını uçurumların kenarına kadar uzatmak zorunda kalmıştır. "Dağ köyümüz o kadar yüksek bir yerde ki, bulutları çoğu zaman rüzgâra kapıldıklarında köyün içinden geçiyor veya hareketsiz zamanlarında köye oturarak başka bir rüzgâr onları alıp götürünceye kadar bekliyor." (s. 17)

Romanda ismi geçen mekânlardan biri de köydeki camidir. Afganistan Müslüman halkı için cami önemli yere sahiptir. Genelde Afganistan'da cemaat namazı kılma ötesinde camiler, önemli kararların alındığı ve planlandığı yerdir. Kahraman anlatıcı cami tasviri şöyle vermektedir.

"Oranın kalbimiz olduğunu anlamıştım" (s. 49). "Bir kere daha anladım ki hayat buradaydı" der (s.65). Köy ile ilgili önemli kararların alındığı, ibadetin kılındığı, dinin öğrenildiği, evliliklerin yapıldığı, insanların toplandığı yer olan bu cami, canlı bir mekândır. "Ah cami... Evlilikler orada planlanır, bereket bulur. Köy için alınan her kararı onun duvarları duydu. (...) Zenginden fakire, fakirden de zengine giden ve birisini ötekenden daha büyük ve değerli kılmayan akışın taksim olduğu yer burası. (...) Caminin çeşitli köşelerinde gizli hücreler, ikili üçlü gruplar, bazen mırıltılar, bazen de hepsinin üstüne kapanan ve onları kar suları gibi besleyen, her an

tomurcukları iri güller dönüşen Kur'an okunuşları" (s. 78). "Cami durgundu. Ama her şey orada çözümlendi" (s. 104). " Ve cami köyün kalbi olmakla kalmıyor, gide gide gövdeyi de kendine topluyor ve oradan ibaret olmaya başlıyoruz" (s. 134).

Romanın son sayfalarında, köyde askerlik çağı gelmiş olan yiğitleri, askere almak için Rusların köye geldiklerinde, köy halkı İshak Dede ve Hüseyin Seyb önderliğinde, bir cenaze töreni görüntüsü vererek Ruslara tuzak kurar, Rusları tuzağa çektikten sonra, Rus askerlerini caminin direklerine bağlayıp köylü köyü terk ederler. Cami bir daha görevini yapar. Kahraman anlatıcı, *"Fakat hepsinden önemlisi yıkılmış bile olsa, bu yürekli köyün oradan yönetildiğini, çatışmanın orada planlandığını anlatan kaya gibi bir imaj kalacak kafamda. Nitekim önünden geçip gittiğim bu yapı, artık içindeki esir ve bağlı Ruslarla, düşmanı kendi başına zapt etmenin gururu ve bilinci ile cephenin en önünde duruyor. (...) Öürken yıkılırken onlardan yirmi kadarını yanında götürmeye hazırlanıyor camimiz. (...) Ama camiye güvenimiz tam. Onlar avludan girerken caminin pencerelerine atılırken, yan direkleri, duvarları ile son bir kez hiddetle esniyor ve bütün ağırlığı ile düşmanın üzerine iniyor" der. (s. 229-230-232).*

Romanda bir de köy meydanlığı vardır. Kahraman anlatıcı Seyyit Amad, köy meydanlığında arkadaşları ile oyun oynar. Bu meydanlık köyün çocukları için tabiatта yetişmenin ilk örneğidir. Bu meydanlık hem genişliği hem de Ruslara karşı mücadeleye verme konusunda önemli yere sahiptir.

Evlerin daracık aralarını geçen sokaklardan sonra böyle bir köy için oldukça geniş köy meydanlığı, kendini çevreleyen evlerle birlikte, caminin etrafında halkalanmış birtakım düşsel varlıkların ortasındaki boşluk gibidir. Ortaya devasa bir sini konmuş, içindeki nimetlere, çevresindeki evlerden eller uzanacak sanki. (s. 17) "Alabildiğine geniş. Koşmak, durmadan etrafında turlar atmak ve adım alamaz hale gelinceye kadar orada bulunmak" (s. 49)

Köyde İshak Dede, çocukları yetiştirmede iki çizgiyi takip eder. Bir kısım çocukları camide İslami eğitime tabi tutarken, bir kısmını da tabiatта yetişmelerini sağlar. Nurullah ve Seyyit Amad'a İslami eğitimleri yanında suya yüzmeyi öğrenmelerini tavsiye eder. Köyün aşağısında Lagman suyu şelalesi vardır. Nurullah ve Seyyit Amad arkadaşları ile birlikte şelaleye gidip yüzerler. Anlatıcı, *"Orada hayat*

kendi iksirini "ab-ı hayatını" bulmuştu. Suyun içindeyken etrafıma baktığımda, kayaların abideleştiğini görüyordum. Şelale ise başka bir anıt, sürekli akış içinde, sürekli bir duruş, bir yük, bir sestir" der. (s. 77). Bu şelale köy çocuklarının tabiatta yetişmeleri için önemli yere sahiptir. Romanın izleğine göre, Ruslara karşı savaşabilmek için kayalara yürümeyi ve suya yüzmeyi bilen yiğitler lazımdır.

Romanda ismi geçen başka bir mekân da, Afganistan'ın başkenti Kabil'deki saraydır. Yazar romanda, Başkent Kabildeki sarayın özelliklerinden söz etmemiş ama sarayda olup biten taht kavgalarını birebir kaleme almıştır. Afganistan'ın Başkenti Kabil, 1970-1980 yıllarında kanlı savaş meydanıdır. Davut Han'ın kuzeni Zahir Şah'ı tahttan indirdikten sonra Afganistan cumhuriyetini kurar ve tahta çıkar. Beş yıllık iktidarı sırasında Hafızullah Emin gibi sıradan bir insan olmayanları dışa bırakır ve taht kavgaları artar. Bir taraftan taht kavgaları devam ederken, bir taraftan da başkent Kabil, Ruslar tarafından işgal edilir.

1.6. Kişiler:

1.6.1. Seyyit Amad

Seyyit Amad, *Savaş Ritimleri* romanının hem başkahramanı hem de anlatıcısıdır. Babası Mahmut; vatan, namus, İslam dini için savaşan mücahit bir şahsiyettir. Seyyit Amad, peş peşe beş kız çocuk sahibi olan ailenin altıncı çocuğudur. Hem başkahraman hem de anlatıcı yükünü taşıdığı için romanın başından sonuna kadar vardır. Romanda geçen olaylar onun dili ve bakış açısı ile sunulur. O, beldelerden uzakta dağ yumaklarının arasındaki bir köyde doğmuştur. 29 Aralık 1965 tarihinde Afganistan'ın doğusunda Lagman vilayetinin güneybatısındaki bir köyde, dindar bir ailede dünyaya gelir. Mücadele savaşı başladığında tam on dört yaşında olur.

Beş kız çocuk sahibi olan aile, soyunun devamı ve ocağının sönmeyip tütmesi için erkek çocuk ister. Seyyit Amad'ın babası sessiz gecelerde Allah'a yalvarır ve *"hayırlısıyla bir erkek çocuk Yaa Rabbi"* der. (s.11).

İslam dinine bağlı bir ortamda dünyaya gelen Seyyit Amad, doğumundan itibaren İslam kurallarına uygun kişi olarak yetiştirilir. İslami bir isim konulur ve kulağına dedesi tarafından ezan okunur. Olay Seyyit Amad dilinden şöyle anlatılır. *"daha o gün, akşamla yatsı arası, dedem kapıdan girdi. Babamın bakışlarıyla karşılaşmamak için adeta duvarı izleyerek gidip yerdeki minderlerden birine*

oturmasından birkaç saat sonra, nenemin kollarında havaya kaldırıldım. Gözlerim kapalı, içime yumuk kollarım kundağın sarışı içinde, o derin uykunun berrak gözleriyle görüyorum. Beni dedeme taşıyor. Babam orada. (...) Besmeleyle başladım ve daha o ilk saçılıştta bana şeytan yoldaşlık ettirilmedi. (...) Dedem kibleye dönüyor. (...) Gözlerim açıldıktan sonra birkaç defalar alacalı bulacalı şekiller arasında üzerine eğildiğini göreceğim gür sakallı dedemin sesi Çağıldamaya başlıyor. Kulağıma ağzını yaklaştırarak ezan okuyor. Gür, derin, güzel çağıltılı." (s. 13-25-26). Afganistan'da İslam dini yaygınlaştıktan sonra çocuklara Arapça isim konulma, yeni doğan çocukların kulağına ezan okuma bir gelenek haline dönmüş ve bu gelenek halen devam etmektedir.

Seyyit Amad dört yaşlarında köyün diğer çocuklarıyla tanık olur. Bir gün aniden köyün daracık sokaklarına çıktığında Nurullah ile karşılaşır. Seyyit Amad, Nurullah'ın hem arkadaşı hem de hayranı olur ve daha sonra onun önderliğinde başka arkadaşlar da bulur. Lagman suyu şelalesi ile tanışır suya yüzmeyi öğrenir.

Bir süre hastalık geçiren Sayyit Amad, arkadaşlarını arayıp köy meydanlığına çıktığında hayatının ikinci keşfi olan camiye rastlar. *"başımı biraz yukarıya kaldırdım. Ve bana daha önce hiç söylenmediği halde, tarif edilmediği halde, cami diye duyduğum şeyini o ilerdeki yapı olduğunu anladım"* der. (s. 49) Seyyit Amad'ın, cami ile tanıştığından fazla zaman geçmeden, abdest alma ve ibadet kılma ile tanışır. Babasından abdest almayı öğrenir. Onun yardımı ile abdest alır babası ile birlikte bayram namazını kılmak için camiye gider. *"Bayram namazının ne olduğunu anlamadım bile. Sadece köyde erkek olarak kim yoksa hepsinin buraya dolduğunu, hepsinin aynı şeyi dinlediğini ve düşündüğünü ve bu dinledikleri ve düşündüklerinin etrafında sıkı sıkı birbirlerinin koluna girdiklerini ve bu yapının içinde pişen bir şeyin sırayla onların ağızlarına akıtıldığını görüyorum. (...) Namaz başladı, ama nasıl. Evdekinden farklı. Durduğumuz yerde ellerimizi tekrar tekrar kollarımıza kadar kaldırıp Allahuekber diyoruz."* (s. 53)

Seyyit Amad beş yaşlarındayken, köy meydanlığına çıktığı bir anda, köyün diğer çocukları Mehmet Emin, Musa Emin, Muhammed İmad, Osman, Fakir Kul vb ile tanışır arkadaşları çoğalır. Onlar ile oyun oynarken babasına rastlar ve babasıyla birlikte cuma namazını kılmak için camiye giderler. Abdest alırlar, bayram namazı ibadetini öğrendiği gibi cuma namazının da ne olduğunu öğrenir. İshak Dede'nin

memleketin durumu hakkında verdiği vaazı dinler. "*Ön tarafta biri öksürerek boğazını temizledi ve göründü. İshak Baba. Yine yan tarafa doğru yürüdü ve yeşil kumaşı geçerek çıkmaya başladı. (...) İshak Baba: Muhterem cemaat dedi, babama döndüm. Baba dedim, cemaat ne demek. Koluyla dokundu susmamı isteyerek. Muhterem cemaat, memleketin halini biliyorsunuz. Ve devam etti.*" der. (s. 71)

Seyyit Amad, İshak Dedemaruftan Kur'an-ı Kerim dersi alırken, onun torunu Nurullah'tan yüzmeyi öğrenir. Büyüdükçe tekrar tekrar arkadaşları ile köyün aşağısındaki Lagman suyu şelalesine gider, kayalardan inince Nurullah ona eşlik eder. Nurullah her işte ona önderdir.

Seyyit Amad yedi yaşlarında köyün çocukları ile birlikte oyun oynarken, Nurullah ve Mehmet Emin'in kavgasına şahit olur. Bu kavga Nurullah'ın sopa attığı taşın kayaya isabet ederek Musa Emin'in yüzünü kanatması ve Mehmet Emin'in Nurullah'a Rus çocuğu demesi ile başlar. Kavga sonucunda Mehmet Emin'in kolu kırılır. Bu olay köy halkının tedirginliği ve Mehmet Emin'in akrabalarının camiye gelmemelerine neden olur. Köy halkı bir süre sessizlik içinde kalırlar. İshak Dede, bu olayı İslam kuralları esasında çözer.

Memleketin durumu çok karıştığı 1978 yılında Seyyit Amad 13 yaşlarında, Afganistan başkenti Kabil'de geçen olaylardan dolayı köy halkı çok tedirgindir. Seyyit Amad, arkadaşları ile bir gün şelaleye vardığında Rus askerlerini görür. Rus askerleri onları tutuklamak için çabalıyorlar lakin Seyyit Amad ve Arkadaşları daha atik davranarak kaçmayı başarırlar. Bu durumu büyüklere bildirir. Ruslar köyün aşağılarına kadar gelmişler, Rusların uçaklarının sesi duyulmaktadır. Köyde İshak Dede durmadan köy halkını uyarır ve direnişe çağırır. Seyyit Amad arkadaşları ile silah kullanmayı öğrenir. Ruslara karşı hazırlanırlar.

Ruslar ve Ruslara tabi olan Afganların, askerlik çağı gelmiş olan köyün yiğitlerini askere almak için köye geldiklerinde, Seyyit Amad ondört yaşındadır. İshak Dede ve Hüseyin Seyib liderliğinde, köy halkı Ruslara tuzak kurar. Köylülerin hepsinin bu tuzağa payı vardır. Seyyit Amad da elinde silah alarak Ruslara karşı mücadele verir. Köy halkı Rusları tuzağa çektikten sonra köyü terk ederler.

1.6.2. İshak Dedemaruf

Köyde maddi ve manevi varlığı ile hissedilen, olaylara yön veren İshak Dedemaruf, Nurullah'ın dedesi, köydeki caminin İmamı ve dindar bir kişidir. O, insanlara İslam dini hakkında bilgi verir vaazlarda bulunur. Romanda, İshak Dede'nin kimliği şöyle ifade edilmektedir. *"İshak Dedemaruf irademiz olamadan çevresinde dönüp durduğumuz bir mihrak elimizin altında, yakınımıza olduğu halde yöneldiğimiz bir menzil"* (s. 79). O, her ne derse köy halkı da onun dediğini yapar onu dinler, herkes onun arkasından namaz kılar ve ona saygıda bulunur.

İshak Dede, aslında Buharalıdır. Buhara Ruslar tarafından işgal edildikten sonra Afganistan'a gelmiştir. İshak Dede Seyyit Amad'a Kur'an Kerim dersi verirken Buhara'dan kaçıp Afganistan'a geldiği anı şöyle anlatır. *"Biliyor musun sen de Buhara'dan geldik bu köye. Yoldayken hastaydım. Evimizi, kapısını çekip olduğu gibi bırakarak geldik. Deryayı yüzerek geçtik ama hastaydım. Babam beni karşıya geçirirken nerdeyse ikimiz de sulara kapılıp ölecektik. Kâfirler yurdumuzu aldı" der.* (s. 86) Dedemaruf, Komünistlerin zulmünden anlayan ve onlara karşı sabırla mücadele veren bir şahsiyettir. Afganistan'ın Lagman vilayetine geldikten sonra, köy halkının hem imamı hem de yol göstericisi olur. Rusların işgaline karşı, Hüseyin Seyb komutasındaki mücahitler ile iş birliği yapar. Köy halkını Rus işgaline karşı direnişe çağırır. Köy çocuklarının bir kısmına camide İslami eğitim verirken, bir kısmını ise tabiatla yetişmesini sağlar. Köy çocuklarına yüzmeyi öğrenmelerini tavsiye eder.

İshak Dede birleştirici fikri ile köy halkını bir araya tutan, köyde ortaya çıkan her tür sıkıntıyı çözen biridir. Nurullah'ın Attığı taşın kayaya isabet ederek Mehmet Emin'in kardeşi Musa Emin'in yüzünün kanatması ve Mehmet Emin'in Nurullah'a Rus çocuğu demesi ile Nurullah ve Mehmet Emin arasında kavga çıkar. Olay köy halkının tedirginliğine ve Mehmet Emin'in akrabalarının camiye gelmemelerine neden olur. Bu olayı çözmek İshak Dede'ye düşer. Camiye gelmeyenleri çağırır ve namazdan sonra, Mesele İshak Dede tarafından iyice çözülür ve köy halkı eski samimiyet dolu hayatına kavuşurlar.

İshak Dede romanda olaylara yön veren her şeyden haberdar olan bir şahsiyettir demiştik. Zira İshak Dede, Afganistan'ın başkenti Kabil'de Afganistan liderleri arasında geçen her şeyi bilir, bu olaylara karşı mücahitler ile iş birliği yapar. Aslında Afganistan liderlerinden biri olan Mir Kemal, Ruslar tarafından öldürtülür.

Komünistler onu Davut Han tarafından öldürüldüğünü söylerler. Lakin İshak Dede, onu Rus birliğinin komutanı Pusanof'un öldürttüğünü söyler. Halka, *"Rus bırakmaz (...) Yakında şu topraklarda Rus askerleriyle göğüs göğüse çarpışacaksınız, buna hazır olun"* der. (s. 125).

Rusların Afganistan'a girmeleri ve Afganistan başkenti Kabil'e gelmeleri ile memleketin her yeri komünistler tarafından işgal edilmektedir. İshak Dede, bu durumdan çok hoş değil, *"kötü bir zaman, çok kötü bir zaman"* (s. 131) olduğunu söyler. *"Durmadan görüşmeler yapar köyü bir şeylere hazırlar."* (s. 134). Hüseyin Seyb komutasındaki mücahitlerin köye geldiklerinde, İshak Dede köy halkı ile birlikte onları karşılar, köy halkı, askerlik çağı gelen yiğitleri Ruslara verip Müslümanlara karşı savaştırmamak için mücahitler ile gönderir. İshak Dede Hüseyin Seyb'e *"Onları sizinle yollamak bizim için büyük şereftir"* der. (s. 154) Ve yiğitleri mücahitlere teslim eder.

Ruslar, Babrak Karmal'ı Afganistan başkanı yaptıktan sonra, daha güçlü olarak mücahitlere karşı savaşmak amacı ile köylere asker toplamaya gelir. Bu durumu anlayan İshak Dede, askerden kaçıp köye gelenleri hemen Hüseyin Seyb'e yollar. Mücahitleri güçlendirmek niyeti ile köy halkı ile istişare eder. Savaş ve namus için konuşur. Ruslara karşı tedbir alır. Köy halkı ile birlikte bir cenaze töreni hazırlayarak Rusları tuzağa çeker. Bu planın kurulmasının önünde İshak Dede yer almaktadır.

1.6.3. Nurullah

Nurullah, İshak Dedemaruf'un torunu, romanın başkahramanı ve anlatıcısı Seyyit Amad'ın yakın arkadaşı, akıl hocası ve dindar bir ailenin çocuğudur. Romanın başkahramanı ve anlatıcısı Seyyit Amad onun hayranıdır. Hem arkadaşı hem de hayranı olan Seyyit Amad, ilk tanıştığı anı şöyle anlatır. *"Ben koşanların arkasından, onların kayboldukları boşluğa bakarken, o, bana bakıyormuş. Döndüm ki boyu benden birazcık uzun, fakat bir hayli enli, sağlam bir gövde. Belli ki bir ağabey bu. Simsiyah saçları kaşlarının hemen iki parmak üstünden başlıyor ve gür kabarmalarla dalga dalga arkaya doğru gidiyor. Kırmızı, yeşil, mavi, sarı ipliklerle nakışlar işlenmiş güneş dolu bir takke var başında. Bu renklerin altında, biraz yuvarlak ve öyle olduğu için de yumuşak ve iri bakışlarla bana bakıyor. Sonraları sık sık, görmek için can atacağım gülümsemesiyle duruşundan üç yıllık ömrümün bir sünger gibi emip, ileriki yıllarda*

ağır ağır tatmak için çıkarıp dilinin üstüne damlatacağı bir güven duygusu yayılıyor. Gülümsüyor. Tıpkı babamınki gibi bir parça üst üste binmiş, iri ve beyaz dişleriyle. Onun adının Nurullah olduğunu nasıl öğrendim? O gün mü, başka bir gün mü, nasıl oldu, kim söyledi, bilmiyorum." (s. 38-39)

Köyün imamı İshak Dedearuf onun dedesidir. O, dedesinden özel ders alır. Kur'an-ı Kerim'i ve ibadeti öğrenir. Kahraman anlatıcı, *"Onun torunu olduğu halde İshak Babanın neden onu camideki sürekli talebelerinden biri yapmadığını anlayamıyordum. Ona böyle olması için bir baskıda da bulunmuyordu. Fakat onları yakından tanımaya başladıkça Nurullah'ın adeta özel bir eğitimden geçmekte olduğunu anlamakta gecikmedim" der. (s. 83)*

Başkahraman ve anlatıcı konumunda olan Seyyyit Amad'ın akıl hocası olan Nurullah, ona söyleyerek bir şeyler öğretmese de Seyyit Amad ondan vuku bulur ve onun yaptıklarını yapar. Anlatıcı, *"Dedesi İshak Dedemaruf'u her gören Allah'ı nasıl hatırlıyorsa, Nurullah'ı gören de hemen, ondan kolaylıkla vuku bulacak cesaretleri hatırlıyordu" (s. 83). "Yürürken omuzları, iri birer dilim halinde, bol gömleğinin içinde, kaburgalarıyla birlikte kııldardı. İki yanda sırayla öne atılan iki değirmen tekeri gibi. İshak Reis ona seslendiği zaman, taş gibi ağır bu tekerler hangisi öndeyse ondan başlayarak devinmeye başlar, fakat o bu kadar ağırlığın altında tüy gibi bir hafiflikle yürür veya koşardı." (s. 98). "İçinde İshak Dedemaruf'un iradeleri depreşiyor" der. (s. 114)*

Seyyit Amad ile tanıştığınan çok zaman geçmeden, Seyyit Amad'a köyün aşağıdaki Lagman suyu şelalesi ile tanıştırır ve suya yüzmeyi öğretir. Nurullah ve başka çocukların, suya yüzmeyi öğrenmeleri, ibadet kılma ile tanışması, bu çocukların gelecekte bir şeylere hazırlanacaklarının işaretidir. Nurullah, Sabahları erkenden abdest alır, dedesi ve babası ile camiye gider. Arka saflarda dizilen çocukların ilki olur. İslam dini hakim olan bir ortamda büyümekte olan Nurullah, Dedesi İshak Dedemaruf gibi kâfirlere karşı bir duyguya sahiptir. O, köyün başka çocukları gibi büyüklerin sözlerini dinler onların dediklerini yapar.

Köyün diğer çocukları gibi Nurullah da, Rusların işgaline karşı has bir duyguya sahiptir. Arkadaşları ile köy meydanlığında oyun oynarken, sopa attığı taşın kayaya çarparak Musa Emin'in yüzünü kanatır. Mehmet Emin, Nurullah'a Rus çocuğu seni der. Bu söze dayanamayan Nurullah, sözünü geri al diye bağırır. Aynı kelimeyi

Mehmet Emin bir kere daha tekrar edince ortaya kavga çıkar, bu olayda Mehmet Emin'in kolu kırılır. Olay bir süre köy halkının tedirginliğine sebep olur, ama İshak Dede tarafından çözülmesiyle son bulur. Nurullah ise Rus çocuğu sözünü yüreğinden hiç çıkaramaz.

Bir taraftan köy halkı kendi geleneksel hayatlarını sürdürmekteyken, diğer taraftan da Afganistan'ın başkenti Kabil Ruslar tarafından işgal edilmektedir. Ruslar, Babrak Karmal'ı Afganistan başkanı yaptıktan sonra, daha güçlü ve kararlı bir şekilde mücahitlere karşı savaşmak amacı ile köylere askere almak için gelirler. Her zamanki gibi Nurullah ve arkadaşları, Lagman suyu şelalesine vardıklarında Rus askerlerinin köyün aşağılarına kadar geldiklerini görürler. Rus askerleri çocukların üzerine gelince, Nurullah askerlerden birini tokatlayarak arkadaşları ile birlikte kaçır, askerler ateş atmaya başlayınca kendilerini suya atarak şelalenin hemen aşağısından çıkıp köye dönerler. Rusların köyün aşağılarına kadar geldiklerini büyüklere bildirirler.

Afganistan, Ruslar tarafından işgal edilmek üzereyken, Bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkı ve mücahitleri ayaklanmaktadırlar. İshak Dede ve Hüseyin Seyb liderliğinde, mücahitler günden gün güçlenmektedirler. Mücahitlerin güçlenmesini isteyen İshak Dede'nin torunu Nurullah da, Ruslara karşı mücadelede büyük görevi üstler. Afgan mücahit halkı tarafından Ruslara tuzak kurulduğunda, tuzağa çekilip köy meydanlığında ateş içinde yatan Rus askerlerinin ellerinden, silahlarını alıp bir bir tane arkadaşlarına verir.

1.6.4. Hüseyin Seyb

Ruslar tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan mücahitlerinin mücadele vermek için hazırlanmaları konu edilen *Savaş Ritimleri* romanında, komünistler, Afganistan başkenti Kabil'i ele geçirdikten sonra, adım adım il, ilçe ve köylere kadar ilerlerken, Afganistan mücahit halkı Ruslara karşı savaş açar ve bu savaşın başına ise Hüseyin Seyb geçer. O, Allah'ın yolunda malından mülkünden geçen, bu yolda iki oğlunu şehit veren şerefli bir şahsiyettir.

İslam dini ve Afganistan halkının canını, malını, mülkünü ve namusunu korumak ve Allah için yola çıkan Hüseyin Seyb romanın anlatıcısı Seyyit Amad, mücahitleri görmek, onlar ile tanışmak ve günü geldiğinde mücahitler ile birlikte Ruslara karşı savaşmak arzusundadır. O, mücahitlerin köye gelmesini beklerken,

"Nihayet umduğum oldu, dev gibi iri yarı biri belirdi. Öylesine uzun, enli ve heybetliydi ki, kim olduğunu bilmeden kalbimin ona ısındığını, emirlerini dinlemeye, öl dese ölmeye hazır olduğumu hissettim. (...) Emin merhamet dolu ve kararlı. Oysa sesini duyduğumda bir top gürlemesi duyacağımı sanıyordum. Fakat bu daha etkiliydi. Daha dolu ve iriydi. Bu cüsseye çok yakışıyordu. Bu ses bize, Müslümanlara karşı okşayan bir ılıklıkla yollanıyordu. Fakat aynı sesin içinde savaşta nasıl kaynaşacağına dair gümbürtüler vardı." (s. 143) "Hüseyin Seybin yüzünü yakından görünce, onları hatırlamayı göze alamadım. Sakin, berrak, bir yüz, telaşsız bakışlar. Durmadan yer değiştirmek üzere, ağır ağır çevrilen başıyla, beraber bakman, konuşurken gözüne ilişen çocuğa bile dikkatle bakan bakışlar" der. (s. 145)

Mücadele döneminde, Afgan askerleri yavaş yavaş cepheden kaçıp mücahitlere katılır. Bir taraftan askere ihtiyaç duyan Ruslar ve Rus uşakları, asker toplamak için köylere gelmeye başlarken, bir taraftan da mücahitler Ruslara karşı hareketlerini hızlandırır. Hüseyin Seyb, Seyyit Amad'ların köyüne gelir. "Oğullarınızı askere verip onları Müslümanlara karşı savaştırır mısınız? Yoksa izin verir misiniz ki onlar bizimle gelsinler." der. (s. 154) Bu sözü duyan İshak Dede ise, "onları sizinle yollamak bizim için şereftir" der. (s. 154) Hüseyin Seyb, O halde bunları isim isim yazın. Velileri burada ise görüşülsün. Olamayanlar çağırılsın. Bir-iki saat daha buradayız. Sabah namazından önce hareket edeceğiz. Onları Allah'ın izniyle bana emanet etmek, teslim etmek için hak günde hazırlarsınız? Hemen bu gün, şimdi" der. (s. 154) Köyde askerlik çağı gelmiş olan yiğitleri kendisi ile götürür.

Köy yiğitlerinin mücahitlere katılmasıyla mücahitler daha güçlü ve kararlı olarak işgalci Ruslara karşı savaşır. Hüseyin Seyb dağ taş demeden, yanındaki mücahitler ile birlikte mücadele verir. Ruslar ne kadar tedbirli olursa olsun, mücahitler de tedbiri elden bırakmaz. Hüseyin Seyb İshak Dede ile Seyyit Amad'ların köyünde Ruslara tuzak kurar. Köye gelen Rusların bir kısmını öldürür ve bir kısmını ise caminin direklerine bağlayarak, köyü terk ederler.

1.6.5. Dede Mahmut

Allah'ın rızası için malından, canından, çoluk çocuğundan geçen ve Ruslar işgaline karşı savaşan, savaş sırrının ne olduğunu bilen dindar insan ve mücahitlerden biridir. Rusların işgali ve zulmünden kaçarak Buhara'dan Afganistan'ın Lagman

vilayetinin güneybatısındaki köye gelip yerleşmiştir. Asıl ismi Mahmut'tur. Yaşının büyüklüğünden dolayı herkes ona dede der. *"Daima dimdik duran, uzun aksakallı, yüz yaşını çoktan aşmış. (...) Dev gibi görünen. (...) son beş altı senedir ne söylediğini bilmeyen, söylenen her şeyi unutan, zaman zaman aksakalına rağmen ayıp sayılabilecek bir iki laf bile eden ve etrafındakileri güldüren biridir"*. (s. 176-177)

Anlatıcı, Dede Mahmut'u şu sözlerle anlatır:

"Memlekete gelen her düşmanla savaşmış, İngiliz'le Fransız'la, Rus'la. Gitmedikleri toprak yoktu dünyada. Söylediklerine göre vücudunun her tarafı kurşun ve kılıç yaralarıyla dolu. Gençliğine ait hatıraları, günü gününe, saat saatine hatırlıyor. Hafifçe peltekleşen diliyle ağzından tükürükler saçarak anlatıyor. (...) içinde yaşadığı zamanın farkında değil. (...) Cemaatle kılınan bütün namazlara katılıyor, Bütün toplantılarda bulunuyor, ama hiçbir şey konuşuyor. Mahmut Dede yüzü aşkın yıl, geçmiş anıların hiçbir harfini eğip bükmemiş. Özellikle düşmanla karşılaştığı her anın, birbirine ne yapılsa karışmayan çarpıcı renkleri, buğulu gözlerinin içinde kımıldamadan duruyor, eskidikçe, eskiden daha net çizgilerle anarlıyordu. (...) İhtiyar gövdesine rağmen, başına topladığı kalabalığı da bir kenara iterek, ciğerleri çatlarcasına anıların çölüne atılıyor. O dolunay çevresinde elinde enli bir kılıçla raks ediyor. Estirdiği rüzgârın altında kırılıp düşen düşman sürülerine takılıp kalmadan ötekilerine atılıyor. (...) Fehmettiği tek şey namazdır. Zaman zaman ayaklarından çıkarmadığı postallarıyla camiye girmeye kalktığı görünür." (s. 177. 178)

Köyde, Ruslara tuzak kurulduğuna, bir kere daha Ruslara kurşun atan tankları bastonu ile döven Dede Mahmut, kolu ve bacakları havan mermisi ile parçalandığı halde, asırlık yaşına rağmen ata binmez. *"Başında Yasin Şerif okunurken, "İnna Lillah ve inna ileyhi raciun" ayeti gelinceye kadar" yaşar.* (s. 178) ve Allah yolunda canını teslim eder.

1.6.6. Diğer Kişiler

Mehmet Emin, köy çocuklarından biri Musa Emin'in kardeşi ve romanın başkahramanı Seyyit Amad'ın yakın arkadaşıdır. Rusların işgalinden önceki köyün samimiyetle dolu hayatını temsil etmekte olanlardan biridir. Romanın başkahramanı Seyyit Amad ile hemen hemen aynı yaşta. Köyün başka çocukları ile beraber İshak

Dedemaruf'tan Kur'an-i Kerim'i, öğrenir, ezberler ve İslam dini hakkında bilgiye sahip olur. Seyyit Amad, onunla tanıştığı anı şöyle ifade eder. "*Bembeyaz, saydam gibi, ince, hatta incecik, zarif bir yüz. Öyle sevimli ki. Ona kalbimin ısındığını, içimize ölünceye kadar değişmeyecek bir sevginin saçıldığını ve oraya kıymık gibi batarak yer ettiğini duyuyorum.*" (s. 54)

Mehmet Emin, İshak Dede'nin torunu ve başkahraman Seyyit Amad'ın arkadaş ve önderi olan Nurullah ile kavga eder ve eli kırılır. Yazar, Mehmet Emin ve Nurullah arasında geçen kavga ve bu kavganın İshak Dede tarafından İslam değerlerine uygun biçimde çözümlenmesiyle romanda İslami bir imaj vermiş olur. Daha sonra kolu kırık Mehmet Emin köydeki camide müvezzinin görevinde bulunur.

Fevziye Nine, Seyyit Amad'ın anne babasının erkek çocuk isteme duygularını tek anlayan ve 29 Aralık 1965 yılında doğan Seyyit Amad'ı doğuracak kadındır. Roman anlatıcısı ve başkahramanı, "*Ufak tefek, yaşlı, pırıl pırıl yüzlü, ağzı hep dualı Fevziye Ebe, sabahın ilk ışıklarıyla geldi evimize" der. (s. 19) Fevziye Nine ak elbiseleriyle, kanatlarındaki hünerlerden birini birazdan gösterecek bir melek gibi" (s. 23) O, köyün ebesidir. Köyde dünyaya gelen çocuklar onun hünerli elleri ile doğurulur.*

1.7. Temalar

Cahit Zarifoğlu Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının mücadele vermek için hazırlanmaları konu edilen *Savaş Ritimleri* romanında; din duygusu, çocukluk ve masumiyet, işgal, iktidar mücadelesi ve iç savaş gibi temalara işaret edilmiştir.

1.7.1. Din Duygusu

İslamiyet'in Afganistan'a ulaşması Halife Hz. Osman veya Muaviye devrinde, Basra valisinin Abdürrahman Samire'yi bölgeye göndermesiyle başladı. Arapların bu memlekette uzun zaman kalmamalarına rağmen İslamiyet hızla yayılmaya devam etti.²⁸ Bu tarihten itibaren Afganistan halkı İslam dini inancı ve değerleri çatısı altında yaşamaktalar.

²⁸ Mehmet Saray, *Afganistan*, İslam Ansiklopedisi, cilt: 1, s: 404.

Cahit Zarifoğlu *Savaş Ritimleri* romanında İslamiyet ve din duygusu üzerinde durmuştur. Yazar romanda, bir taraftan Rusların işgali ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının hazırlanmalarını anlatırken, diğer taraftan bu kutlu davayı hazırlayan İslami hayat tarzı ve insanların din duygusuna temas eder. İslami bir bakış açısı ile ele alınan bu romanın kişileri, dine bağlı ve din duygusu güçlü olan insanlardır. Roman baştan sona kadar İslam inançları ve değerleri üzerinde kurulmuştur.

Roman hem başkahramanı hem de anlatıcısı konumunda olan Seyyit Amad, *“peş peşe beş kız çocuk doğuran anamdan bir altıncı çocuğu, fakat bir erkek çocuğu kazanmaktan başka bir düşünceyle gezmeyordu babam yıllardır. (...) Fakat o masum vakit geçmeden, irileşip günahla birleşmeden, dualar ve tövbelerle yumuşatılıyor, baş, tevekkülle eğiliyor ve "hayırlısıyla bir erkek çocuk Yaa Rabbi" kelimeleri dikkatle ve besmele ile herkesten gizlenerek gecelerin mahrem yaşayışına taşınır”* sözleriyle. (s. 11) romanın ilk sayfalarında kişilerin din duygusuna işaret etmiştir.

Romanın başkahramanı ve anlatıcısı Seyyit Amad, İslam kuralları ve inançlarına bağlı bir ailede dünyaya gelir. İlk adımda ailesi tarafından İslam’a uygun isim seçilir ve kulağına ezan okunur. Olay şöyle ifade edilmiştir:

"Nenemin kollarında havaya kaldırıldım. Gözlerim kapalı, içime yumuk, kollarım kundağın sarışı içinde, o derin uykunun berrak gözleriyle görüyorum. Beni dedeme taşıyor. Babam orada. (...) Besmeleyle başladım ve daha o ilk saçılıştta bana şeytan yoldaşlık ettirilmedi. Ve şimdi yine onların yardımıyla bana söyleyecekleri anlayacak, zapt edecek ve ilerde, tohumun içindeki ağaç gibi, onun dallarını ve gövdesini ve ecdadımın düşüncesine bağlayan köklerini kuracağım. (...) Dedem kibleye dönüyor. Gözümün önünde Beytullah. Duvarlar ve diğer engeller aradan kalkıyor. (...) güür sakallı dedemin sesi çağıldamaya başlıyor. Kulağıma ağzını yaklaştırarak ezan okuyor. Güür, derin, güzel çağıltılı." (s: 25-26). Çocuğun kulağına ezan okuma ve İslam’a uygun isim seçilme Afganistan halkının dini inançlarından biridir.

Romanda yansıyan din duygularından biri de çocukların daha küçükken ibadetle tanışmalarıdır. Seyyit Amad babasından abdest almayı öğrenir ve baba oğul bayram namazını kılmak için camiye giderler. İbadet ve cami ile tanışması şöyle anlatılır.

"Camiyle tanışmam için aradan fazla bir zaman geçmedi. Yine erkenden evin içinde tıkırtıların başladığı bir gün, babamın siyah sakallı gülümseyen yüzüyle karşı karşıyayım. Bana "birazdan ait" bir şey söylüyor yüzü. Bir kaç gündür, kimi boşluğa, kimi bana söylenen cümleler arasında o kelimeyi duydum. Bayram. (...) Diğer günlerden fazla bir farkı yoktu ortalıkta. Sadece biraz erkenden ve hala köşedeki lamba yanıyordu. Babamla leğenin başına çömeldik. Kollarımı sıvadı. Benim adıma. Bismillahirrahmanirrahim diyor ve ben bunu tekrarlamam istediğini anlıyor ve tekrarlıyorum. (...) Elimi yıkadım ve babam yardım ediyordu. (...) Yine de babamın söylemesine ve benim onu birçok defa görmeme göre ağızma aldım suyu, alabildiğim kadarını, güya ağızımı yıkadım. Sonra burnuma su çektim. (...) Neyse burnumu temizlemiş oldum. (...) Yüzümü epeydir yıkamasını bilen biri olarak zorlanmadım. (...) Ve sonra altıma bir iskemle sürerek ayaklarımı yıkamamı istedi. (...) Sağ ayağımı yıka, dedi. (...) bir ders anındayım. Bana bir şeyler öğretiyor, beni bir şeylere hazırlıyor babam. (...) Bayram namazının ne olduğunu anlamadım bile. Sadece köyde erkek olarak kim var kim yoksa hepsinin buraya dolduğunu, hepsinin aynı şeyi dinlediğini ve düşündüğünü ve bu dinledikleri ve düşündüklerinin etrafında sıkı sıkı birbirlerinin koluna girdiklerini ve bu yapının içinde pişen bir şeyin sırayla onların ağızlarına akıtıldığını görüyordum. (...) Namaz başladı, ama nasıl. Evdekilerden farklı. (...) Hep "Allahuekber" diyoruz, fakat namazdaki gibi değil." (s: 50-51-53). "Birkaç kere dikkatimi çeken şey, anılınca hemen karşımızda kendisini göreceğimiz gibi olduğum Hazreti Muhammed Mustafa Salallahu aleyhi ve sellem kelimeleri... Nasıl bilmiyorum göz pınarlarım doldu. Ve devam ediyordu. -Peygamber Efendimiz şöyle buyurdular: -" Biz peygamberler topluluğu herkese seviyesine göre muamele yapmak ve anlayabilecekleri şekilde hitap etmekle emrolunduk." (s: 55).

Romanda üzerinde durulan din duygusundan biri de birlik ve beraberliktir. Yazar Nurullah ve Mehmet Emin kavgası üzerinden bu noktaya işaret etmiştir. Kavgaya, Nurullah'ın sopa attığı taşın kayaya isabet ederek parçalanıp, Musa Emin'in kaşının üzeriyle, bir yanağının hafifçe çizerek kanatması ve bu durumu gören Mehmet Emin'in Nurullah'a Rus çocuğu demesiyle başlar, sonuçta Mehmet Emin'in kolu kırılır ve bu olay köy halkı arasında büyük tedirginliğe sebep olur. İshak Dede ise bu olayı İslam dini ve kurallarına uygun sona erdirir.

Romanda bir de cihat meselesi vardır. Eskiden İslam dinine bağlı olan köy halkının batıl inançlara ve İslam dinine aykırı kurallara karşı güçlü bir duygusu vardır. Ruslara karşı savaşabilmek için, ellerinden geleni yaparlar. Mücahitler köye geldiğinde onlara yardım ederler ve askerlik çağı gelen yiğitleri Ruslara karşı savaşmak için Hüseyin Seyb'in komutasındaki Mücahit gruplara gönderirler. Romanda Hüseyin Seyb ve köy halkı arasında geçen konuşma şöyle geçmektedir:

“Oğullarınızı askere verip onları Müslümanlara karşı savaştırır mısınız? Yoksa izin verir misiniz ki onlar bizimle gelsin? (...) İshak Dede sözü hiç ağızda eğleştirmedir: Onları sizinle yollamak bizim için büyük şereftir. (s, 154).

Ruslar, Seyyit Amad'ların köyüne askere almak için gelirler. Köy halkı bir cenaze töreni olduğu görüntüsü vererek, Rusları beklerler. Önce bir grup Rus yanlısı köye gelir, İshak Dede'nin tavsiyesi ile mücahitlere katılırlar. Arkadan gelen Ruslar ile çatışma yaşanır Rus askerleri tutuklanır bir kısmı camiye alınır bir kısmı da öldürülür. Olay şöyle anlatılmaktadır.

"Askerlerin büyük bir bölümü camiye doğru ilerlemeye başladı. Geriye üç kişi kalana kadar. Cemaatin geri kalan kısmı yavaş yavaş camiden çıkıyor ve tabutun bulunduğu yere toplanıyor. (s: 204). "Rus esirlerinden subaylarla iki er birlikte alınmış ötekiler, hain oldukları kesinleşen yerli askerlerle birlikte caminin içine direklere bağlanmışlardı." (s: 228). "Caminin ön ve yan cephesinden duvarlarından iri iri siva parçaları kopup yerlere dağılmış. Cami ve avlusu öyle perişan görünüyordu ama başına gelen bu ilk felaketi savuşturduğunu söyler gibi, uzanan bir el olursa eğer, o huzurlu görünüşünü tekrar ve çabucak kazanacağını vadediyordu. Fakat hepsinden önemlisi yıkılmış bile olsa, bu yürekli köyün oradan yöneltildiğini, çatışmanın orada planlandığını anlatan kaya gibi bir imaj kalacak kafamda. Nitekim önünden geçip gittiğim bu yapı, artık içindeki esir ve bağlı Ruslarla, düşmanı kendi başına zaptetmenin gururu ve bilinci ile cephenin en önünde duruyor. (s: 229).

1.7.2. Çocukluk ve Masumiyet

Savaş Ritimleri romanında üzerinde durulan temalardan biri çocukluk ve masumiyettir. Savaş Ritimleri romanında, hayatın en özgür en sevimli dönemi olarak bildiğimiz çocukluk ve masumiyet dönemi üzerine durulmuştur. Roman bir çocuğun saf, temiz ve masum diliyle anlatılmaktadır. Rusların işgali ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının mücadele vermek için hazırlıkları konu edilen bu romanın başkahramanı ve anlatıcısı bir çocuktur. Köyün diğer çocukları ile beraber işgale karşı eğitilmektedir. Romanda, bir çocuğun arzu ve hayalleri, çevreyi tanıma, yeni arkadaş edinme, oyun oynama, eğitim alma, yüzmeyi öğrenme, ibadetlere tanık olma, büyüklere saygı gösterme gibi duygular yer almaktadır. Küçüklükten işgale karşı eğitilmekte olan çocuk, köyün tasvirini verirken, işgale tavrını şöyle bildirir.

“Yükseklerden bakıyorum toprağımıza! Bir gün gelecek ki kırmızı emperyalizm dediğimiz yılan, bu kayalardan ona doğru da tırmanacak. Ama biz onun kemiklerini kıracak ve bir gecede bırakıp gittiğimiz bu köy şerefli savaşçıların önündeki bir meşale gibi yanacak” (s. 09)

Romanda bir çocuğa olan arzular, ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Romanın başkahramanı ve anlatıcısı konumunda olan Seyyit Amad, daha dünyaya gelmemişken, doğacak ve büyüyecek köyü bir çocuk hayaletiyle şöyle tasvir etmektedir.

“Lagman vilayetinin güneybatısındaki dağ yumaklarının arasındaki bu köyde doğacaktım. Hemen her dağı gibi, iri iri kayaların, büyük sularla buluşmak üzere çarpınan suların yakınında, onların seslerini duyarak. Büyük Lagman suyu, ta aşağılarda, büyük şelaleyle, doğduğumuz dakikadan itibaren bize seslenmektedir. Emeklemeye başlar başlamaz kolaylıkla uçurumların kenarına doğru gidişimiz bundan. Analar can havliyle yetişip bizi içeri götürürken ağlayışımız da. Uçsuz bucaksız dar ve keskin vadiler, onların üzerine sarmakta olan çelik gibi kayalarla döşeli uçurumlar. İşte bizim tabiatımız.” (s. 13)

Çocuklar için yeni arkadaş edinme en büyük duygudur. *Savaş Ritimleri* romanında bu duygu net bir şekilde anlatılmaktadır. Başkahraman Seyyit Amad üç yaşlarındayken, bir gün aniden sokağa çıkar. Nurullah ile karşı karşıya gelir ona karşı olan sevgisini içten anlatır.

Savaş Ritimleri romanında, çocukların kendi aralarında olan samimiyeti de söz konusudur. Çocukların birbirine olan saygı ve samimiyetleri Seyyit Amad ve Nurullah üzerinden anlatılmaktadır. İkinci gün Seyyit Amad sokağa çıktığında Nurullah'ı duvarda yaslanarak onu beklediğini farkında varır.

“Kapının önüne yola çıktığımda Nurullah, kendisini son gördüğüm günkü haliyle, oradan hiç ayrılmamış gibi, duvara yaslanmış bekliyordu. Yine göz göze kaldık. Kelimeler çekildi. Onlarsız yine birçok şey konuşulmuş gibi oldu. Hasta olduğumu duymuş buralara kadar tasalanmış, buralara kadar birçok kez gelmiş, beni aramış görmek istemiş ve üzülmeye evine gitmiş eski bir arkadaş gibi duruyor... Böylemiydi. Belki veya hayır. Fakat hiçbir zaman kelimelerle ortaya dökemedik. Kim bilir konuşsak neler derdik ve ne bu kadar güzel olabilir miydi? Bir taş alarak karşı evin duvarına attı. Kolunun yaman kuvvetini gördüm. Duvardan kalın bir siva parçası düştü. Bana bakarak gülümsedi, ben de bir taş aldım ve attım. Duvara değdirebildim. Öylesine güçsüzdüm.

Nurullah bir taş daha almıştı eline ama güçsüzlüğümün karşısında başını önüne eğerek, yerdeki başka bir taşa vurmaya başladı. İkimiz de çömelmiştik.” (s. 45)

Romanda bir de çocukların ibadetle tanık olmaları söz konusudur. Müslüman ailelerde büyümekte olan çocuklar, büyüklerin yanında namaz kılma ve ibadeti öğrenme duygusuna sahiplerdir. Anlatıcı bu duyguyu şöyle dile getirir.

“Artık iyice biliyorum, oraya camiye gittiğimizi. (...) İnsanlar oturmuşlardı. Hep yan yana. Sıralar halinde. Yandan Nurullah’ın geldiğini gördüm. Büyüklerle arada birkaç saflık bir boşluktan sonra yan yana oturmuş bir dizi çocuğun arkasından kalkarak. Babam beni orada bıraktı eliyle çocukları işaret ederek sen git orada otur, abilerin ne yaparsa sen de öyle yap, olmaz mı?

Peki dedim.

Babam ayrılır ayrılmaz Nurullah hafifçe kolumu tuttu. Sanki orada oturmuş ve acaba gelecek miyim diye, gözü kapıda beni beklemişti.

Diğerlerinin yanında oturduk. Nurullah’ın öbür yanında Mehmet Emin, onun yanında eğilip bana bakan bir. Benden biraz daha küçük. Önümüzde bir sıra daha var, büyüklerle aradaki boşluktan önce, bunlar bizden büyükler. Kiminin boyu çok uzun. Ama yüzlerini çevirince henüz bıyıklarının bile terlemediği, yüzlerinin çocuk çizgilerle baktığı görülüyor.

Bayram namazını ne olduğunu anladım bile. Sadece köyde erkek kim var kim yoksa hepsinin buraya olduğunu, hepsinin aynı şeyi dinlediğini ve düşündüğünü ve bu dinledikleri ve düşündüklerinin etrafında sıkı sıkı birbirlerinin koluna girdiklerini ve bu yapının içinde pişen bir şeyin sırayla onların ağızlarına akıtıldığını görüyordum.” (s. 52.53)

Cahit Zarifoğlu romanda ayrıca çocukların hem manevi olarak gelişmesi hem de tabiatta eğitilmesi konusuna dikkat etmiştir. İshak Dedemaruf ve köy çocukları üzerinden bu konuya değinmiştir. İshak Dede, köyün çocuklarına camide Kur’an-ı Kerim öğretirken, onun yanında çocuklara yüzmeyi öğrenmelerini önerir.

“İshak Reis sabırla,

-Vel eza, die öğretmeye çalışırken, kocaman yaşıyla küçücük benliğime eğilirken ve özellikle şelaleden söz ederken ve bizi oradaki adaya kadar gitmeye hatta günün birinde şelaleden aşağıya atlamaya kadar teşvik ederken, nasıl oluyorsa etkileri, bu basit ve günlük yaşayıştan gibi görünen oluşların ötesine geçerek bana ulaşıyor ve meçhul bir şeylere özlem duyuyorum. İşte onlardan biriyle kaşı karşıdayım. Varolduğunu anlamıştım, ona kulak veriyor ve ortaya çıkacağı anı bekliyordum.” (s. 89)

1.7.3. İşgal

İşgal, Savaş Ritimleri romanında ele alınan temalardan biridir. Söz konusu işgal ve işgale karşı mücadeleyi konu edinen *Savaş Ritimleri* romanında yazar, işgali açık şekilde anlatmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Davut Han döneminden başlayarak Afganistan'ın içişlerin müdahalede bulunmuştur. Afganistan ordusunun her kademesinde bulunan Sovyet danışmanları Davut Han için bir tehlike sayılır. Davut Han Ruslardan bağımsız özgür bir devlet kurma yollarını aramaya başlar. Davut Han'ın bu hareketinden endişelenen ve Afganistan'ı işgal altında almak niyetinde olan Ruslar, komünist parçam kanadından olan Mir Ekber Haybar'ı öldürür, Davut Han'ın öldürttüğünü söyleyerek Davut Han'a karşı isyan başlatır. Romanda olay şöyle anlatılmaktadır:

“Mir Ekber'in dışındakiler siyasi hayatın içinde bulunuyor, Mir Ekber ise tümüne birden akıl hocalığı yapıyordu. (...) Nisan ayının ortalarına doğru Mir Ekber'in öldürüldüğü duyuldu. (...) Davut Han Ruslardan çekinmeye başlamıştı. Onlardan bağımsız olarak devlet kademelerine hakim olmanın yollarını arıyordu. Karşısındaki grupların yalnız olduklarını kavramakta gecikmedik. Ruslar memleketin idaresinde artık doğrudan doğruya söz sahibi olmak üzere girişimlerde bulunuyordu. İlk defa ne zaman duydum bilmiyorum. Pusanof ismini. Kabildeki Rusların, elçilik mensuplarının ve diğer görevlilerin ve çeşitli devlet dairelerinde uzman adı altında çalışan Rusların ve hepsinden çok da yerli komünistlerin başkanıydı bu adam. (...) Mir Ekber'in cenazesi Davut Han'a karşı programlı bir harekete dönüştürülmüştü. Onu Davut Han'ın öldürttüğü söyleniyordu. Fakat İshak Dedemaruf onu Pusanof'un öldürttüğünü böylece yerli komünistlere bununla bir hareket enerjisi vermeye çalıştığını, bunu planladığını anlatıyordu. Nitekim gösterilen, taşlama ve sabotajların artması üzerine Davut Han hemen hemen ileri gelen bütün komünistleri hapse atıverdi. Ancak yanılarak bir haini dışarıda bırakmıştı. Bu “Rus Çocuğu” Hafızullah Emin'di.” (s. 118-119)

“Komünist Parçam fraksiyonundan Mir Ali Ekber Haybar'ın öldürülmesi üzerine 17 Nisan 1978'de muhalefetin yaptığı ayaklanma Davut Han hükümetine karşı darbe başlangıcının temeli olmuştur. Mir Ali Ekber Hayber'in cenaze törenine 11 bin kişi civarında insanın katılması Davut Han'ı endişelendirmişti. Davut Han bu durumdan endişelenerek 24 Nisan'da Babrak Karmal ve Nur Muhammed Taraki ile ADHP ve Parçam liderlerini tutuklayarak zindana atmıştır. Fakat Davut Han, sessiz görünüşüne aldanarak tevkif ettirmedığı Hafızullah Emin, ordudaki solcu subaylara haber göndererek derhal harekete geçmelerini, aksi takdirde Davut Han tarafından

bütün komünistlerin öldürüleceğini bildirmiştir.”²⁹ Romanda Davut Han’ın katli şöyle geçmektedir.

“Dışarıda kalan Hafızullah Emin, ordudaki komünistleri, eğer ellerini çabuk tutmazlarsa Davut Han’ın hepsini ortadan kaldıracığı tehdidiyle harekete geçirerek Davut Han’ı bunlarla kuşattı; Müslüman subaylar etkisiz hale getirildiler ve Davut Han çocuklarıyla birlikte ortadan kaldırıldı. Hafızullah Emin, kanlı çizmeleriyle Davut Han’ın, kendisinin sadık adamı kabul ederek yanında sağ kolu gibi tutan bu adamın yüzüne basarak, salonun kanlı duvarlarına ve yerde yatan cesetlere baktı. Kan kokusu almış kurtlar gibi saraya oturdular ve kısa zaman sonra sadece bir tek kişinin ismi söylenmeye başladı: Nur Muhammed Taraki. Devlet başkanı o olmuştu. (...) Rus yanlısı bir diktatörlük kurulmuştu.” (s. 119)

Böylece 27 Nisan 1978’de başlayan devrim, ertesi gün 28 Nisan 1978’de Davut Han’ın aile üyeleri ve yakın danışmanları ile sarayın odasında kapandığı bir sırada isyancı komandoların saraya girip Davut Han’ı aile üyeleriyle birlikte öldürülmesiyle sona ermiştir.³⁰

Romanda Afganistan’ın siyasi gerçekliği şu şekilde anlatılır: Ruslar Nur Muhammed Taraki’yi devlet başkanı yaptıktan sonra, onun *“durumunu kuvvetlendirmek ve onun iç engelleri kırarak mücahitlerin üzerine daha kararlı bir şekilde gitmesini temin etmek istiyordu. Rus uşakları birbirine girmişlerdi. Taraki’yi başa geçirdiği halde onunla zıtlaşan Hafızullah Emin şimdi bir tehlike olarak kabul ediliyordu ve Taraki’ye onun hakkından gelmesi için emir verilmişti. Eylül ayının yarısı henüz geçmişti ki başkanlık sarayında düzenlenen bir toplantıda tuzağa çekilen Emin, daha atik davranarak Taraki’yi ve adamlarını kan kan denizine yatırırverdi. Bu kez de yakın arkadaşı dava yoldaşı Taraki’nin başına kanlı çizmelerini koyarak etraftaki cesetlere baktı ve bir yıl önce Taraki’yi devletin başına getirerek yaptığı hatayı düzelttiğini düşündü. Komünistliğinden hiçbir taviz vermeye niyetli değildi. Buna rağmen şimdi Rusya’yi karşısına almıştı ve süratle milletini arkasına almayı, milli bir birlik meydana getirmeyi ve her tarafa ahtapotun kolları gibi kök salmış Rus askerleri ve uzmanları kovarak, kendine has bir marksizmi iktidar yapmayı hayal ediyordu.” (s.122-123)*

²⁹ Mohammad Aref Salihy, *Afganistan’da İktidar Mücadelesi ve Dış müdahaleler*, 1973-2014, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014. s.25.

³⁰ Mohammad Aref, Salihy, a.g.e s: 26.

Hafuzullah Emin iktidara geldikten sonra, komünistler esas komünist ve yerli komünistler olarak ikiye ayrılmışlar. *“Ruslar Emin’in sarayının bir gecede indirdikleri paraşütçü birlikleriyle sarıvermişler. Esas komünistler yerli komünistleri beğenmedikleri için sabahın erken saatlerinde sarayı basıyordu. Emin’i, ailesi, çocukları ve yakın adamlarıyla birlikte ortadan kaldırmışlar.”* (s. 133) 1979 senesinin 24 Aralık akşamı yabancı misyon Christmas tatili için evlerinde toplanırken bir Sovyet Antonov nakliye uçağı 4.000 kişilik acil müdahale kuvvetinin ilk partisini Kabil uluslararası hava alanına indirmeye başlıyordu. Bu uçağı diğerleri takip etti ve 27 Aralık'ta hava alanına 105'nci Hava İndirme Muhafız tümeninin tamamı nakledilmiş oldu. Bu tümen ülkedeki bütün hava alanlarının kontrolünü ele geçirdi. Sovyetler, başlangıçta bu askeri müdahaleye dost bir ülke Devlet Başkanının çağrısı üzerine gerçekleştirdiklerini iddia etmişlerdi. Ancak, Sovyet Hava İndirme komandoları ile takviyeli KGB özel timinin yaptığı bir operasyonla Cumhurbaşkanı Hafizullah Emin'i katletmesi böyle bir davetin olmadığını ve gerçek niyet ve maksatlarını bütün dünyaya göstermiştir.³¹

“Şimdi Babrak Karmal var. Eskiden beri ismi duyulan, ama epeydir Moskova’da başımıza getirilmek için yetiştirilen Babrak Karmal. Bir oyuncak bir kukla.” (s. 133)

28-29 Aralık 1979 gecesi, yeni Cumhurbaşkanı Babrak Karmal'ın yardım istediği iddiasıyla kara kuvvetlerinin işgali başladı. 260'ıncı Motorize Piyade Tümeni, Termez'den hareketle Mezar-i Şerif üzerinden Kabil'e ulaştı. Bu ilerleme mihverinin 150 km. doğusundan 210'ncü ve 16'nci Motorize Piyade tümenlerinden müteşekkil ikinci kol Kunduz'a geldi ve burada ikiye ayrılarak bir kol Badahşan eyaletinin merkezi Fayzabad'a girdi. Diğer Kabil'e uzanan ana yola çıktı. Çok daha batıdan, İran hududuna yakın bir noktadan hududu geçen 66'nci Motorize Piyade Tümeni, Kuşka şehrinden güneye doğru hareket etti. Bu kol Herat, Shindand ve Farah üzerinden Kandahar hava alanına gelerek buraya daha önce inen hava indirme birlikleriyle birleşti. Bu şekilde Afganistan'ın istilasının bu safhası tamamlanmış, doğudan gelen kol komünist Çin'e karşı, batıdan gelen kol ise İran'a karşı emniyeti sağlamıştır.³² Ruslar, büyük şehirleri ele geçirdikten sonra, bütün Afganistan'ı işgal etme amacıyla

³¹ Serkan Taflıoğlu, “İslami Direnişten Taliban'a”, Avrasya Dosyası, C. 4, 1998, s. 33.

³² Taflıoğlu, a.g.m, s. 33.

köy-kasabalara yönelmişlerdir. Böylece Afganistan, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği tarafından işgal edilmiştir.

1.7.4. İktidar Mücadelesi ve İç Savaş

Savaş Ritimleri romanında ele alınan bir başka tema da Afganistan liderlerinin iktidar mücadeleleri ve iç savaştır. Afganistan'da iktidar mücadelesi ve iç savaş, kraliyetin sona ermesi ve cumhuriyetin kurulmasıyla hız kazanmıştır. Zahir Şah döneminde başbakanlık görevinde bulunan "Davut Han, solcu subayların desteğiyle 17 Temmuz 1973'te kansız bir darbeye iktidarı ele geçirerek cumhuriyetin temelini atmıştır."³³ Savaş Ritimleri romanında, Zahir Şah ve Davut Han arasında geçen iktidar mücadelesi şöyle anlatılmaktadır.

“Zahir Şah ben daha küçükken, memleketten ayrı kaldığı bir zamanda yakın akrabası Davut Han tahtına oturmuş. Bu bana garip geliyordu. Köşe kapmaca oynarken ortada kalıveren ve bocalayan çocuklardan biriydi demek. Ona acıyordum. Şimdi başımızda Davut Han diye biri vardı ve beş yıllık iktidarından sonra Zahir Şah'tan daha kötü bir duruma düşecek ve ailesi ve yakınlarıyla birlikte sarayında doğranacaktı.” (s. 113) “Daha sonra ABD ce SSCB'ye bağımlılıktan kurtulmaya çalışmak için İslam ülkelere yönelen Davut Han, halk kanadı lideri Hafızullah Emin'in düzenlediği askeri bir darbeye iktidardan uzaklaştırıldı ve öldürüldü. Böylelikle 27 Nisan 1978'de ADHP (Afganistan Demokratik Halk Partisi) dönemi başlamış.”³⁴ Davut Han'ın öldürülmesi ardından komünistlerin iki kanadı Halk-Parçam ve mücahit grupların arasında başlayan iktidar mücadelesi, iç savaşların ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır.

İç savaş önce Afganistan'ın başkenti Kabil sonra başka şehir ve kasabalara yayılmıştır. Bu siyasi gerçeklik romanda şöyle yer bulur: *“Kabil'de bir yandan Müslümanlar toplu olarak katledilirken bir yandan iktidarın kendi içinde hesaplaşmaya başladığını, çekişmelerin kanlı olaylara sürüp gittiğini duyuyorduk. Bu sürtüşmeler ne olursa olsun, baştakiler devrilse ve başkaları gelse bile bir şeyin değişmeyeceğini, memleketin kesin şekilde artık oradan, ta Moskova'dan yönetileceğini biliyorduk. Bu gittikçe kesiklik kazanıyordu.”* (s. 121)

³³ Mehmet Akgül, *Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Din Bilimleri Anabilim Dalı, 2011 Konya, s: 14.

³⁴ Mehmet Akgül, a.g.e.s: 14.

Romanın üçüncü bölümünde, bir yandan iktidara gelen komünistlerin Halk-Parçam kanatları arasında iktidar mücadelesi devam etmektedir. Taraki, Afganistan Demokratik Halk Partisi'nin genel sekreteri ve cumhurbaşkanı olsa da, "...ülkenin gerçek yönetimi Başbakan yardımcısı ve Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Hafizullah Emin'deydi. (...) Ancak süreç içinde Emin'in yönetiminde kendi iktidarını pekiştirmesi ve uygulamaları Sovyet yönetiminde rahatsızlık yaratmaya başladı."³⁵ Ruslar "*Taraki'ye onun hakkından gelmesi için kesin emir vermişti. Eylül ayının yarısı geçmişti ki, başkanlık sarayında düzenlenen bir toplantıda tuzağa çekilen Emin, daha atik davranarak Taraki'yi ve adamlarını kan denizine yattırırverdi.*" (s. 122)

Öte yandan da komünist ve mücahitler arasında savaş başlamıştır. "Komünistlerin ve özellikle Emin'in iktidarı ele geçirmesinin ardından hapishaneler, ulema, kanaat önderleri ve İslam hissiyata sahip olan gençlerle doldurulmuştur.(...) Kendisi Amerika'da eğitim gördüğü için komünizm yanlısı şahısların görevlerine bir an önce son verilmesi konusunda telaşlanmıştır. Emin, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a girmesine de muhalefetini net bir şekilde ortaya koymuştur. Sovyet Rusya, Emin'in Afganistan'a girmeleri konusunda ikna edemeyeceklerini görünce, bir gün tüm planlarının kendisi tarafından deşifre edileceği konusunda endişeye düşmüştür. Bu sebepten dolayı Sovyetler Birliği, Emin'i ortadan kaldırmak için tüm planların devreye sokmuşlardır."³⁶ "Şimdi Babrak Karmal var. Eskiden beri ismi duyulan, ama epeydir Moskova'da başımıza getirilmek için yetiştirilen Babrak Karmal. Bir oyuncak, bir kukla." (s. 133) Babrak Karmal iktidara geldikten sonra, mücahitlere karşı harekete geçer.

Müslüman halkı ezip, komünist hükümetini güçlendirmek ister. Müslüman subaylar Rusların ve Rus yanlılarının gerçek yüzünü anlayınca, devlet kademesinden kaçıp mücahit gruplara katılmaya başlar. Komünistler büyük şehirleri tasarruf ettikten sonra, askerlik çağı gelen yiğitleri askere almak için köy kasabalara yönelir. Ancak Afganistan mücahitleriyle karşı karşıya gelir.

³⁵ Metin, Sever, *Afganistan*, Everest Yayınları, 2001, s. 6.

³⁶ Abdullah Ulfet, *Afganistan'da Sovyet İşgali ve Ulema*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016, s. 37.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLYONLARCA GÖLGENİN ALTINDA³⁷

2.1. Romannın Tanıtımı

Milyonlarca Gölgenin Altında, Andrea Busfield'in ilk romanıdır. 2013 yılında yayınlanan roman, Türkiye'de Pegasus Yayınları tarafından basılmıştır. Türkçe çevirisi Sevda Duman tarafından gerçekleştirilen eser, 318 sayfadır. Romanda ablası Taliban tarafından kaçırılmış, babası ve ağabeyleri ise öldürülmüş, annesiyle birlikte yaşam mücadelesi veren 11 yaşındaki Afgan bir çocuk olan Fuat'ın başından geçenler kendi gözünden anlatılmaktadır. Romanda, 2000'li yılların başında Taliban, Kuzey İttifakı ve Batılı güçlerin çapraz ateşinde kalan bir toplumda, bombaların ve çatışmaların gölgesinde bir çocuğun yaşadıkları ve bu olaylara karşı bakışı anlatılmaktadır.

Roman, Fuat'ın ve annesinin mecburen teyzelerinde kaldıkları dönemde Fuat'ın çevresindeki insanları tasvir etmesiyle başlamaktadır. Romanda kesin olarak tarih belirtilmese de 1-2 yıllık bir süreci kapsadığı kendini hissettirmektedir. İçinde bulunduğu koşulları anlatmaya başlarken Fuat; *“Benim adım Fuat, Annem Taliban'ın gölgesinde doğduğumu söylüyor”* (s. 9) ifadesini kullanmaktadır. Bunun yanında Fuat, kuzeni Cahit ve arkadaşı Cemile ile Tavuk Sokağı'nda yabancılardan para isteyerek, eşyalarını taşıyarak, ya da onları soyarak vakit geçirdiklerini anlatmaktadır. Annesinin ise yoksulluktan dolayı çalışmak zorunda olduğunu *“üç beş af karşılığında zenginlerin evlerini temizliyordu”* (s: 9) ifadesiyle belirtmektedir. Kalacak başka yerleri olmadığından dolayı da teyzesinin evinde toplam 7 kişi kaldıklarını belirtmektedir. *“Yedi kişi birden, dört küçük oda ve avludaki delik kadar yeri paylaşıyorduk”* (s: 12) ifadesi yaşadıkları yeri tasvir etmektedir.

Roman ana iki bölüme ayrılmıştır ve her bölümde 15 küçük bölüm vardır. Kronolojik bir sırada ilerleyen romanın küçük bölümleri Fuat'ın başından geçen büyük-küçük olayları kapsamaktadır. Roman, okuyucuya bölümlere ayrılmış olduğunu hissettirmemekte, akıcı bir şekilde olayları aktarmaktadır. Bu nedenle

³⁷ Andrea Busfield, *“Milyonlarca Gölgenin Altında”*, Pegasus Yayınları, (çev. Sevda Duman), 1. Baskı, İstanbul 2013.

romanın bölümlerinden ziyade olaylar ve Fuat'ın tasvirleri kendini daha çok belli etmektedir.

Roman, Fuat ve annesinin, Fuat'ın teyzesinde kaldıkları dönemde başlar fakat kısa bir süre sonra annesinin temizliğe gittiği yabancı kadın olan Georgie'nin onları kendi evindeki bir kısımda kalmaları için davet etmesiyle hem Fuat'ın hem de annesinin hayatları birdenbire değişir. Georgie, iş için Afganistan'a gelmiş İngiliz bir kadındır. Kaldığı evi iki arkadaşı James ve May ile paylaşmaktadır. Georgie'nin yanına taşınmak Fuat için Tavuk Sokağı'nı, kuzeni Cahit'i, arkadaşı Cemile ve Spandi'yi özleyeceği anlamına gelse de yeni hayatı Fuat için oldukça etkileyici bir şekil almıştır. Zamanla Georgie ile yakınlaşan ve güçlü bir arkadaşlık kuran Fuat, öncelikle onu beğenir ve duygusal şeyler hissetmeye başlar. Fakat küçük bir çocuk olduğu için zihninde fazla yer kaplamayan bu durum, Georgie'nin sevgilisi Hacı Halit Han'la tanışması ve onun iyi bir insan olduğunu düşünmesi ile etkisini yavaş yavaş arkadaşça bir sevgiye bırakmıştır.

Fuat, annesi ile birlikte Georgie'nin yanına taşındıktan sonra yeni evlerinde etrafı keşfetmesi, aylak bir gazeteci olan James'i tanınması, lezbiyen bir mühendis olan May'i tanınması, sonradan annesine karşı ilgisi olduğunu fark edeceği güvenlik görevlisi Şir Ahmed'i tanınması süreçlerini aktarmaktadır. Kısa süre içinde yeni ortamına alışan Fuat, Pir Hederi isimli kör ve yaşlı bir adamın dükkânında çalışmaya gitmeye başlar ve arkadaşı Cemile'yi de sonradan o dükkânda işe aldırır. Bunun yanında sokaklarda ot sattığını belirttiği arkadaşı Spandi (*gerçek adı Abdullah olmasına rağmen batılılara sokakta spand isimli bir ot sattığı için Spandi dedikleri belirtilmiştir*) (s. 9) için Georgie'nin zengin ve nüfuzlu sevgilisi Hacı Halit Han tarafından telefon kartları satma işini ayarlamıştır. Fuat, zorluktan çıkıp kısmen daha rahat bir hayata kavuşunca geride kalan arkadaşlarını unutmamış, onların da elinden geldiği kadar yeni fırsatlara ulaşabilmeleri için çaba sarf etmiştir.

Fuat'ın günleri, arkadaşı Spandi, Cemile ve taşındıktan sonra nadiren gördüğü kuzeni Cahit'le görüşerek, Pir Hederi'nin dükkânında çalışarak ve çoğunlukla ev halkını keşfetmeye çalışarak geçirmektedir. Taşındıkları sürecin başında Fuat kendi kendini bir peştun ajanı olarak Batılıların içine sızıp, onları deşifre etmeye çalışmakla görevlendirmiştir, fakat sonradan hepsiyle arkadaş olmuştur. Georgie'nin ilgisi ve şefkati Fuat'ın onunla olan arkadaşlığını derinleştirmiştir, fakat Fuat, Georgie'nin

Müslüman olmadığı, sigara ve alkol kullandığı için cehennemde yanacak olmasına üzülüyor olduğu belirtilmektedir. Roman'da önemli olaylar, sıradan günlerle iç içe anlatılmakta ve akıcı bir okuma deneyimi sunmaktadır. Örneğin Fuat'ın arkadaşı Spandi'nin bir canlı bomba saldırısı sonrasında çıkan çatışmada kurşunlara hedef olarak ölmesi, annesinin koleraya yakalanarak 1 hafta boyunca komşuları Hümeyra'da kalması, Georgie'nin düşük yapması, May'in arkadaşı Fransız Phillippe'in May'e cinsel amaçla saldırdığını görünce Fuat'ın onu kalçasından bıçaklaması gibi vurucu olaylar normal olaylardan ayrı tutulmaksızın iç içe anlatılmıştır.

Fuat Georgie ile birlikte çok fazla vakit geçirmekte, iş ziyaretlerine, tatillerde Hacı Halit Han'ın evine gitmekte, yılbaşında ve özel günlerde evin yetişkin bir bireyi gibi davranılmasına karşı minnettardır. Bunun nedeni yalnızca çocuk olması değil, oldukça zeki ve olgun olmasıdır. Georgie ve Hacı Halit Han'ın inişli çıkışlı aşkı, Şir Ahmed'in annesine olan ilgisi, James'in bir çocuk gibi davranarak yaramazlık yapması gibi olaylarla geçen romanda, Georgie Fuat'ın kaçırılan ablasına ulaşır ve hem annesi hem de Fuat bu duruma çok sevinir. Taliban tarafından kaçırıldıktan sonra evlenen ablası da romanın bir kısmından sonra Fuat ve annesini ziyaret etmeye başlar.

Romandaki can alıcı olaylar ise Fuat'ın annesinin koleraya yakalanması, Fuat'ın ilk kez bira içerek kusması, May'in arkadaşı Philippe'i bıçaklaması, Hacı Halit Han'ın Georgie'ye aşık olan Doktor Hugo'yu hırpalaması, Spandi'nin saldırıda ölmesi, annesinin Şir Ahmed'le evlenmesi, kayıp ablasının bulunması, Georgie'nin bir kurşunlu saldırıyla yaralanması ve sonunda Hacı Halit Han ile evlenmesi gibi olayları kapsamaktadır.

Küçük bir çocuğun bakış açısıyla, Taliban'ın Afgan halkı üzerinde yaratmış olduğu yıkım, açık bir şekilde ifade edilmektedir. Anlatılan olayların arasında bir çocuğun hayal gücüyle birleşerek okuyucuyu derinden etkileyen bir şekilde dönemin Afganistan'ı hakkında geniş bir bakış açısı kazanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle roman, küçük bir çocuğun problemlerle dolu hayatta umut ve inançla yaşamaya çalışmasını etkileyici bir şekilde anlatmaktadır.

2.2. Olay Örgüsü

Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli romanı iki ana bölüme ve 15'erli olmak üzere toplam 30 küçük bölüme ayrılmıştır. Olaylar, kahraman anlatıcı

Fuat'ın annesiyle birlikte teyzesinin evinde zor bir hayat yaşarken Georgie'nin yanına taşınmalarıyla başlamakta ve Hacı Han ile Georgie'nin evlenmesi ile sonlanmaktadır.

Romanda yazar, yer yer mekânları tasvir etmekte, yer yer ise kişileri tasvir etmektedir. Yoğun olarak yaşanan olaylar anlık olarak belirtilmekte ve sonrasında bıraktığı hislere değinilmektedir.

Birinci bölüm, toplam 15 küçük bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk kısmında, Fuat öncelikle kendini tanıtır, etrafındaki insanlar ve zamanının büyük bir bölümünü geçirdiği Tavuk Sokağı hakkında okuyucuya bilgi vermektedir. Tavuk sokağında yabancılardan para kazanma şekilleri hakkında bilgi veren Fuat, kuzeni Cahit'in yaptığı hırsızlıklardan ve arkadaşı Cemile ile birlikte çevirdikleri işlerden bahsetmektedir. Bu noktada Fuat'ın yabancılara bakış açısı şu sözleriyle aydınlanmaktadır: *“Cahit'in söylediği gibi ülkemizi bombalamaya ve yeniden kurmaya gelmiş olsalar bile bu terli beyaz yüzlü ve dolgun cepli yabancılara seviyordum. Bu yüzden o gün teyzemin evine döndüğümde bana üç beyazla birlikte yaşayacağımızı söylediği zaman hiç üzülmedim”* (s. 19). Bu noktada Birinci bölümün ilk kısmının sonunda Fuat, hayatını değiştirecek olan büyük gelişmeyi öğrenir.

Birinci bölümün ikinci kısmında, Fuat'la annesi Georgie'nin yanına taşınırlar. Fuat, annesine Georgie ile nasıl tanıştığını sorar ve annesi Fuat'a Georgie için temizlik ve yemek gibi işleri yaptığını ve ardından Georgie'nin onları yanlarında yaşamaları için davet ettiğini belirtir (s. 24). Gittiklerinde Georgie “Selamın Aleyküm Meryem” der ve romanda Fuat'ın annesinin isminin Meryem olduğu ilk kez bu noktada belirtilir (s. 24). Georgie kalacakları yeri gösterdikten sonra Fuat televizyon gibi yeni imkânları olduğu için oldukça mutlu olur. Fuat bu noktadan sonra sarhoş bir gazeteci olan James, lezbiyen bir mühendis olan May ve koruma görevlisi Şir Ahmed'i daha yakından tanımaya çalışır. Bu noktada Fuat kendince bir casusculuk oynama görevi üstlenmiştir. Bölümün sonunda Fuat casusluk amacıyla May'i gözetlemeye çalışırken James'e yakalanır ve ardından James onu bira içmeye davet eder. Fuat bira olduğunu bilmediği bu içkiyi içtikten sonra kusar (s. 38).

Birinci bölümün üçüncü kısmında Fuat'ın annesi olanları öğrendikten sonra ona kızar. Ardından annesi tarafından Fuat'ın, Pir Hederi'nin yanında çalışmasına karar verilir. Fuat bu noktada yabancılardan içki içmesinin, ya da yanlış şeyler yapmasının kendisi gibi cezalanmadığına dikkat çeker ve bu durumu *“işte buna demokratik*

Afganistan diyorduk!” (s. 40) şeklinde ifade eder. Pir Hederi'nin yanında mecburen çalışmaya başlayan Fuat zaman içinde Pir Hederiye ve köpek isimli köpeğine alışır. Bu bölümde aynı zamanda Fuat, Şir Ahmed'in annesine ilgi duyduğunu fark eder ve “*Şir Ahmed galiba benim görmediğim veya başka birine baktığım bir zamanda anneme âşık olmuştu*”(s. 45) şeklinde ifade etmektedir. Yine aynı bölümde Pir Hederi Fuat'a kadınların paradan hoşlandığını söyler. Georgie ise bu durumun her zaman geçerli olmadığını belirtir fakat Georgie'nin âşık olduğu zengin Hacı Han'ı gördükten sonra Fuat'ın bu konuda kendince fikirleri oluşmaya başlar. Bölümde aynı zamanda Georgie Fuat'a May'in lezbiyen olduğunu ve kadınlardan hoşlandığını açıklamaya çalışır.

Birinci bölümün dördüncü kısmında Fuat arkadaşı Spandi ve Cemile ile Pir Hederinin dükkânında vakit geçirirler ve Taliban'ın geçmişte ülkeyi nasıl ele geçirmeye çalıştığına dair sohbet ederler. Bu bölümde aynı zamanda Fuat, Hacı Han'ın amcası Esmeray'dan bahsetmektedir. Esmeray, Fuat'ın Georgie'ye duyduğu ilgiyi fark etmiş ve “*senin de sıran gelecek evlat, ama Georgie ile değil*” (s. 62) demiştir. Yine aynı bölümde Hacı Han Fuat'ın arkadaşı Spandi'ye bir torba kart vererek onun spand denen zararlı otu satmayı bırakmasını ve o kartları satmasını sağlar. Spandi ev halkından ayrıldıktan sonra Fuat'a Hacı Han'ın Afganistan'ın en ünlü mücahidi olduğunu, Taliban'ın başının belası olduğunu ve uyuşturucu tüccarı olduğunu söyler (s. 69).

Birinci bölümün beşinci kısmında Fuat'ın Hacı Han'ın uyuşturucu tüccarı olması fikriyle mücadelesi yansıtılmaktadır. Bunun yanında Fuat Tavuk sokağını ziyaret ederek Cemile ve Cahit'i görür. Noel arifesindeki Tavuk Sokağı hakkında betimlemeler bulunmaktadır. Cahit, Hacı Han'ın kim olduğunu bildiğini ve eski karısının ve kızlarının uykularında Pakistan'ın Ulusal İstihbarat Teşkilatı ISI tarafından öldürüldüğünü söyler. Bunun yanında Pir Hederi'den Cemile için iş ister.

Birinci bölümün altıncı kısmında Fuat'ın Hristiyanların Noel'i ve Müslümanların Mevlit Kandilini karşılaştırdığı ifadeler yer almaktadır. Noel kutlamaları ve birbirlerine hediye veren ev halkının anlatıldığı bu bölümde Fuat için en önemli olay ona alınmış olan bisiklettir (s. 88).

Birinci bölümün yedinci kısmında Fuat bir gece annesinin banyodan gelen sesleri ile uyanıyor ve annesinin oldukça kötü durumda olduğunu görüyor. Hemen Georgie'nin yanına giderek yardım istiyor. Sesleri duyan May ve James de onlara

yardım etmeye geliyorlar ve annesini hastaneye götürmek için hazırlanıyorlar. Fuat'ın annesi kötü durumda ve kusuyor. May, bunun kolera olabileceğinden şüpheleniyor.

Birinci bölümün sekizinci kısmı Fuat ile May'in konuşması ile başlıyor. Fuat, May'in neden lezbiyen olduğunu anlamaya çalışıyor. Fuat, May'in gelecekte bir gün bir kocası olmayacağına oldukça üzülüyor. Bunun üzerine May, kendi ülkesindeki demokrasi ve özgürlükten söz ederek orada bir kadınla da evlenebileceğini söylüyor. Bunu duyan Fuat bu tarz bir demokrasi ve özgürlük anlayışının kendi ülkesinde hoş olmayacağını düşünerek bunun önüne geçmesi için cumhurbaşkanı Karzai'ye bir mektup yazmaya karar veriyor. Fuat'ın hastalanan annesi hastaneye götürüldükten sonra doktorlar ona May'in tahmin ettiği gibi kolera teşhisi koyuyorlar. Hastalığın şiddetli olması nedeniyle bakıma ihtiyacı olan Meryem, Fuat'ı Georgie, May ve James'e emanet ederek bir süre komşusu Hümeyra'da kalmaya karar veriyor. Fuat, annesinin yokluğunda Georgie, May ve James ile yılbaşı gecesini geçiriyor. Yılbaşı gecesinde çeşitli hediyeler ve yiyeceklerle bir akşam geçirmeyi planlayan ev halkına May'in Fransız arkadaşı Philippe ve James'in arkadaşı Rachel de katılıyor. Fuat Rachel'in çok makyaj yapmış olmasına rağmen güzel bir kadın olduğunu düşünüyor ve James'in ona olan ilgisini hissediyor. Gecenin sonunda herkes yatağına gittikten sonra Fuat, May'in çılgınlıklarını duyuyor. Philippe'in May'in üstüne çıktığını ve ona zorla birşeyler yaptırmaya çalıştığını gören Fuat Philippe'i kalçasından bıçaklıyor ve bölüm sona eriyor.

Dokuzuncu kısımda kısa bir şekilde, Fuat'ın doğduğu coğrafyanın, yani Afganistan'ın içinde bulunduğu durum nedeniyle insanların acı çekmeye alıştığı ve oldukça büyük acılar yaşandığı için kimseyi bu acıların özel kılmadığı konusunda düşünceleri sunuluyor.

Birinci bölümün onuncu kısmında Fuat ve Georgie, Georgie'nin keçi yünleriyle ilgili işi için Celalabat'a yolculuk yapmaya karar veriyorlar. Aynı zamanda Georgie bu seyahatin Fuat'ın Philippe'i bıçaklama olayından sonra Fuat'a iyi geleceğini düşündüğünü belirtiyor. Fuat ve Georgie yolculuğun sonunda Hacı Han'ın Celalabat'taki evinde kalıyorlar. O sırada Hacı Han'ın Şinvar'da olduğunu ve o nedenle evde olmadığını amcası Esmeray belirtiyor. Yine de misafirperver bir şekilde ağırlanıyorlar. Fuat romanın bu kısmında babasının eskiden öğretmen olduğundan bahsediyor. Fakat babasının savaşmak için gittiğini ve Mezar-ı Şerif yakınlarında

çıkan bir çatışmada yaşamını yitirdiğini belirtiyor. Fuat'a göre babası için öğretmenliğin daha uygun bir meslek olduğu belirtiliyor. Ardından yine Fuat'ın anlatımıyla Taliban'ın Pagman'a girdiğinde, Fuat, annesi ve abisinin eskiden yaşadıkları evi nasıl bastığı, annesi ve abisini nasıl hırpaladıkları sunulmaktadır (s. 129). Baskın esnasında ablasının Taliban askerleri tarafından bir kamyonu konularak götürüldüğü ve bir daha onu göremedikleri de aktarılmaktadır (s. 131) Bu olaylardan sonra abisinin 14 yaşında olmasına rağmen intikam duygusu ile evi terk ederek savaşıma gittiği yine Fuat'ın dilinden aktarılıyor (s. 132).

On birinci kısımda Fuat ve Georgie'nin Celalabat'a yaptıkları ziyaret sırasında başlarından geçenler aktarılmaktadır. Yolculuk esnasında Fuat'ın gördüğü manzaralara yaptığı betimlemeler dikkat çekmektedir. Celalabat'a vardıklarında onları Hacı Han'ın amcası Esmeray karşılıyor. Fuat orada Hacı Han'ın öldürülen karısından olan oğlu Ahmet ile tanışıyor ve oldukça arkadaş canlısı olan Ahmet'le oyun oynuyorlar. Georgie, Celalabat ziyaretinin temel nedeni olan keçi yetiştiricisi Baba Gül'ü ziyarete giderken yanında Fuat'ı da götürüyor. Orada Fuat Baba Gül'ün nasıl bir kumarbaz olduğunu ve ailesini nasıl zor durumda bıraktığını kızı Mualla'dan öğreniyor. Baba Gül'ün kızı Mualla'yı Fuat çok beğeniyor ve bu durum Georgie'nin de dikkatinden kaçmıyor. Baba Gül'ün evinden dönerken yolda Georgie Fuat'a, Hacı Han ile nasıl tanıştıklarını, birbirlerine olan aşkın nasıl başladığını uzun uzun anlatıyor. Sohbetin sonunda Fuat'ın Georgie'ye Hacı Han'la evlenmesinin mümkün olup olmadığını sorduğunda Georgie'nin sözleri sahip oldukları aşkın imkânsızlığını gözler önüne seriyor: *“Ben Allah'a inanmayan bir kâfirim Fuat, Halit (Hacı Han) ise Müslüman. Günümüz Afganistan'ında böyle bir şey nasıl mümkün olabilir?”* (s. 150).

On ikinci kısımda Georgie ile Fuat Baba Gül'ün evinden Hacı Han'ın evine dönerken sohbet ediyorlar. Sohbet esnasında Georgie, Fuat'ın Mualla'dan ne kadar etkilendiği konusunda espriler yapıyor. Mualla'dan etkilenmiş olmasına rağmen Fuat'ın zihnini Georgie'nin bir kâfir olması ve cehenneme gidecek olması meşgul ediyor. Hacı Han'ın evine geri geldiklerinde Hacı Han'dan büyük olmasına rağmen ailenin başında Hacı Han'ın olmasını kıskanan Hacı Cavit'i görüyorlar. Hacı Cavit'in Georgie hakkında Esmeray'a kötü sözler söylediğini duyan Fuat buna çok sinirleniyor (s. 156).

Birinci bölümün on üçüncü kısmında Georgie ile Fuat Celalabat'tan Kabil'e geri dönmek üzere yola çıkıyorlar. Yorgun oldukları için yolda pek fazla sohbet etmiyorlar. Fuat düşüncelere dalıyor ve romanda Fuat'ın kar ve kış konusundaki fikirleri sunuluyor. Eve döndüklerinde Georgie'ye söz vermiş olmasına rağmen Fuat annesine Fransız Philippe'i bıçakladığını ağzından geçiriyor. Georgie sayesinde annesi Fuat'a çok kızmasa da ona bunun ne kadar kötü olduğunu belirtiyor. Sonrasında normal hayatına devam eden Fuat Pir Hederi'nin dükkânına gittiğinde onun bir telefon aldığını ve evlere paket servis yapmaya karar verdiğini görüyor.

Birinci bölümün on dördüncü kısmı Kurban Bayramı'nın geldiği anlatılarak başlıyor. Georgie'nin sigarayı bırakma kararı da en az bayram kadar heyecan verici ve şaşırtıcı bir olay olarak karşılanıyor. Evin bahçesinde kurban kesiliyor ve May ortaya çıkan kandan rahatsız oluyor ve bunun bir insanı vejetaryen yapmaya yetebileceğini ifade ediyor. Şaşırtıcı bir olay da Fuat'ın teyzesinin çocuklarıyla birlikte onları ziyaret etmesiyle gerçekleşiyor. Teyzesinin oldukça zayıflamış olduğunu gören Fuat onun da annesi gibi koleraya yakalandığını öğreniyor. Cahit ile bu konuda sohbet ediyor ve Cahit ne kadar zor ve çirkin bir durum olduğunu anlatıyor. Kurbanın kesilmesi, gelen ziyaretçiler ve yenilen yemeklerin ardından Georgie Fuat'ı yanına çağırarak Fuat'a bir sır vereceğini söylüyor. Gizlice Fuat'ı odasına götüren Georgie ona radyo dinletiyor ve o sırada Fuat'ın ablasını bulmak için Georgie'nin radyoya verdiği anons yayımlanıyor. Fuat bu duruma çok seviniyor ve Georgie bir sonuç alana kadar bu konuyu gizli tutmasını istiyor (s. 166).

Birinci bölümün on beşinci ve son kısmında, Fuat kış mevsiminin etkileri hakkında fikirlerini aktarıyor. Bir süredir Hacı Han tarafından telefonla aranmayan Georgie'nin moralinin oldukça bozuk olduğunu fark etmesi üzerine onu teselli etmeye çalışıyor. Bunun yanında bu kısımda James ile Fuat, Pir Hederi'nin dükkânının önünde karşılaşıyorlar. Eve birlikte dönerken yaptıkları sohbette James ona Afganistan'ın güncel siyasi durumu hakkında bir çocuğun anlayabileceği düzeyde bilgi vermeye çalışıyor. Bölümün son kısmında ise Fuat ile James'in birlikte eve döndükleri an ve karşılaştıkları durum aktarılıyor. Fuat ile James daha kapıyı çalmadan Georgie eteği ve elleri kan içinde kapıyı açıyor ve "James!" diye çığlık atıyor. James ise "Aman Tanrım. Tanrım. Hayır" şeklinde tepki veriyor (sf.172).

İkinci bölümün ilk kısmı, birinci bölümün on beşinci kısmının devamı, on altıncı kısım şeklinde devam ediyor. On altıncı kısım, Georgie'nin kanlar içinde kapıyı açmasının nedeninin bebeğini kaybetmiş olduğu anlatılıyor. Haftalar sonrasında başlayan bu kısımda morali oldukça bozulan Georgie için ev halkı hep birlikte yardımcı olmaya ve iştahının kesilmesi nedeniyle yemek yemesini sağlamaya çalışıyor. Fuat, henüz karnındayken bebeğini kaybetmiş olan Georgie'nin bu kadar çok üzülmesinin nedenini Afgan olmamasına bağlıyor ve Afganların bu tarz şeylere daha alışkın olduğunu ve daha güçlü olduklarını belirtiyor. On altıncı kısmın devamında Fuat normal hayatına devam ederken her zamanki gibi Pir Hederi'nin dükkânında iş ayarladığı Cemile ile sohbet ediyor. Bu sohbet esnasında Baba Gül'ün kızı Mualla ile başından geçenleri, birlikte keçileri kovaladıklarını anlatınca Cemile'nin canı sıkılıyor ve sitemli tavırlar sergiliyor. Bu olayın ardından Fuat Pir Hederi'nin dükkânına yakın bir yerde Hacı Han'ı görüyor ve Georgie'nin başına gelenlerden onu sorumlu tuttuğu için ona doğru koşarak üzerine atlıyor. Hacı Han'a birçok küfürlü söz sarf ettikten sonra oradan kaçıyor ve arkadaşı Spandi ile karşılaşılıyor. Spandi durumun oldukça kötü olduğunu söylüyor ve Hacı Han'ın Fuat'ın arkadaşı olduğu için kendisini de cezalandıracağını düşünerek saklanmaya karar veriyorlar. Saklanmaya dayanamayan Fuat cesaretini toplayıp eve dönüyor ve Hacı Han'ın amcası Esmeray onu kapının önünde yakalayıp kimsenin ona sinirli olmadığını ve sadece nerede olduğunu merak ettiklerini söylüyor. Sonrasında Hacı Han'ın da Georgie'yi ziyaret etmek için orada olduğunu görüyor. Bu sırada Esmeray Fuat'a Georgie ile Hacı Han'ın neden birlikte olamayacaklarına dair sebepleri anlatıyor. Ardından Hacı Han Georgie'ye ziyaretini tamamlayıp bahçeye yanlarına geldiğinde Esmeray'ın kulağına “*Bilmiyordum*” diye fısıldıyor ve gözlerinin yaşlı olduğu görülüyor (s. 188).

On sekizinci kısım Fuat'ın dersten çıkıp eve gelmesiyle başlıyor. Eve geldiğinde oldukça gürültülü bir şekilde müzik çaldığını duyuyor ve James ona çalan şarkının ne olduğu hakkında bilgi veriyor. Georgie o sırada elinde bir kutuyla dışarı çıkıyor ve temizlik yaptığını söylüyor. İçinde Hacı Han'ın ona verdiği bazı hediyelerin olduğu kutu, Georgie onu çöpe attıktan sonra James ve Fuat'ın merakı doğrultusunda açılıyor. May de geldikten sonra Fuat'a mavi bir ceket veriyor ve onu çöpe atmak yerine ihtiyacı olan birine vermesi gerektiğini söylüyor. Sonrasında güvenlik Şir Ahmed Fuat'a dışarıda birinin onu aradığını söylüyor ve Fuat dışarı çıktığında onun kılık değiştirdiği

halde kendini belli eden Spandi olduğunu görüyor. Fuat gülererek yanına gidiyor ve ona tehlikede olmadıklarını söylemeyi unuttuğunu söylüyor. Sonrasında Spandi ile birlikte yemek yemeye gidiyorlar ve sokakta karşılaştıkları Deli Pir'e mavi ceketini hediye ediyor.

On dokuzuncu kısım Fuat'ın Pir Hederi'nin dükkânında işini bitirip çıkarken Spandi'nin onu çağırmasıyla başlıyor. "Kabil yanıyor" diyerek Fuat'a bir ayaklanma başladığını ve bunu görmek için gitmeleri gerektiğini söylüyor. Bunun heyecan verici bir fikir olduğunu düşünen Fuat, Spandi ile beraber kalabalığı aramaya koyuluyor. Kalabalığı bulduklarında aralarına karışıp Amerika karşıtı sloganlar atıyorlar. O sırada gazetecilik görevi gereği orada bulunan James Fuat'a kızıyor ve çok tehlikeli olduğu için hemen eve gitmesi gerektiğini söylüyor. Sonrasında Fuat karşı çıkmadan eve dönüyor. James onunla bir süre konuştuktan sonra annesine söylemeyeceğini belirtiyor. Akşam olduğunda ayaklanmalar nedeniyle sokağa çıkma yasağı ilan edildiğini öğreniyorlar ve ev halkının akşamları evde olması Fuat'ı sevindiriyor. Sonrasında ev halkının gündemdeki olaylar hakkındaki düşünceleri eşliğinde on dokuzuncu kısım sonlanıyor.

Yirminci kısım Cemile, Fuat ve Spandi'nin Pir Hederi'nin dükkânında yaptıkları ile başlıyor. Cemile Hacı Han'ın ne kadar yakışıklı olduğunu söylerken Pir Hederi de onu onaylıyor fakat Fuat ve Spandi bunu reddediyorlar. Sonrasında Fuat midesinin bulandığını söylüyor ve Pir Hederi'nin köpeğinin kuyruğunun üstüne kusuyor. Fuat gün boyu kusma ve ateşle mücadele ediyor. Sonrasında dükkâna Hacı Han geliyor ve sigara alma bahanesiyle Fuat'a evdekilerin durumlarının iyi olup olmadığını soruyor. Hacı Han elde etmek istediği bilgileri aldıktan sonra parasını ödediği halde sigarayı almadan dükkândan çıkıp gidiyor. Fuat eve döndükten sonra Georgie'yi muayene etmeye gelişinin ardından ikinci kez Doktor Hugo'nun onları ziyaret ediyor ve Fuat'ı muayene ediyor. Fuat'ın rahatsızlığının muhtemelen yediği bir şeyden kaynaklandığını ve önemli bir durum olmadığını belirtiyor. Sonrasında Fuat gözlemlerine dayanarak Doktor Hugo'nun Georgie'den hoşlandığını düşünüyor ve bunu annesiyle paylaşıyor. Annesi durumdan rahatsız olarak insanları bu kadar fazla takip etmesinin hoş olmadığını belirtiyor. Yine de Fuat annesine Georgie'nin gittikçe gençleşmediğini ve artık bir eş seçmesi gerektiğini belirtirken aynı zamanda annesine de bu konuda imada bulunuyor (s. 207).

Yirmi birinci kısım Fuat'ın hastalanarak ishal ve kusma gibi şikâyetlerini ve çektiği acıları anlatmasıyla başlıyor. Bu süreçte annesinin onun iyileşmesi için yaptıkları anlatılıyor. Afganistan'da insanların ilaç kısıtlılığı nedeniyle hastalıklarını doğal yollar ya da bilimsel dayanağı olmayan dinsel ritüeller ile geçirmeye çalıştıkları anlatılıyor. Ardından Fuat ertesi gün güneşli bir hava olduğunu görüyor ve dışarı çıktığında ev halkının yanı sıra Doktor Hugo Rachel'in de orada olduğunu, James ve Rachel'in yakın olduklarını, Doktor Hugo'nun Georgie'ye yakın olmaya çalıştığını gözlemliyor. Sonrasında Şir Ahmet'in de geldiğini gören Fuat bir şeylerin döndüğünü hissediyor (s.212). Hep birlikte yenen öğle yemeğinin ardından Pir Hederi'nin dükkânına gidiyor ve onunla bu konuda sohbet ediyorlar. Pir Hederi büyüklerdeki bu yakınlaşmaların bahardan kaynaklandığını söylüyor. Cemile de sohbete katılarak neden Pir Hederi'nin gençliğinde bu tarz şeylerle uğraşmadığını sorduğunda ise Cihat ile uğraştığını bir neden olarak belirtiyor. Sonrasında Fuat baharın etkisinin teyzesinin hamile olduğunu öğrendiği günü hatırlayarak gerçekten de büyükler üzerinde farklı bir etki olduğunu düşünüyor. Kuzeni Cahit ise bu konuyu ona sorduğu gün bunun mide bulandırıcı olduğunu belirtiyor. Pir Hederi'nin dükkânından çıktıktan sonra Spandi, Fuat ve Cemile bir süre yürüdükten sonra Spandi onlardan ayrılıyor. Cemile ve Fuat birlikte yürümeye başlıyorlar ve Cemile ile Fuat birbirleri ile tartışırken yüksek bir patlama sesi duyuluyor ve her yeri yanık deri kokusunun kapladığı belirtiliyor. Patlamanın enkazını inceleyen Fuat panikle Spandi'nin o tarafa doğru gitmiş olduğunu hatırlıyor ve o yöne doğru Cemile ile birlikte koşmaya başlıyorlar. Gittiklerinde Spandi'nin hayatta olduğunu görüyorlar fakat bombanın ardından oluşan kargaşada çıkan çatışma her tarafta mermilerin uçuşmasına neden oluyor. Spandi bu çatışmanın arasında kalarak göğsünden bir kurşunla yere seriliyor ve Cemile'nin "*Hayır! Lütfen, Hayır! O daha çocuk!*" (s: 217) çığlıkları yankılanıyor.

Yirmi ikinci kısımda Spandi'nin cenazesi anlatılıyor. Fuat, arkadaşını kaybetmenin derin hüznünü tarif ediyor. Spandi'nin cenazesine herkesin geldiği anlatılıyor. Georgie ve Hacı Han'ın da bebeklerini kaybettikten sonra ilk kez cenazede karşılaştıkları belirtiliyor. Fuat olanları gözlemlerken Spandi'nin babasının, oğlunu mezara koyarken ne kadar zor bir durumda olduğunu tasvir ediyor. Sonrasında erkeklerin mezara kürekle toprak attığı sırada, Deli Pir'in de orada olduğunu ve onun

da üzerinde Fuat'ın vermiş olduğu mavi ceketle Spandi'nin mezarına toprak attığını görüyor.

Yirmi üçüncü kısımda Fuat, Spandi öldükten sonra zihninin yerinde durmadığını ve bir süre deli gibi ortalıkta dolaştığını anlatıyor. Spandi'nin ölümünün ardından çok canı yanan Fuat, bu durumu Pir Hederi'ye anlattığında, Cemile'nin de üzüntüden dükkâna uğramıyor olmasına rağmen Pir Hederi bir süre evde dinlenmesi gerektiğini söylüyor. Evdekiler ise Fuat'a acısını unutturmak için çeşitli oyunlar bularak onu oyalamaya çalışsalar da Fuat bu durumdan hoşnut olmuyor. May, James ve Georgie Fuat'a bu acının bir süre sonra geçeceğini telkin ediyorlar. Spandi'yi gömdükleri gün Hacı Han'ın Georgie ile arabanın içinde konuştuklarını gören Fuat, Hacı Han'ın onlara tekrar ziyaret etmesinin nedeninin kendisi olduğunu sonradan anlıyor. Hacı Han, Fuat'ı, arkadaşının cenaze evine dua etmek için çağırmaya geliyor. Afganistan'da ölümlerin ardından belirli günlerde dualar edildiğini hatırlayan Fuat Hacı Han'ın teklifini kabul ederek yola çıkıyor ve yolda Afgan halkı, savaş ve insanların çektiği acılara dair düşüncelere dalıyor. Yolda giderken Hacı Han Fuat'a, onun yaşlarındayken kendisinin de bir arkadaşının boğularak öldüğünden bahsediyor ve arkadaşını kaybetmenin acısının oldukça uzun süreceğini belirtiyor. Spandi'nin cenaze evinden döndükten sonra Hacı Han Fuat'a şiirler yazılmış bir kitap veriyor ve Georgie Peştunca bilmediği için Fuat'a ara sıra bu şiirleri Georgie'ye okumasını söylüyor. Eve geldikten sonra James, Fuat'ı yanına çağırarak Rachel'e bir yüzük hediye aldığını fakat bunun evlenme teklifi için değil sade bir doğum günü hediyesi olduğunu söylüyor. Sonra Fuat Georgie'nin odasına giderek ona Hacı Han'ın verdiği şiir yazılı kitabı veriyor ve *"Benden kitabı sana okumamı istedi, çünkü sen tembelmişsin."* (s. 233) diyor. Sonrasında Georgie Celalabat'a Baba Gül ile keçiler hakkında görüşmek için tekrar gideceğini belirterek Fuat'ı da yanında gelmesi için davet ediyor. Fuat bu davete sıcak bakmasa da kabul ediyor. Takip eden süreçte Rachel'in bir gün doğum günü geliyor ve evin girişindeki odada bir sofraya hazırlanıyor. May ve arkadaşı Geraldine'e (Fuat Geraldine'i kıllı bir kadın olarak tasvir ediyor), Dr. Hugo, James, Rachel ve Fuat birlikte yemek yiyorlar ve Rachel'in doğum gününü kutluyorlar. Ardından Georgie'nin çağrısıyla herkes sırayla hediyelerini vermeye başlıyor. Sıra James'e geldiğinde tedirgin bir şekilde yüzüğü Rachel'e veriyor ve Rachel bunun çok güzel bir hediye olduğunu ancak onunla evlenemeyeceğini söylüyor. James bunun o

niyetle verilmiş bir hediye olmadığını anlatırken Rachel de aynı anda şaka yaptığını ve bu durumu Georgie'nin ona önceden anlattığını söylüyor ve gülüyor (s. 236).

Yirmi dördüncü kısımda Georgie'nin daveti üzerine iş amaçlı Celalabat ziyareti için Fuat ve Georgie yola çıkıyorlar. Fuat, Celalabat ziyaretlerinin hayatında hep bir felaketi takip ettiğini düşünüyor. Bu felaketlerden ilkinin Fransız Philippe'i bıçaklaması ve ikincisini ise Spandi'nin ölümü olarak belirtiyor. Yolculuk esnasında Fuat gördüklerini tasvir ederek devam ediyor. Ardından bir yerde durup Georgie ile birlikte balık yiyorlar. Celalabat'a yaklaştıklarında şoförleri Baba Gül'ün artık yeni bir evi olduğunu söylüyor ve Georgie ile Fuat'ı oraya götürüyor. Eve vardıklarında Hacı Han'ın onları maddi zorluklarından kurtardığını öğreniyorlar. Baba Gül'ün borçlarını ödemek için kızı Mualla'yı yaşlı bir adama satmak istediğini, sonrasında Mualla'nın kaçtığını ve bu durumu öğrenen Hacı Han'ın Baba Gül ile konuşarak onu dini bir hayat yaşamaya davet etmesi ve borçlarını ödemesinin sonucunda Mualla mutlu bir şekilde evine geri dönüyor. Baba Gül de kumar alışkanlığından kurtulup dindar bir hayat yaşamaya başlıyor. Baba Gül'ün karısı olanlar için Georgie'ye ne kadar minnettar olduğunu belirtiyor (s. 245). Baba Gül'ün evinden geri döndüklerinde onları Esmeray karşılıyor ve Esmeray ile Georgie Hacı Han'ın siyasi sorunlarından bahsederken Fuat Georgie'nin kucağında uyuyakalmış numarası yaparak onları dinliyor. Sohbetin sonunda Georgie Esmeray'a Hacı Han'ın ona evlenme teklif ettiğini söylüyor (s. 247).

Yirmi beşinci kısımda Fuat, duydukları hakkında Georgie ile konuşmak için oldukça sabırsızlandığını belirtiyor. Bu nedenle bir sonraki gün Georgie'ye kendisine söylemek istediği bir şey olup olmadığı konusunda sorular sorsa da tatmin edici bir cevap alamıyor. Kabil'e döndüklerinde Dr. Hugo Georgie'yi ziyaret ediyor ve ona karşı hislerini anlatmaya çalışırken Fuat gizlice dinlemesini yarıda keserek annesinin çağrısına yanıt veriyor. Annesi Fuat'a Şir Ahmet'in ona evlenme teklif ettiğini söylüyor ve Fuat'ın düşüncesinin onun için oldukça önemli olduğunu belirtiyor. Fuat bu durumu onayladığını söylüyor (s. 254).

Yirmi altıncı kısımda, Fuat son gelişmelerden sonra ne kadar çok sırra vakıf olduğu hakkında düşüncelere dalıyor. Ardından Afganistan'da evliliklerin nasıl işlediğine dair düşüncelerini belirtiyor. Pir Hederi'nin evlilik konusunda söylediklerini aklına getiriyor. Ertesi gün Hacı Han Fuat'ı Spandi'nin ölümünün bir haftasının dolması nedeniyle onu dua etmek için cenaze evine götürmeye geliyor. Yolda Fuat,

Hacı Han'a Mualla'nın ailesine yaptığı iyiliklerin Georgie'yi çok sevindirdiğini söylüyor. Spandi'nin duasından sonra Hacı Han Fuat'ı Pir Hederi'nin dükkânına geri bırakıyor. Pir Hederi, James'ten sandviç yapması ve paket servisle onları müşterilere satması gerektiği yönünde tavsiye aldığını söylüyor. Fuat bunu ciddiye almasa da Pir Hederi ona satması için bir tepsi sandviç veriyor ve gönderiyor. Sokaklarda sandviçleri satmaya çalışırken Dr. Hugo ile karşılaşılıyor. Dr. Hugo bir sandviç satın alıp yerken kendisini Hacı Han'ın evine götürmesini yoksa Georgie'nin İngiltere'ye geri döneceğini söylüyor. Fuat, istemese de Dr. Hugo'yu Hacı Han'ın evine götürüyor. Dr. Hugo, Hacı Han'a Georgie'den uzak durması gerektiğini söylüyor. Bu duruma çok sinirlenen Hacı Han Dr. Hugo'yu hırpalayıp dışarı atıyor (s. 268).

Yirmi yedinci kısımda Dr. Hugo ve Fuat eve dönerken Dr. Hugo oldukça sessiz davranıyor. Eve vardıklarında Fuat'a bu durumdan Georgie'ye bahsetmemesi için ricada bulunuyor. Eve girdikten sonra annesi Fuat'ı biriyle tanıştırmak istediğini söylüyor ve Fuat, tanışması istenen genç ve güzel kadının ablası Mina olduğunu öğreniyor. Ardından ablası uzunca Taliban tarafından kaçırıldıktan sonra Abdürrahim isimli bir adama satıldığını, onun ona kızı gibi muamele yaptığını, sonrasında başka bir adamın karısı olmak üzere Abdürrahim'in onu sattığını, yeni kocası Hazret Hüseyin'in bir erkek çocuk istemesi üzerine ona bir erkek çocuk verdiğini ve adını Davut koyduklarını anlatıyor. Bunun yanında yeni kocasının ilk karısı ve yakın bir zamanda ölmüş olan Rana'nın Mina'ya yaptığı iyiliklerin sonucunda kocası Hazret'in Mina'yı ailesiyle tanıştırmak için Kabil'e getirdiği anlatılıyor (s: 277).

Yirmi sekizinci kısım, Mina'nın annesi ile hasret gidermesini anlatarak başlamaktadır. Mina'nın bebeği Davut'un babaannesinin yanında kalmış olması nedeniyle Fuat onu görememiştir. Ardından Şir Ahmet ile Fuat'ın annesi Meryem'in nikâhı anlatılmaktadır. Bu sırada Fuat, Cahit ile birlikte sigara içmek gibi yaramazlıklarla meşgul olmaktadır. Nikâhtan sonra Mina, bebeğinin yanına dönmek için yola çıkmıştır. Annesi ise düğün töreni yapıldıktan sonra Fuat'ın bir hafta boyunca teyzesinde kalması gerektiğini söyleyince Fuat buna itiraz ederek Georgie'de kalmak istediğini söyler ve annesi izin verir. Fuat annesi ile birlikte eve döndüklerinde Georgie, James ve May'e Meryem'in Şir Ahmet ile evleneceği haberini verirler ve herkes bunu sevinçle karşılar. Bu haberin ardından May de hamile olduğunu, ülkesine geri döneceğini ve bebeği Geraldine ile birlikte büyüteceklerini söyler. Bebek ise

aslında Philippe'dendir. Fuat, yabancıların davranışlarının (gülmeleri, ağlamaları, ailelerini sevmeleri gibi) Afganlara benzediğini düşünmektedir.

Yirmi dokuzuncu kısımda Şir Ahmet ile Meryem'in düğün töreni anlatılıyor. Bunun yanında Esmeray, Hacı Han'dan gelen bir hediye olduğunu belirterek Şir Ahmet'e bir zarf veriyor. Sonrasında bu zarfın Şir Ahmet'in Kabil'in en yeni internet kafesinin hissedarı olduğunu belirten bir belge olduğunu ve artık hacı Han ile ortak olduklarını öğreniyorlar (s. 289).

Otuzuncu kısımda, Meryem, kocası ile birlikte yeni evlerini hazırlamak için kocasıyla birlikte gidiyor. Fuat Georgie ile birlikte evde kalıyor. Bu süreçte yine Pir Hederi'nin dükkânına gidip geliyor. Ardından Fuat Cemile'nin onun boyunu geçtiğini fark ederek üzülüyor. Bu durumu etrafındaki büyüklere sorduğunda Pir Hederi ve Georgie ona bunun zamanla düzeleceğini ve erkeklerin kızlardan daha geç geliştiğini ve sonra onları geçtiğini anlatıyorlar. Fuat Georgie ile sohbet ederken Dr. Hugo'nun Hacı Han ile yaşadığı kavgayı anlatıyor. Sonrasında Georgie Şinvar'a gideceğini söylüyor. Fuat da onunla beraber gitmek istediğini belirtiyor ve birlikte Şinvar'a gidiyorlar. Hacı Han orada yeni bir ev inşasında evi Georgie için yaptırdığını ve hangi odayı ne için yapmak istediklerini anlatırken inşaat halindeki ev uzaktan silahlı saldırıya uğruyor. Georgie kurşunlara hedef oluyor ve yaralanıyor. Fuat, Georgie'nin öleceğini düşünerek ona şehadet getirmesi için telkinde bulunuyor ve otuzuncu kısım son buluyor.

Romanda, otuzuncu kısımdan sonra bir yıl sonrasını anlatan bir bölüm daha eklenmiştir. Bu bölüm "Son Söz" olarak başlıklandırılmaktadır. (s. 307). Bu bölüm Taliban lideri Molla Dadullah'ın Helmand'da öldürüldüğü haberi ile başlamaktadır. Fuat son bir yılı bu bölümde özetler şekilde anlatmaktadır. Pir Hederi sandviç işinde başarısız olsa da dükkânda DVD satmaya başlamış ve bu işte başarılı olmuştur. Şir Ahmet'in Hacı Han ile olan internet kafe ortaklığı iyi gitmektedir ve Fuat'ın ailesi artık eskisinden daha rahat bir yaşam sürmektedir. Şir Ahmet'in evi uzak olmasına ve artık paraya ihtiyacı olmamasına rağmen hem Pir Hederi'nin dükkânına gitmek hem de evli gibi görünmek için birlikte yaşamaya başlayan Rachel ve James ile sohbet edip ülkesine dönmüş olan May'den haber alabilmek amacıyla Vezir Ekber Han'ı ziyaret etmeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra Fuat, annesinin hamile olduğunu fark etmiştir. Cahit, şaşı gözlerini Dr. Hugo'nun yardımıyla tedavi ettirmiştir. Ablası son

bir yıl içinde toplamda beş defa annesini ve Fuat'ı ziyarete gelmiştir. Uzakta oldukları zaman ise cep telefonu ile konuştukları anlatılmaktadır. Fuat burada cep telefonu kartı satan Spandi'yi anmaktadır. Sonrasında Fuat, baharın ardından Hacı Han'ın Ayşe Han ile evlendiğini anlatmaktadır. Ayşe Han'ın Hacı Han'ı çok mutlu ettiğini, fakat diğer Afgan kadınlarından biraz farklı olduğu için bazı çevreler tarafından hoş karşılanmasa da birçok kişi tarafından sevildiğini anlatmaktadır. Ayşe Han'ın rahmi zarar gördüğü için kocasına bir çocuk veremeyecek olsa da herkes Hacı Han ile Ayşe Han'ın evlenmesini sevinçle karşılamıştır. Fuat burada Ayşe Han'ın kocası için hayatını tehlikeye attığını, İslam dinini kabul ederek Hazreti Muhammed'in (S.A.V) karısının adını aldığını, ama Fuat'a kalırsa onun için hala eski Georgie olduğunu anlatmaktadır ve roman böylelikle son bulmaktadır (s:313).

2.3 Anlatıcı ve Bakış Açısı

Andrea Busfield, *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli romanını kahraman anlatıcı ve bakış açısı üzerinden kurgulamıştır. Bu tür metinlerde anlatıcı ve anlatıcının sınırları, kahraman konumundaki kişinin bakış açısının etrafında şekillenmektedir. Romandaki kişi, zaman, mekân ve olaylara ait bütün bilgiler bu kahramanın şahsı merkez alınarak aktarılmaktadır. 11 yaşında Afgan bir çocuğun yabancı bir kadınla olan dostluğunu anlatan bu romanın ilk satırları “*Benim adım Fuat, Annem Taliban'ın gölgesinde doğduğumu söylüyor*” (s. 9) şeklinde başlamaktadır. Bu nedenle, *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli bu romanda da kahraman anlatıcının 11 yaşındaki Fuat olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Bir çocuğun bakış açısı ile kurgulanan bu romanın otobiyografik bir nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Fuat'ın başından geçen olaylar, yine kahraman anlatıcı olan Fuat'ın anlatımıyla, annesi ile birlikte teyzesinin evinde kaldıkları zamandan Georgie'nin Hacı Han ile evlenmesine kadar olan bir süreyi kapsamaktadır.

Romanda bir bireyin bütün duygularını ve deneyimlerini yaşama ve aktarma şansına sahip olan kahraman anlatıcı, romanda geçen bütün olaylarla iç içedir. *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli bu romanın temelde ana iki bölümü, 30 küçük bölümü ve bir de “Son Söz” olarak başlık altına alınmış küçük bir son bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin tamamında anlatıcı Fuat'tır ve olaylar tamamen onun gözünden anlatılmaktadır.

Romandaki kişiler, zaman, mekân ve olaylar kahraman anlatıcı Fuat'ın gözünden aktarılmaktadır. Örneğin romandaki kişilerden Fuat'ın teyzesinin oğlu Cahit, Fuat'ın gözünden “*Cahit herhalde hayatta tanıdığım en kültürlü çocuktur. Yol kenarında bulduğumuz gazeteleri okuyordu ve hepimizden daha büyüktü...*” ve “*Cahit o kadar çirkindi ki ben bir gölgenin altında doğmuşsam o da kesinlikle şeytanın pis bakışları altında doğmuştu. Ağzında diş yerine küçük kahverengi lekeler vardı ve gözlerinden biri kendi kafasına göre takılıyor, bir kutunun içindeki bilye gibi kendi yuvasında sallanıp duruyordu...*” (s. 11) şeklinde aktarılmaktadır. Yine Fuat'ın gözünden, romanın başkahramanlarından biri olan Georgie, ilk tanışmalarında “*...Hayalimdeki bu kadın Titanik'tekine benziyordu. Oysa Georgie benden daha Afgan'muş gibi gözüküyordu...*” ve “*İçeriye doğru yürürken anneminki kadar uzun ve de koyu renk saçları olan bir kadın yanımıza geldi. Kadının üzerinde kot pantolon ile beyaz bir gömlek vardı ve oldukça güzel görünüyordu...*” (s. 24) şeklinde aktarılmaktadır.

Romanda kesin bir tarih verilmese de, belirli bölümlerde geçen olaylar ve dönem hakkında bilgilerden 2001 ve 2004 yılları arasında geçtiğini tahmin edebilmek mümkün kılınmıştır. Örneğin Fuat Cahit ile bir konuşmasında, Cahit'in Bin Ladin ve 11 Eylül 2011 saldırıları hakkında Fuat'a anlattıkları, içinde yaşadıkları dönem hakkında bilgi vermektedir (s. 10-11).

Romanda geçen mekânlar tamamen Fuat'ın bakış açısıyla ele alınmaktadır. Romanın ilk bölümlerinde annesi ile birlikte kaldıkları teyzesinin evini Fuat “*Yedi kişi birden, dört küçük oda ve avludaki delik kadar yeri paylaşıyorduk*” (s. 12) şeklinde aktarmaktadır. Georgie'nin yanına taşındıklarında ise yeni kalacakları küçük ev yine Fuat tarafından “*İçeride temiz bir tuvalet ve bir duş bölmesiyle ayrılmış iki oda vardı. Georgie ilk odanın kapısını açtığı anda üzerlerine battaniyeler konmuş iki yatak gördüm. Hala plastik poşetlerinden çıkarılmamışlardı ve yeni gibi duruyorlardı. Diğer odada ise üç uzun minder, bir küçük masa, bir elektrikli pervane ve bir de televizyon vardı: Canlı yayın yapan bir Samsung televizyon! Üstelik de çalışıyor gibiydi! Tüm hayatım boyunca bir televizyona sahip olmanın hayalini kurmuştum. Sadece görüntüsü bile gözyaşlarının gözlerimin arkasına sivri iğneler gibi batmasına sebep oluyordu...*” (s. 25) şeklinde aktarılmaktadır.

2.4. Zaman

Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli romanında zaman, kronolojik bir sıra çerçevesinde okuyucuya sunulmaktadır. Romanda vak'a zamanı ile anlatma zamanı yaklaşık olarak birbirini takip ederek ilerlemektedir. Fuat'ın gözünden kahraman bakış açısıyla ele alınan bu romanda Fuat'ın 2001 ve 2004 yıllarını kapsayan sürede yaşadıkları anlatılmaktadır.

İki ana bölüm, bu ana bölümlerin kapsadığı 30 küçük kısım ve 1 son kısımdan oluşan romanda, anlatma zamanı, çoğunlukla vaka zamanını kapsamakta, yer yer ise geçmişte gerçekleşen vakalar anlatılmaktadır. Fuat'ın teyzesinin evinde annesiyle birlikte yaşamaya başlaması, Georgie'nin evine taşınması, May ve James ile tanışması, Pir Hederi'nin dükkânında çalışması, Georgie ile Celalabat ziyaretleri, Hacı Han ile tanışması, Spandi'nin ölümü, annesinin Şir Ahmet ile evlenmesi gibi olaylar şimdiki zaman çerçevesinde anlatılmaktadır. Can alıcı ve önemli bir olay olan Hacı Han ile Georgie'nin (evlendikten sonra adı Ayşe Han olarak değişmiştir) evlilikleri olayın üzerinden belli bir süre geçtikten sonra romanın son söz kısmında geçmiş zaman kapsamında ele alınmaktadır.

Romanın bütün bölümlerinde kesin bir tarih belirtilmemekle beraber, Fuat zaman gruplarını mevsimlere bağlayarak anlatmaktadır. Örneğin *“Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü elinden bırakması sonbahara, büyüklerin oruç ve dualarla Allah'a yakınlaştıkları kutsal Ramazan ayına denk geldi. Kasım ayında bir gece Kuzey İttifakı'nın askerleri Kabil'i savaşmadan almak için Şimali Vadisi'nden gürleyerek geldiğinde Taliban, başkenti kamyonetleri ve çalıntı arabalarıyla adeta kaçarcasına terk etti...”* (s. 55) şeklinde Taliban'ın çekilmesi anlatılmaktadır. Romanda zaman, andan geleceğe ilerleyen bir şekilde oluşturulmuştur. İki ana bölümün küçük bölümlerinde kesin bir gün ve tarih verilmese bile döneme ilişkin ipuçları sayesinde hangi zamanda gerçekleştiğini anlamak okuyucu için mümkün kılınmıştır.

Son söz isimli son bölüm dışında olaylar yoğun olarak şimdiki zaman ekseninde gerçekleşmekte ve yer yer Fuat, geçmişe dair anılarını hatırlayarak geçmiş zamandan da bahsetmektedir. Son söz isimli bölümde ise Georgie'nin yaralanmasının ardından tam bir sene sonra (s. 307) *“Bir Yıl Sonra”* şeklinde alt başlık verilen Son söz kısmında yine mevcut zamanda Fuat'ın yaşadıklarıyla iç içe olarak aradaki bir yılda gerçekleşen olaylar anlatılmaktadır.

Roman'da geçmiş zamanın vurgulandığı anlardan dikkat çekenlerden biri Georgie'nin Hacı Han'a nasıl âşık olduğunu anlattığı kısım ve Fuat'ın ablasının Taliban tarafından kaçırıldıktan sonra başından geçenleri anlattığı kısımlardır. Bu kısımlar, romandaki kişiler tarafından Fuat'a anlatılmakta fakat romanda Fuat'a anlatılanlar yine kahraman bakış açısıyla Fuat'ın ağzından anlatılmaktadır.

Romanda gelecek zamana yönelik dikkat çeken kısımlar bulunmamakla birlikte, yer yer Fuat'ın ve çevresindekilerin geleceğe yönelik hayalleri ve yapmak istediklerinden bahsedilmektedir.

2.5. Mekân

Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli romanında mekân birden fazladır. Fuat'ın ağzından anlatılan olaylar, farklı mekânlarda geçmekte fakat belirli mekânlara yoğunlaşmaktadır. Geniş açıdan ele alındığında temelde iki büyük kent olan Kabil ve Celalabat mekân olarak belirtilebilir. Kabil, ülkenin doğu kesiminde bulunan Afganistan'ın başkenti ve en büyük şehridir. Roman'da gerçekleşen olaylar Kabil'in şehir merkezindeki Hayır Hana mahallesinden başlamaktadır. Teyzesinin yaşadığı bu mahallede Tavuk Sokağı önemli bir yer olarak romanın başında karşımıza çıkmaktadır. Fuat Tavuk Sokağı hakkında *“Yabancılar bu günde Land Cruiser ciplerinden inip Kabil'in turistik caddelerinde “savaş yüzünden mahvolmuş” Afganistan'dan hediyelik eşya alma avına çıkıyordu...”*, *“Hâlbuki Kabil'deki nehir pazarının bir kabarıp bir alçalan hengamesine doğru yirmi dakika kadar daha yürüseler tüm bunları yarı fiyatına bulabilirdi...”*, *“Yine de Cahit'in dediğine göre onların tembelliği bizim işimiz için iyi bir şeydi ve TAVUK SOKAĞI onların Mekke'siydi”* (s. 16-17). İfadeler yer almaktadır.

Görece fakir bir mahalle olan Hayır Hana'daki evlerinden taşındıktan sonra daha zengin bir semt olan Vezir Ekber Han'da Georgie'nin onlara verdiği küçük evde kalmaya başlayan Fuat gördüklerini anlatırken romandaki mekân kavramı hakkında bilgi vermektedir. Vezir Ekber Han'ın daha zengin bir kent olması Fuat'ın annesi Meryem'in *“Biz öyle Vezir Ekber Han'dakiler gibi zengin değildik Fuat, ama mutluyduk”* (s:12) ifadesinden anlaşılmaktadır. Georgie'nin yanına taşındıktan sonra annesi ile birlikte kaldıkları ev ve Georgie, James ve May'in birlikte kaldıkları büyük ev Fuat tarafından tasvir edilmektedir. Romanın büyük kısmının geçtiği mekânlardan

biri olan ve Fuat ve annesinin kaldığı evin yanındaki Georgie'lerin evi “*Bizim evimiz dışında, üst katında Georgie ve arkadaşlarının kaldığı daha büyük bir ev vardı. Evde annemin çalıştığı zamanın büyük bir kısmını geçireceği söylenen, girişteki alan büyüklüğünde bir mutfak ve içinde televizyon (bizimkinden çok daha büyük), müzik seti ve bilardo masası olan bir salon vardı. Evin arka tarafında gül ağaçlarıyla çevrili devasa bir çimenlik uzanıyordu. Güllerin o tatlı renkleriyle güneşin altında yaptıkları töreni görünce annemin böyle bir güzellikle tekrar iç içe yaşayacağını düşünerek kalbim yerinden çıkacak gibi oldu*” (s. 26) şeklinde aktarılmaktadır. Romanda sıkça olayların yaşandığı dükkân olan Pir Hederi'nin dükkânı ise Fuat tarafından “*Pir Hederi'nin dükkânı kavşağın karşısında kalan 15. Sokak'ın köşesindeydi ve İngiliz Büyükelçiliği'ne de yakındı. Dükkânın içi darmadağınktı; raflardan dökülmüş teneke kutular, yerde üst üste yığılı duran kartonlar, sargı bezleri, havlular, diğer temizlik malzemeleri ve muhtemelen daha iyi günler görmüş olan, ama nasılsa hala satılıyormuş gibi görünen kasalarca meyve.*” (s: 41) şeklinde aktarılmaktadır.

Romanda görüldüğü üzere, mekânlar Fuat'ın bakış açısıyla anlatılmaktadır ve bir çocuğun dikkatini çeken her ayrıntıya yer verildiği gözlemlenmektedir. Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi Kabil'in merkezi mahalleleri, caddeleri ve Fuat'ın yaşadığı olayların geçtiği birçok yer Fuat'ın gözünden anlatılmaktadır. Aynı şekilde Georgie ile yaptıkları Celalabat ziyareti sırasında Hacı Han'ın malikâneye benzeyen oldukça büyük evini, romanın sonunda Georgie'nin yaralandığı Şinvar'daki inşaatı da Fuat, bir çocuğun sahip olduğu ayrıntılı dikkatle aktarmaktadır.

Andrea Busfield'in Milyonlarca Gölgenin Altında isimli bu romanında mekân olgusuna özel bir yer verilmiştir, Fuat'ın yaşamını etkileyen olayların, hissettiği acının, bulunduğu şehir ve bulunduğu ülke olan Afganistan'da olmasıyla yakından alakalı olduğunu mekânsal betimlemelerle başarılı bir şekilde ele alınması, okuyucunun gözünde savaştan mahvolmuş bir Afganistan'ı, zengin ve fakir semtler arasındaki yaşam kalitesindeki farkları, sokaklardaki dönemsel hareketli zamanları oldukça etkili bir şekilde aktarmaya yardımcı olmaktadır.

2.6. Kişiler

2.6.1 Fuat

Ana iki bölümden ve toplamda otuz bir küçük bölümden oluşan *Milyonlarca Gölgenin Altında* isimli romanın hem başkarakteri hem de anlatıcısı Fuat'tır. Fuat, Taliban yönetimi sırasında doğmuştur. 11 yaşındaki Fuat'ın babası, öğretmen olmasına rağmen Taliban'a karşı savaşırken öldürülmüştür. Ağabeyi de Taliban askerlerinin evlerini basıp ablasını kaçırmaması sonucunda o da savaşmak için evi terk etmiş ve öldürüldüğü fikri Fuat ve annesi tarafından kabullenilmiştir. Annesiyle yalnız başına kalan Fuat, mecburen teyzesinin küçük evinde kuzenleri ile birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Annesi yabancıların temizlik gibi ev işlerini yaparken Georgie isimli İngiliz bir kadınla tanışmıştır ve Fuat ve annesi (Meryem) Georgie'nin onların kalması için ayarladığı küçük eve taşınmışlar ve Fuat'ın hayatı bu noktada değişmiştir.

İş amacıyla İngiltere'den Afganistan'a gelen Georgie, ayyaş bir gazeteci olan James ve lezbiyen bir mühendis olan May ile birlikte yaşamaya başlayan Fuat'ın hayatı daha iyiye gitmeye başlamıştır. Vaktinin çoğunu Pir Hederi'nin dükkânında ve Kabil'in sokaklarında geçiren Fuat, çok sevdiği arkadaşı Spandi ve Cemile ile birlikte para kazanmaya çalışmaktadır.

Fuat'ın oldukça zeki bir çocuk olduğu yazarın, Fuat'ın ağzından anlattığı olaylarla anlaşılmaktadır. Yetişkinlerle rahatlıkla arkadaşlık kurabilen Fuat zamanla birlikte yaşadığı yabancıların sevgisini kazanmıştır. Zamanla bu yabancılara karşı büyük bir sevgi beslemeye başlayan Fuat, bir gece arkadaşı May'e saldıran Fransız Philippe'i kalçasından bıçaklamıştır. Burada Fuat'ın yeni arkadaşlarına olan sevgisini içgüdüsel olarak yaptığı bu eylemde gözlemlemek mümkündür. Georgie'ye başlarda duygusal hislere sahip olsa da Georgie'nin âşık olduğu Hacı Han ile tanıştıktan sonra ona beslediği dostça hisler ağır basmıştır.

Fuat, Georgie ve Hacı Han'ın aşkına yakından şahit olur ve onlar evlenene kadar başlarından geçen olaylarda aktif olarak rol oynar. Bunun yanında Fuat, bir çocuk olmasına rağmen acılara karşı dayanıklı bir karakter sergilemektedir. Babasının ve ağabeyinin kaybindan dolayı üzgün olsa da annesi ile birlikte hayata tutunmaya çalışmakta, yeni arkadaşlarıyla birlikte mutlu olmaya çalışmaktadır.

Fuat'ın Georgie'ye olan sevgisi gün geçtikçe artmaktadır fakat Georgie, bir nedenden ötürü kimsenin bilmediği bebeğini düşürür. Bu düşük sonrasında depresyon

ile mücadele eden Georgie'nin yanında yine Fuat vardır. Fuat bu noktada dışarıda karşılaştığı Hacı Han'a saldırarak yine sevgisini korumacı bir içgüdüyle belli eden davranışlar sergiler. Çocuk olduğu için Hacı Han onu hoşgörüle karşılasa da Fuat başlangıçta korkar fakat durumu öğrendikten sonra rahatlar.

Bir gün Fuat, Cemile ve Spandi ile birlikte dışarıdayken, Spandi onlardan ayrıldıktan sonra bir intihar bombacısı tarafından saldırı düzenlenir. Spandi bu saldırı sonucunda hayatını kaybeder ve romanın bu kısmından sonra Fuat, bir çocuk olmasına rağmen olayları kavrayış biçimi ile okuyucunun dikkatini çeken davranışlar sergiler. Acıyı yoğun bir şekilde yaşayan Fuat'ın anlatımı oldukça etkileyici bir biçimde sunulmaktadır.

Acılar ve mutsuzlukların arasında süren hayatından pek de memnun olmayan Fuat'ın hayatı zaman içerisinde değişir. Annesi, güvenlik görevlisi olan Şir Ahmet ile evlenir, Hacı Han Georgie ile evlenir, Rachel ve James birlikte yaşamaya başlar ve May'in bir bebeği olur. Bu tarz gelişmelerin verdiği mutluluğu aktardığı son bölümle roman noktalanmaktadır.

2.6.2. Georgie

Keçi yünü ile ilgili işi kapsamında Afganistan'a gelen Georgie, genç ve güzel bir kadındır. Afganistan'a geldikten bir süre sonra Afgan siyasetinde önemli bir rol oynayan karizmatik, güçlü ve zengin Hacı Halit Han'a âşık olur. Bu aşk zamanla karşılıklı olması nedeniyle görüşmelere başlarlar fakat Hacı Han'ın yoğunluğu ve mecburen ilgisiz kalması nedeniyle Georgie ülkesine döner. Fakat ülkesinde uzun süre kalamaz ve tekrar Afganistan'la ilgili işler yapma isteği uyanır. Afganistan'a habersiz bir şekilde dönen Georgie Hacı Han ile tekrar karşılaşır ve Hacı Han ona haber vermediği için kızsız da ilişkileri bu noktadan sonra ilerlemeye başlar.

Hacı Han ile Georgie'nin aşkı imkânsız görünmektedir. Bunun en büyük nedeni Hacı Han'ın Müslüman olması ve Georgie'nin ise tanrıtanımsız bir ateist olmasıdır. Afganistan'daki katı toplumsal kurallar ikisinin bir araya gelmesinin önünde büyük engeller oluşturmaktadır.

Bu süreçte Georgie evine temizlik işleri için gelen Meryem'i oğluyla birlikte yanlarında kalması için davet eder. Fuat ile yolları bu noktada kesişir ve yaşamın acı gerçeklerinin ve geçmişin bıraktığı yaraların gölgesinde birlikte umutla bir dostluk

kurarlar. Georgie Fuat'ı çok zeki olması nedeniyle çok sever ve sürekli birlikte vakit geçirmeye başlarlar. İş için yaptığı Celalabat ziyaretleri sırasında Fuat'ı yanında götürmekte ve onunla uzun sohbetler etmektedir. Fuat'ı çok seven Georgie onun Taliban tarafından kaçırılmış olan ablasını bulmak için radyoya ilan verir ve sonuca ulaşırlar.

Georgie hamile olduğunu kimseye söylemez fakat bir gün düşük yapar ve sonunda Fuat, James, May ve Meryem durumu öğrenirler. Bebeğini kaybeden Georgie, Hacı Han'dan uzaklaşmaya çalışır. Onun verdiği hediyeleri çöpe atar ve derin bir depresyona girer. Dr. Hugo bu süreçte Georgie'ye olan ilgisini belli etse de Georgie buna karşılık vermez. Spandi'nin acı ölümü sonrasında cenazede Hacı Han ile karşılaşır. Zor olsa da tekrar konuşmaya başlarlar. Geçen sürede Hacı Han ona evlenme teklif eder ve Şinvar'da onun için yaptırdığı evi gösterirken Georgie eve yapılan silahlı saldırıda yaralanır ve rahminden zarar görerek çocuk yapabilme yetisini kaybeder. Bu olaydan bir süre sonra Hacı Han'la evlenir, İslam dinini kabul eder ve Ayşe Han adını alır. İslami kabul edip Hacı Han ile evlenmesine rağmen eski arkadaşlarıyla görüşmeye ve çalışmaya devam eder.

2.6.3. Meryem (Fuat'ın annesi)

Meryem, romanda Fuat tarafından tasvir edilmektedir ve tipik bir Afgan kadını özellikleri sergilemektedir. Kapalı, tutucu fakat evladını çok seven bir anne imajı çizilmektedir. Özellikle kocasının, büyük oğlunun ölümü ve kızının Taliban tarafından kaçırılması sonucunda tutunabilecek tek dalı olarak oğlu Fuat kalmıştır. Oğlu Fuat ile birlikte kız kardeşinin evinde yaşamak zorunda kalan Meryem Georgie ile tanıştıktan sonra onun için çalışmak üzere Georgie'nin onlara sağladığı küçük evde oğluyla birlikte yaşamaya başlar.

Meryem taşındıktan sonra birlikte yaşamaya başladıkları yabancıları garipsese de zamanla onlara alışır. Bu süreçte yeni taşındıkları yerde güvenlik görevlisi olan Şir Ahmet'in ona olan ilgisini fark eder fakat dul bir kadın olduğu için çekinceyle yaklaşır. Bir sabah koleraya yakalanarak hastaneye kaldırılır ve iyileşmek için bir hafta boyunca komşusu Hümeyra'da kalmak zorunda kalır.

Romanın akışında Meryem'den yer yer bahsedilmekte ve önemli olaylarda adı geçmektedir. Bu noktada Meryem'in başından geçen önemli olaylar sıralanacak olursa

koleraya yakalanması, kayıp kızı Mina'nın ziyarete gelmesi ve Şir Ahmet'in evlilik teklifini kabul ederek onunla evlenmesi gibi olaylar belirtilebilir.

2.6.4. Hacı Halit Han (Hacı Han)

Hacı Han, Georgie'nin âşık olduğu, Afganistan siyasetinde önemli rol oynayan karizmatik, güçlü ve zengin bir adam olarak anlatılmaktadır. Hacı Han hakkında kahraman olduğu kadar uyuşturucu kaçakçısı olduğu söylentileri yayılmış olsa da halk tarafından oldukça saygı görmekte ve sevilmektedir. Hacı Han'ın Georgie'ye âşık olmadan önce eşi ve kızları Pakistan gizli servisi tarafından öldürülmüştür. Ardından kaybedecek bir şeyi kalmadığını düşünen Hacı Han Taliban'la yıllarca savaşmış ve Afganistan'ın özgürlüğü için mücadele vermiştir.

Sonrasında Georgie ile tanışan Hacı Han ona âşık olmuştur ve birlikte olmaları için ortadaki engellerin farkında olmasına rağmen aşkı için mücadele vermiştir. Georgie sebebiyle Fuat ile tanışan Hacı Han Fuat'ın arkadaşı Spandi öldüğünde acısını dindirmek için kendi arkadaşının da çocukken öldüğünü ve bunun çok zor olduğunu belirtmiştir. Hacı Han Georgie bebeğini düşürdüğünde bundan haberdar değildir. Fuat ona saldırdıktan sonra Georgie'nin evine gittiğinde gerçekte yüzleşir ve güçlü adam imajına rağmen ağlar.

Aşkının önündeki engellere, siyasi duruşuna ve prestijinin yıkılma tehlikesine karşı mücadele vererek hem çok sevdiği Afganistan için çalışmaya hem de eşi olmasını istediği Georgie'yi mutlu etmeye çalışır.

Fuat'ın annesi Meryem Şir Ahmet ile evlendikten sonra Şir Ahmet'e bir internet kafede ortaklık hissesi hediye ederek Fuat'ın ve Meryem'in daha rahat bir yaşam sürmelerini sağlar. Bunun yanında Hacı Han, Georgie'nin iş yaptığı Baba Gül'ü kumar alışkanlığından vazgeçirir, borçlarını öder ve Fuat'ın arkadaşı olan Baba Gül'ün kızı Mualla'yı yaşlı bir adama satmasının önüne geçer. Hacı Han romanın genelinde bir çocuğun gözünden kahraman bir Afgan olarak sergilenir. Fuat, Hacı Han'ın Georgie için iyi bir eş olduğunu anlar. Bunu anlamasına yardımcı olan olaylardan biri de Dr. Hugo'nun Hacı Han'a gelip Georgie'den uzak durmasını söylediğinde onu hırpalamasıdır. Fuat'a göre Georgie, onun için savaşabilecek cesur bir eşe ihtiyaç duymaktadır.

Georgie'yi çok seven Hacı Han, onun için bir ev yaptırır ve inşaatı Georgie'ye gösterirken Georgie silahlı bir saldırı sonucunda yaralanır. Georgie yaralanma sonucunda çocuk yapma yetisini kaybetmesine rağmen Hacı Han onunla evlenmek ister, romanın sonunda istediğine ulaşır ve onunla evlenir. Müslüman olan Georgie Ayşe Han adını alır ve Hacı Han ile birlikte mutlu bir hayat sürmeye başlarlar.

2.6.5. Spandi

Spandi Fuat'ın yaşlarında bir çocuktur ve Fuat'ın en yakın arkadaşlarından biridir. Fuat ile arkadaşlıklarının yakınlığı Spandi'nin ölümüne kadarki süreçte birbirlerine her kötü olayda yardım ederek destek sağlamaları şeklinde aktarılmaktadır. Spandi romanın başlarında spand isimli bir ot satmaktadır ve bu durumdan memnun olmasa da para kazanmak zorundadır. Fuat onu Hacı Han'la tanıştırdıktan sonra Spandi cep telefonu kartları satmaya başlar ve daha fazla para kazandığı için mutlu olur. Bir gün Cemile ve Fuat ile yolda ayrıldıktan sonra bir patlamanın ortasında kalır. Patlamada ölmemiş olsa da sonrasında çıkan çatışmada kurşunlara hedef olarak hayatını kaybeder.

2.6.6. Cemile

Cemile de tıpkı Spandi gibi Fuat'ın yakın arkadaşlarından biridir. Tavuk Sokağı'nda yabancılardan para dilenerek para kazanmaya çalışır. Cemile'nin babası bir esrarkeştir, onu sürekli dövmektedir ve bu nedenle yüzünde genellikle izler bulunmaktadır. Fuat, Pir Hederi'nin dükkânında Cemile için bir iş ister ve Pir Hederi bunu kabul eder. Cemile çok mutlu olur. Spandi'nin öldüğü günden sonra bir süre dükkâna gelemese de işine ve hayatına devam eder. Cemile, Fuat'ın gözünden anlatıldığı için yer yer duygusal etkileşimlere yer verilse de genellikle iyi bir arkadaşlığın portresi çizilmektedir.

2.6.7. Cahit

Cahit, Fuat'ın teyzesinin oğludur. Ondan yaşça büyüktür ve Fuat ile ilişkisi karmaşıktır. Birbirlerini hem sevmekte hem de yeri geldiğinde takışmaktadırlar. Cahit çok çirkin olduğu için gelecekte güzel bir kadınla evlenmesinin tek geçerli yolunun

para kazanmak olmasına inanmaktadır. Cahit Fuat'ın anlatımıyla çok zeki bir çocuktur ve çok bilgilidir. Yol kenarında bulduğu gazeteleri okuyarak bu bilgi birikimini sağlamıştır. Sokaklarda para kazanmaya çalışan Cahit bir gün bilgisayar öğrenebileceği bir işe girer ve romanda ilerleyen zaman kapsamında yeni işini sever, gözlerini tedavi ettirir ve görece daha iyi bir hayata sahip olur.

2.6.8. James

Romanda James, ayyaş bir gazeteci imajında aktarılmaktadır. Fuat'ın gözünden anlatıldığı için James Fuat ile zamanla arkadaş olur ve birbirlerine karşı derin bir dostluk sergilemeye başlarlar. James zaman zaman Fuat'ın annesinin kızabileceği şeyleri Fuat'a yaptırır da bu yaramazlıklar hoşgörü ile karşılanır. James Afganistan'da haber yapan bir gazetecidir. Georgie ve May ile birlikte bir evi paylaşmaktadır. Romanda yer yer James'in içki içmesi ve aylıklık yapması üzerine sahneler aktarılmaktadır. Buna rağmen James, arkadaşı olan Rachel'e ilgi duyar ve bir gün onunla evlenmek istediğini her fırsatta belirtir. İstedikine ulaşamamış olsa da romanın sonunda Rachel ile birlikte yaşamaya ve dışarıdaki toplumsal baskı nedeniyle karı koca rolü yapmaya başlarlar.

2.6.9. May

May lezbiyen bir mühendis olarak anlatılmaktadır. Fuat'a başta yakın davranmasa da zamanla o da Fuat ile iyi bir arkadaşlık ilişkisine sahip olur. May Fuat'ın annesi koleraya ilk yakalandığında ona gerekli ilk yardımı yaparak hayatını kurtarır ve Fuat'ın oldukça büyük sevgisini kazanır. May lezbiyen olması nedeniyle James tarafından sıkça alaya alınır ve bu tarz alayları James'e küçük çaplı şiddet uygulayarak karşılık verir. Romanda May'in yer aldığı can alıcı olaylardan biri, arkadaşı Philippe'in ona saldırdığında Fuat'ın Philippe'i bıçaklamasıdır. Philippe May ile birlikte olmak istemiştir fakat May bunu reddetmiştir. Sonraki süreçte May, Geraldine isimli bir kadınla birlikte olmaya başlar ve ev halkı ile tanışır. Romanın son bölümlerinde ise May'in hamile olduğu ve çocuğun büyük ihtimalle Philippe'den olduğu ortaya çıkar. May hamile olduğunu öğrendikten sonra çocuğu Geraldine ile

birlikte büyötmeye ve ölkesine dönmeye karar verir. Ölkesine döndükten sonra James ve Georgie ile irtibatı koparmaz.

2.6.10. Diğer Kişiler

Şir Ahmet: Georgie'nin kaldığı evin olduğu bölgenin güvenlik görevlisidir. Fuat ve Meryem Georgie'nin yanına taşındıktan sonra Meryem'den hoşlanmaya başlar. Bunu belli etmeye çalışsa da Meryem başta karşılık vermez. Romanın sonunda ise Meryem Şir Ahmet'in evlenme teklifini kabul eder. Bu süreçte Şir Ahmet kendini geliştirmek için bilgisayar kursuna gider ve evliliklerinden sonra da Hacı Han ile birlikte Kabil'in en yeni internet kafesinin ortağı olur. **Mina:** Mina Fuat'ın Taliban tarafından kaçırılan ablasıdır. Kaçırıldıktan sonra uzun bir süre ailesi ondan haber alamamıştır. Georgie'nin radyoya verdiği ilanı duyduktan sonra kocasından bunu talep etmeye korksa da kocasının eski karısı Rana sayesinde isteği gerçekleşir ve annesini görmeye gelir. Kaçırıldıktan sonraki süreçte önce bir adamın yanında hizmetçi olarak kalır ve sonrasında şimdiki kocasına satılır ve ona Davut adında bir erkek çocuk verir. Mina'nın kocası iyi bir adamdır ve ona kötü davranmaz. Ailesini görmeye geldikten sonra bir yıl içinde beş ziyaret daha gerçekleştirir ve annesi ile sürekli cep telefonunda konuşur. **Philippe:** May'in Fransız arkadaşıdır. Yılbaşı için eve geldiğinde gece May ile birlikte olmak ister. May bunu kabul etmeyince May'e saldırır ve bunu gören Fuat onu kalçasından bıçaklar. Romanda bu süreçten sonra Philippe tekrar eve gelmez. Romanın sonunda May'in hamile olduğu ve çocuğun muhtemelen Philippe'den olduğu belirtilmektedir. **Rachel:** Rachel James'in arkadaşıdır. Fuat onu çok fazla makyaj yapıyor olmasına rağmen güzel bulur. James zamanla Rachel'den hoşlanmaya başlar fakat somut bir karşılık alamaz. Georgie ve May evden ayrıldıktan sonra James Rachel ile birlikte yaşamaya başlar. Rachel James'i ayyaş olduğu için reddetmektedir fakat Fuat'a belki bir gün James'in evlilik tekliflerine evet diyebileceğini belirtmiştir. **Geraldine,** May'in lezbiyen sevgilisidir. Fuat Geraldine'i kıllı bir kadın olarak tasvir etmektedir. May'in hamile olduğunu öğrendikten sonra Geraldine ve May birlikte ölkelerine dönerler ve Philippe'den olan çocuğu birlikte büyötmeye karar verirler. **Esmeray:** Hacı Han'ın amcasıdır. Hayatı boyunca Hacı Han ile birlikte Afganistan için mücadele vermiştir. Hacı Han gibi toplum tarafından sevilen ve saygı duyulan biridir. Romanın bazı bölümlerinde Esmeray ve Fuat arasında tavsiye içeren

diyaloglara rastlamak mümkündür. **Dr. Hugo:** Doktor Hugo, Georgie düşük yaptıktan sonra muayene etmek için eve gelmiştir. Sonrasında ise Fuat ateşlendiğinde muayeneye gelmiştir. Dr. Hugo Georgie'nin arkadaşıdır fakat zaman içerisinde Hacı Han'dan uzaklaştığını gören Dr. Hugo Georgie'ye karşı hissettiklerini söyler. Hisleri doğrultusunda riske girip Hacı Han ile karşı karşıya gelse de Georgie tarafından kabul edilmez.

2.7. Temalar

Andrea Busfield'in Milyonlarca Gölgenin Altında isimli romanında dikkat çeken başlıca temalar aşk ve dostluktur. Bunun yanında dönemin Afganistan'ına ait siyasi konular da romana yansıyan temalar arasındadır. İç savaşın ortasında yaşamını sürdürmeye çalışan bir halkın bütün olumsuzluklara rağmen hayata dair mücadelelerini anlatan romanda ele alınan temalar bu başlık altında ortaya konmaktadır.

2.7.1. Yoksulluk

Milyonlarca Gölgenin Altında romanında üzerinde durulan temalardan biri yoksulluktur. Afganistan'da devam eden savaş, binlerce aileyi yoksulluk felaketine sürüklemiştir. Yazar romanın başkahramanı Fuat, Fuat'ın annesi, Cemile, Spandi ve Baba gül üzerinden bu konuya değinmiştir. Yoksulluktan dolayı Fuat'ın annesi üç beş af karşılığında zenginlerin evini temizlemekle uğraşmaktadır. *“Bunun yerine Allah'ın da takdiriyle, kıyafetlerinin arasında sakladığı ve geceleri de bekçiliğini yaptığı üç beş af karşılığında zenginlerin evlerini temizliyordu.”* (s.09) Taliban rejiminden önce güzel hayat geçirmekte olan Fuat'ın annesi yoksullukla mücadele vermektedir.

Afganistan'da devam eden iç savaştan dolayı, yalnız Fuat ve Fuat'ın annesi değil, Fuat'ın arkadaşları Cemile, Spandi ve kuzeni Cahit de yoksullukla mücadele vermekteler. Anne üç beş af karşılığında zenginlerin evini temizlerken, Fuat, Fuat'ın arkadaşları Cemile, Spandi ve kuzeni Cahit, tavuk sokağında yabancılardan para kaçırmakla uğraşmaktadır. Bu gerçek romanda şöyle geçmektedir.

“Büyüdüğümde bu gölgenin altında doğan tek kişi olmadığının farkında vardım. Bir kere kuzenim Cahit ve arkadaşım Cemile vardı. Hep birlikte tavuk sokağındaki yabancıları söğüşlüyorduk. En yakın arkadaşım Spandi de bizimleydi. (...) Tabi ki yabancılar hepsi de bize bu yardımı bilmeden yapıyor değildi. Bazıları bize gerçekten para veriyordu; bazen mutlulukla, bazen

utançtan, bazen de sadece oradan uzaklaşalım diye. Aslında uzaklaşmamız pek de mümkün değildi, çünkü dolarlar havada uçtuğu sürece giden grubun yerini hemen bir diğeri dolduruyordu. Bu gerçekten çok eğlenceliydi. Bir gölgenin altında doğmuş olsak da olmasak da ben, Cahit, Cemile ve Spandi günlerimizi güneşin altında, bize yardım etmeye gelmiş insanların sermayelerini dağıtarak geçiriyorduk.” (s. 09-10)

Uzun süre devam eden iktidar mücadelesi ve Taliban’ın uyguladığı kara rejim, Afganistan halkının her tür felakete sürüklemiştir. Halkın elinde karnını doyuracak yemek başını sokacak bir evi bile yoktur. Afganistan’ın gerçek yüzü anlatılan Milyonlarca Gölgenin Atında romanında, Fuat ve annesi fakirlikten dolayı teyzesinin evinin bir köşesinde yaşamaktalar. Yaşadıkları ev gerçekten yaşamak için değil de hayata kalabilmek içindir. Evin tasviri romanda şöyle geçmektedir.

“Bizim de elimizde avucumuzda bir şey yoktu, ama en azından gözlerimiz aynı fikirdeydi. Yedi kişi birden, dört küçük oda ve avludaki delik kadar yer paylaşıyorduk. Haliyle bu durumda annemin talep ettiği gibi kuzenin Cahit’ten uzak durabilmem çok kolay olmuyordu.” (s.11-12)

Fuat ve annesinin elinde karınlarını doyuracak parası yokken bir de teyzesi onlardan ev kirası ister ama kira ödeme durumunda değiller.

“Teyzem bizden kira ödememizi istiyordu, ama paramız sırtımızdaki giysilere ve midemizdeki yemeğe zar zor yetiyordu. Annemin temizlikten kazandığı birkaç af ve benim sokaktan topladığım dolarlar dışında hiçbir paramız yoktu. Belki annene kendi dolarlarından biraz daha fazla versen annen de anneme daha az sinirlenir diye bir tavsiyede bulundum, ama Cahit kafama öyle bir vurdu ki bunun ne kadar yanlış bir tavsiye olduğunu hemen o anda anladım. Bana bak piç kurusu, başınızı sokacak bir yeriniz yokken benim annem sizin annene kalacak yer verdi. Pis çingeneler gibi dilenerek evimize geldiniz. Başınızı sokacak bir oda, boş midelerinizi doyuracak yemek vermeye bizi mecbur ettiniz. Bu bizim çok mu hoşumuza gidiyor sence? Eğer biz iyi Müslümanlar olmasaydık, annen şu anda sizin kızıncını yoldan geçen her ibneye pazarlıyor olurdu.” (s. 14)

Taliban döneminde, zengin adamlar savaş başlar başlamaz memleketi terk ederek komşu memleketlere yerleşmişlerdir. Memlekette kalan yoksul adamlar ise her tür sıkıntıya rağmen hayata kalabilmek için mücadele vermekteler. İnsanlar için her şey para olmuştur. Biri yoksulluktan dolayı zar zor yaşamaktayken biri de para karşılığında kızını satmaktadır. Romanda şöyle geçmektedir.

“Eğer fakirseniz benim ülkem yaşamak için zor bir yer olabilir, ama hem fakir hem de çirkinseniz işler daha da zordur. Bu yüzden Cahit artık bir kaya gibi olmuştu. Onunla gönüllü olarak evlenecek bir kadın bulamayacağını,

ama doğru fiyata kadının babasının onayını alabileceğini bilen bir kaya.” (s. 15-16)

Bir de romanda yoksullukla mücadele vermekte olan Cemile ve ailesi vardır. Afganistan’da yoksulluk ya da bir hastalıkla mücadele vermeyen çok nadir aile bulunmaktadır. Kimse kimseden özel değildir. Cemile, arkadaşları Fuat, Cahit ve Spandi ile aynı çatı altında tavuk sokağında ve sonra da Pir Hederi’nin dükkânında çalışmaktadır. Kazandığı parayı ailesine getiriyor onunla geçinmekte. Bunun yanında babası uyuşturucu esiridir.

“Cemile’nin annesi de babası hayatta, ama onların evlerinde de uyuşturucu dehşeti yaşıyor. Cemile’nin babası eskiden haşhaş işinde çalışıyormuş ve hasat zamanı parmaklarına bulaşan haşhaş sütünü yalaya yalaya bunun esiri olmuş. Artık gece gündüz uyuşturucu açlığı çekerken ailesinin geri kalanı aç kalıyor. Babası artık günlerce eve uğramasa da paraya ihtiyaç duyduğunda geri geliyor ve eğer para bulamazsa yumrukları karısının, Cemile’nin ve iki ablasının başına indiriyor.” (s.121)

Afganistan gibi her tür felaketin mekânı olan bir memlekette yoksulluğun esiri olan bir de Spandi (Abdullah) vardır. İki yaşlarındayken annesini kaybeden Spandi, yoksulluktan dolayı sokakta spand (bir tür ot) satıyor. Durum romanda şöyle anlatılmaktadır:

“Spandi, biz okuldayken şişko Batılılara spand satıyordu. İşte bu yüzden gerçek adı Abdullah olmasına rağmen biz ona Spandi diyorduk.” (s. 09)
“Spandi’nin annesi de kız kardeşini dünyaya getirmeye çalışırken doğum sırasında öldü ve iki yaşından itibaren Spandi ne anne sıcaklığını ne de anne sevgisinin rahatlığını hissedebildi. Kafasındaki büyüdükçe soluklaşan resim dışında annesini hatırlayabileceği bir fotoğraf bile yok.” (s. 121)

Rusların işgalinden bugüne kadar devam eden savaş Afganistan’ın düzensizliğine neden olmuş ve Afganistan halkını yoksulluğa sürüklemiştir. Birçok insan yoksulluk nedeniyle hayatını kaybetmiş birçoğu da ülkeyi terk etmeye mecbur olmuştur. Son zamanlarda ortaya çıkan gaddar Taliban döneminde artmakta olan yoksulluk oranı, binlerce Afganistan çocuğunu eğitimden uzak sokaklarda dilencilik yapmak ve çalışmak mecburiyetinde bırakmıştır. Romanda adı geçen çocuklar örnek çocuklardır. Hâlbuki bütün Afganistan yoksulluk ve sefaletle karşı karşıdırlar.

2.7.2. Aşk

Afganistan'ın gerçek yüzünün anlatıldığı *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanında aşk teması da söz konusudur. Milyonlarca Gölgenin Altında isimli romanı, aşk romanı kapsamına almak da mümkündür. Romanda farklı iki kültüre sahip olan iki insanın aşk duyguları farklı açıdan anlatılmaktadır. Bunun nedeni romanın genelinde Georgie ve Hacı Han arasındaki aşkın izleri kendini hissettirmektedir. Andrea Busfield'in romanında işlenen aşk da herkesin bildiği gibi iki insanın birbirlerine karşı birçok fedakârlıklar yapabilmelerini sağlayan bir duygu olarak kendini göstermektedir. Georgie Hacı Han için büyük bir aşk duymaktadır. Aynı şekilde Hacı Han da Georgie'ye âşıktır. Bunun sonucunda ikisi de oldukça farklı kültürlere, dini inançlara ve geleneklere ait olsalar da aşkları için birçok fedakârlıklar yapmaktan kaçınmamışlardır.

Batı kültüründe büyüyen Georgie, İngiltere'den iş amacıyla Afganistan'a gelmiştir. Romanda onun Afganistan'a geldiğini anlatıcı şöyle anlatmaktadır. *“Georgie, İngiltere'den, yani bir başka adıyla Londra denen ülkeden geldiğini öğrendim. Yıllardır Afganistan'daydı. James ve May ile arkadaş olduğu ve James'in ondan aldığı kira parasına ihtiyacı olduğu için iki yıldır onlarla beraber yaşıyordu. Georgie, bir sivil toplum örgütünde çalışıyor ve hayatını keçi yünü toplayarak kazanıyordu. Ülkeyi o kadar iyi biliyor ve o kadar çok seyahat ediyordu ki bir sürü Afgan arkadaşı olmuştu.”* (s: 30-31)

Taliban bir süre Afganistan'dan çekildikten sonra Afganistan'da demokrasi havası uçuşmaya başlamıştır. Batılılar gerek iş için, gerek gezme ve yardımlaşma amacıyla Afganistan'a gelmişlerdir. Aslında inançsız bir Batılı ile bir Müslüman Afganistanlının bir birlerinin sevmeleri Afganistan halkının dini inancı ve kültürüne aykırıdır. Yine de burada aşk meselesi vardır. Georgie, seçimlere hazırlanmak üzere bir grup insanlarla Şinva'a gitmiş ve ilk gördüğünde Hacı Han'a âşık olmuştur. Olay romanda şöyle geçmektedir.

“Hacı Han'la ilk tanıştığımda ülkenizdeki ilk seçimler üzerine çalışıyordum. Heyecan verici zamanlardı, gerçek umudun ve fırsatların ve fırsatların olduğu bir dönemdi ve ben tüm bu çılgın beklentilere doğru ilerlerken karşıma hayatım boyunca gördüğüm en güzel adam çıktı. O ana kadar ilk görüşte aşka hiç inanmamıştım ve bu öyle kolay bir şekilde açıklayabileceğin bir şey değil. Bu bedenine can veren ve her sabahı uyanmaya değer kılan bir zihin ve ruh hali. (...) ama onda beni çeken şey parası değil tavırları, samimi mizacı ve duyarlılığıydı. Gerçekten de çok nazikti Fuat. O günlerde bana bu ülkeyle ve sizin geleneklerinizle ilgili, ben farkına bile varmadan o kadar çok

şey öğretti ki. Onun gibi biriyle daha önce hiç karşılaşmamıştım ve şimdi geriye dönüp baktığımda ona hemen âşık olduğumu düşünüyorum. (...) Göz göze geldiğimizde dudaklarında oynayan küçük bir gülümseme görüyordum. Güneş batıp misafirler evlerine döndüklerinde Halit bizimle bir süre sohbet etmek için odalarımıza gelip erkeklerle şakalaşır ve kadınları büyüledi. Sanırım her birimiz ona âşık olmuştuk; hatta erkekler bile! Ve oda insanlarla dolu olmasına rağmen bana yalnızmışız gibi gelirdi. Elbette o zaman benden hoşlandığından tam olarak emin değildim, benimki sadece bir histi. Ama tekrar onunla birlikte olabilmek için her günü ümitsizlik içinde geçiriyordum ve yüzü çoğu gece rüyalarımın giriyordu. (...) İnanılmaz derecede cesur ve onurlu olduğunu düşünüyordum ve bu adam beni şaşırtan geçmişini önüme serip içindekileri dökerken birdenbire beni sevdiğini söyledi. İlk önce güldüm ki beklediği tepki bu değildi. Bunun imkânsız olduğunu, birbirimizi tanıyalı sadece beş dakika olduğunu ve bu sürenin bir insanın sağduyulu bir şekilde âşık olabilmesi için çok kısa olduğunu söyledim. Fakat bana, “Şaka yapmıyorum Georgie. Yüreğimi biliyorum ve bana seni sevdiğimi söylüyor, dedi. Ve işte o zaman hayatımın geri kalanını bu adamla geçirmek istediğimi fark ettim.” (s.141-142-143-144-145)

Afganistan’da evlenmeden önce bir erkek ile bir kadının beraber oturup kalkmaları Afganistan kültürüne göre uygun değildir. Bu yüzden kadın-erkek arasında bir ayrımcılık vardır. Georgie ve Hacı Han ise Afganistan kültürüne karşı gelirler hatta cinsel ilişkiye girmekteler. Georgie, Hacı Han’dan hamile kalmıştır. Georgie’nin bebeği bilinmeyen bir sebepten dolayı kaybolmuştur. Olay romanda şöyle geçmektedir.

“Georgie bebeğini kaybettiğinde, bir bebeği olacağını henüz öğrenmemiş olanlar bile sanki içinde küçük bir şeyler ölmüş gibi hissetti. Fakat Allah, Georgie gibi inanmayanlara karşı bile merhametli olduğu için bebeğini alınca, yerine Dr. Hugo’yu gönderdi. Elbette Georgie’nin doktoru görmesi uzun sürdü, çünkü bebeği ondan ayrıldıktan sonra haftalarca gözleri yaşlarla ve kötü rüyalarla bulutlanmıştı. Evimizde yaşanan bir hayalet, hepimizin hayatındaki tüm mutluluğu tüketen beyaz bir üzüntü yumağı gibiydi. O sıralar onunda bizi terk edeceğinden çok emindim. James, Georgie’yi hastaneden getirdikten sonra onu yatağına götürdü ve hepimizi alt kattaki ön odada toplayarak Georgie’nin düşük bir şey geçirdiğini söyledi. Vücudunda herhangi bir sorun olmamasına ve bebekleri henüz çok küçük olan kadınların düşük yapmasının normal olmasına rağmen, Georgie’nin ruh halinin bir süre iyi olmayacağı ve her şeyi tekrar yoluna sokmak için hepimizin yardımına ihtiyacı olduğunu söyledi. (...) Annem mutfakta oturmuş Georgie’ye tavuk çorbası hazırlarken, sadece zamana ihtiyacı var dedi. Çok üzgün ve üzüntü öyle bir gecede geçmez. Georgie bebeğini çok seviyordu, çünkü ona umut veriyordu. Şimdi bebeğiyle beraber umudunun da gitmiş olabileceği fikrine alışması için zamana ihtiyacı var. (...) Hepimiz Georgie’nin bebeğinin babasını kim olduğunu bilsek de evde bundan hiç bahsetmiyorduk. Bebek sanki mucize eseri yapılmış ve yanlış olduğu için Allah tarafından alınmıştı.

Uyulması gereken kurallar vardı ve Afganistan'da çok sık karşılaşmasak da bu kurallara uymazsan cezalandırılman gerekiyordu. Ve Georgie cezalandırılıyordu. Bebeğini umudunu ve iştahını kaybetmişti. Çok yakında, Georgie ve Hacı Han'ın sırrını saklamamızın cezası olarak Georgie'yi de kaybedeceğimizden emindim.” (s.175-176-177)

Romanda Georgie-Hacı Han aşkları bir süre sonra vazgeçilmez hale gelmiştir. İki farklı kültüre sahip olan bu iki insan bir birlerine karşı çok fedakârlık yapmaktalar. Halk arasında hem maddi hem manevi açıdan büyük yere sahip olan Hacı Han sevdiği kadın Georgie'den vazgeçemez. Bir Müslüman erkeğin dinsiz bir kadınla evlenmesi yasaklanan Afganistan'da zor günleri geçirmekteler.

“Hacı, Georgie'yi seviyor. Ama ona gerçekten ne verebilir? Ve Georgie, Hacı'ya ne verebilir? Hayır, çok uzun zaman önce yapmaları gereken şey birbirlerinden vazgeçmekti, ama onlar birbirlerini bırakmayacak kadar korkak ve inatçılardı. Şimdi ikisi de gelecekleri olmayan bir dünyada sıkışıp kaldılar. Ne ileri gidebiliyorlar ne de geri. Bu yüzden gidecek hiçbir yerleri olmadığından birbirlerine tutulmuş duruyorlar. (...) Hacı Han ve Georgie yanlış zamanda yanlış yerde birbirlerine âşık olmuş iki insan. Artık kendilerine sormaları gereken soru şu: şimdi ne yapacağız? (...) Hayır diye düzeltti Hacı Han, sesi kederli ve sertti. Benden daha iyi birine ihtiyacı var... bunu ikimiz de biliyoruz. Ama bunun olmasına nasıl izin verebilirim? O benim hayatım.” (s. 186-187-188)

Hacı Han'ın ilgilenmediğinden dolayı Georgie bir ara Afganistan'ı terk ederek kendi memleketine gider ama belli bir zamandan sonra Afganistan'a geri dönerek Hacı Han'ı bulur. Bu kez ciddi şekilde Hacı Han- Georgie evlenmeye karar verirler. Hacı Han Şinvar'da Georgie'ye ev yaptırır. Georgie evi görmeye geldiğinde saldırıya uğrar çatışma başlar bu sırada Georgie yaralanır. Kitabın finalinde Georgie ile Hacı Han'ın evlenmesi, bu aşkın sonucu olur. *“Gördüğünüz gibi, Ayşe Han sadece kocası olacak adam için hayatını tehlikeye atmakla kalmamış, aynı zamanda da İslam'a dönmüş ve Hazret Muhammet'in (S.A.V.) karısının adını almış. Bana sorarsanız o hala bizim eski Georgie'ydi.” (s. 313)* Georgie giyim tarzını ve inancını değiştirmiş, Hacı Han ise çevresindeki insanların yargılamalarına göğüs vererek Georgie ile bir yuva kurmuştur.

2.7.3. Savaş ve Cinayet

Taliban'ın ve Hamit Karzai dönemlerinin sosyal ve siyasal problemleri konu edilen Milyonlarca Gölgenin Altında Romanında üzerinde durulan ana temalardan biri de savaş

ve cinayettir. *“Hepimiz acılar çektik. Burası Afganistan sonuçta.”* (s. 50) cümlesi, Afganistan’ın gerçek yüzünün beyanıdır. *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanının büyük kısmını savaş ve cinayet kapsamaktadır.

Senelerce devam eden savaş, Afganistan halkının eğitimden uzak kalmasına ve binlerce felakete sürüklenmesine neden olmuştur. Kaderi acı hatıralarla bürünmüş Afganistan’da savaş, Rusların işgalinden sonra başlamıştır. Komünistler iktidara gelince, Afganistan halkının kültürel değerleri ve dini inançlarına baskı yapmışlar, bu olay Afganistan Müslüman halkının komünist rejime karşı ayaklanmalarına ve mücahit grupların oluşumuna neden olmuştur. Muzaffer mücahitler ise iktidarı ele geçirdikten sonra kendi aralarında savaşımaya başlamış ve senelerce devam eden savaşa, türlü cinayetlere yol açmışlardır. *“Afganistan’ın asıl gerçeği acı ve ölümdür. İçimizde bunlardan öyle ya da böyle etkilenmemiş tek bir kişi bile çıkamaz. Ruslardan Mücahitlere. Mücahitlerden Taliban’a savaş babalarımızı ve kardeşlerimizi aldı. Savaştan geriye kalanlar da çocuklarımızı almaya devam ediyor ve savaşın neticeleri yüzünden fakirlik konusunda dilencilerden bir farkımız kalmadı.”* (s.82)

Romanda Rusların Afganistan’dan çekilmesi, mücahitlerin iktidar mücadeleleri ve cinayetleri şöyle geçmektedir.

“Ruslar başkentten çekildiğinde şehrin bir enkazdan farkı kalmamıştı, çünkü muzaffer Mücahitler bir et parçası için kavga eden köpekler gibi (o et parçası Kabil’di) birbirlerine düşmüştü. İç savaşın kaos ve karmaşa dolu ortamında her yerde suç işleniyordu. Dükkânlara özel vergiler getirilmiş, evlere el konulmuş, insanlar öldürülmüş ve öldürülenlerin kızlarının ırzına geçilmişti.” (s. 56)

Rusların döneminde, işgale karşı savaşmak için bir araya gelen mücahit grupların, Afganistan halkına yapmadıkları cinayet kalmamıştır. Bu gruplar iç savaşın başlamasına neden olmuşlardır. Afganistan’da yıllardan beri devam eden savaş mücahitlerin yüzündendir. Önce Afganistan hükümetini ortadan kaldırmışlar sonra da kendi aralarında iktidar mücadelesi vermeye çalışmışlar ve binlerce cinayete yol açmışlar. Bu cinayetlerden bıkan halk, Taliban’ı bir kurtarıcı olarak bilmiştir. Taliban Afganistan’ın güneyinden Kabil’e girdiklerinde halk onları hoş karşılamışlardır. Ama bir aradan sonra Taliban’ın gerçek yüzü ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde binlerce kişi öldürülmüş, binlerce çocuk yetim ve eğitimsiz kalmış, binlerce kişi ise can güvenliği için

Afganistan'ı terk etmiş, kadınlara yönelik şiddet artmış, kızlar kaçırılmıştır. Taliban'ın iktidara gelmesi ve cinayeti romanda şöyle geçmektedir.

“Ama Taliban geldiğinde tüm bunlar son buldu. Düzen sağlanmıştı ve insanlar bunun için minnettardı. (...) ve seneler geçtikçe Taliban'ın gerçek yüzü ortaya çıktı. Kadınların çalışmasını engelleyip kızların okula gitmesine izin vermediler, sokaklarda gezip insanları sopalarla dövdüler, sakalı kısa olan adamları içeri tiktılar, müziği ve uçurtma uçurmayı yasakladılar, el kestiler, insanları duvarların altında ezip futbol stadyumlarında vurdular. Afganistan'ı savaştan kurtarmış, ama halkı artık tanıyamadığımız bir dinin içine hapsetmişlerdi.” (s.57)

Taliban'ın Afganistan halkına yapmadıkları cinayeti kalmamıştır. Öldürme, dövme, zorla namaz kıldırma, kızların okula gitmesini yasaklama gibi bir sürü eziyet yanında bir de kız kaçırma cinayeti en büyük felaketlerdendir. Romanın başkahramanı Fuat: *“Babam öldürüldü, erkek kardeşim öldü ve ablam kayıp. Fakat tüm bunlar Afganistan için çok sıradan şeyler der.” (s. 121)* Fuat'ın babası öldürülmüş, kardeşi ölmüş ve ablası Taliban tarafından kaçırılmıştır. Taliban'ın kız kaçırma cinayeti romanda şöyle geçmektedir.

“Babamın ölümünden kısa bir süre sonra, hayatımda olup bitenleri aklıma tutmaya başladığım zamanlarda, Taliban Pagman'a geldi. Artık bir bebek değildim; yürüyor ve koşuyordum. Bir gece annem beni sarsarak uyandırıp kucığına alarak ablamın ve ağabeyimin beklediği mutfak köşesine taşıdı. Sesindeki korkuyu hissediyordum. Bugün her şeyi net olarak hatırlıyorum. Annemin titrediği kıyafetlerinden bile belli oluyordu ve sokağı dolduran kocaman tankların çıkardığı sesleri duyabiliyordum. Ne oluyor? diye sordum. Annem lütfen Fuat, lütfen sessiz ol, diye yalvardı. Ağlıyordu ve dışarıda pencereden içeri dolan ışık alev renginde yanarken bağıriş ve çığlıklar gecenin sessizliğini dolduruyordu. Biz bir köşede saklanırken panik ve acının sesi daha yakından gelmeye başladı. Yavaş yavaş, sessizce yaklaşıyor, bizi bulmaya çalışıyordu. Annem bu süre boyunca üç çocuğuna sıkı sıkı sarılıp bacaklarının üzerinde sallanırken sessiz sedasız ve hızlı bir şekilde Allah'a dua etmişti. Evimizin ön kapısı kırılarak açıldığında ve tanımadığımız adam sesleri evi doldurmaya başladığında anem nefesini aniden tuttu ve duaları yarım kaldı. (...) Çok korkmuştum; ne yapacağımı bilmiyordum. (...) adamlardan biri ablamı kolundan yakalamıştı. (...) Bu arada silahlı canımızı almaya, yaşlıları sopalarla dövmeye ve kucaklarındaki küçükleri almaya devam ediyordu. O geçen turuncu ışığında adamların, korkudan ödü patlamış ablamı köyümüzdeki yirmi kadar başka kızla beraber bir kamyonun arkasına koyup götürmelerini seyrettim.” (s. 129-130-131)

2001 yılından başlayarak Afganistan'da yeni bir düzen gelse de, ülkenin farklı bölgelerinde savaş hâlâ devam etmektedir. Senelerce devam eden savaşın izleri hâlâ kendini göstermektedir. *“Hükümet ülkenin iyiliği için herkese silahlarını bırakmayı*

emretmiş olmasına rağmen kimse bu konuda acelesi davranmıyordu., çünkü ülkede her şey büyük bir hızla değişiyordu. Bu yüzden kuzeydeki büyük adam ile batıdaki büyük adam hala toprak ve güç için savaşıyor, doğudaki ordu komutanları gizlice topraklarımıza girmeye çalışan Pakistanlıları vuruyor, Taliban güneyde Afganlara ve yabancılara karşı açtığı savaş devam ediyor ve sokaklarda büyükler çocukları, çocuklar daha küçük çocukları ve herkes eşek ve köpekleri dövüyordu.” (s. 71-72)

Afganistan’da devam eden savaş başka kötülükleri yanında bir de haşhaş üreticiliğine de yol açmıştır. Afganistan dünya çapında haşhaş üreticiliği konusunda rekor kıran memleketler arasında yer almıştır. Roman haşhaş ve savaş şöyle anlatılmaktadır:

“Afganistan iki şeyiyle ünlüdür. Savaşları ve haşhaş üreticiliği. Uluslararası camia her ikisine de son vermek için çok çaba gösterse de şu anda bu iki alanda her zamankine göre daha iyi durumdayız.(...) Bu arada afyon tohumları gittikçe büyüdü, büyüdü ve büyüdü. Gazetelere göre bu sene afyon üretiminde bir rekor kırılmış ve Afganistan dünyanın bir numaralı afyon üreticisi haline gelmişti.” (s.71)

1979 yılında Rusların işgali ile başlayan savaş hâlâ devam etmektedir. Devam eden savaş neticesinde, binlerce kadın dul kalmış, yetimhaneler anne-babasız çocuklardan, sokaklar dilenciden dolu, çoğu insanın bedeninin bir parçası yok, beldeler virane hâline gelmiş, anneler çocuk hasretine yanmakta ve hâlâ savaş devam etmektedir.

2.7.4. Hastalıklar

Milyonlarca Gölgenin Altında romanında üzerinde durulan temalardan biri de türlü hastalıklar ve afetlerdir. Romanın adının *Milyonlarca Gölgenin Altında* olmasının nedeni de budur. Romanda milyonlarca gölge bahis konusudur. Yazar örnek olarak bazı hastalıklar ve afetler üzerinde durmuştur. Roman baştan sona kadar halkın çektiği sıkıntılarla doludur. Yazar. Fuat, Fuat’ın annesi, teyzesi, arkadaşı Spandi, Sir Ahmet’in karısı ve kardeşleri üzerinden hastalıkları ve afetleri anlatmaya çalışmıştır.

Yıllardan beri devam eden savaş ve yoksulluk yanında bir de türlü hastalıklar ve afetler Afganistan halkının diğer sıkıntılarından. Romanda yazar, köpek ısırması, kolera, kum sineklerinin yemesi gibi hastalıklar ve afetlerden söz etmiştir. Fuat’ın arkadaşı Spandi’nin kum sineğine kapılması romanda şöyle anlatılmaktadır. *“Biz daha tanışmıyorken kum sinekleri Spandi’nin yüzünü yediği için bir sene boyunca yaralı bir yüzle dolaştı ve sonra da yanağında yumruk büyüklüğünde bir iz kaldı.” (s. 9)* bu tür

hastalıklar Afganistan’da mamul hastalıklardan biri olup, binlerce insan bu bulaşıcı hastalık yüzünden sıkıntı çekmektedir.

Sosyal güvenlik hizmeti olmayan bir ülkede kadınların doğum sırasında hayatlarını kaybetmeleri de romanda geçmektedir. Bu olay Şir Ahmet’in karısı üzerinden anlatılmıştır. *“Şir ve karısı daha büyük bir aileleri olsun istiyormuş. En az beş oğulları, bir o kadar da kızları olsun istiyormuş, ama ilk çocukları doğarken (çocuk oğlanmış) Şir’in karısının içinde sıkışıp kalmış. Koyun kadınları iki gün boyunca Şir Karısının elini tutup alnına soğuk ıslak bezler koyarak başından hiç ayrılmamış. Sonunda üçüncü günün ilk saatlerinde, kadınlar bebeği Şir’in karısının karnından çıkarmışlar. Bebek çoktan ölmüş ve yaşlı kadınlar bebeği özgürlüğüne kavuşturduklarında o küçük ölü bebek giderken annesinin son nefesini de beraberinde götürmüştü.”* (s. 49)

Milyonlarca Gölgenin Altında romanında bahis konusu olan hastalıklardan biri de koleradır. Son zamanlarda başka felaketler yanında bir de kolera hastalığı Afganistan’da çok yaygınlaşmıştır. Afganistan halkının her biri bu hastalığı bir kez geçirmiş ve binlerce kişi bu hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir. Romanda Fuat, Fuat’ın annesi ve teyzesi üzerinde bu hastalık anlatılmaktadır.

“Banyo kapısının dışından, içeriden gelen şiddetli ve korkutucu öğürme seslerini takip eden derin ve acı inlemeleri net bir şekilde duyabiliyordum. Anne? Kapıyı hafifçe tıklattım. Anne? Benim fuat. Annemin ayağa kalkmaya çalıştığını duyabiliyordum, ama bu çabaya hafif bir inleme eşlik etti ve sert bir gümbürtüyle tekrar yere düştü. Anne lütfen! Kapının kolunu çevirdim. Kapı, annemi yerde karnını tutarak tuvaletin deliğine doğru çömelmiş bir şekilde görmeme yetecek kadar açıldı. Elbisesinin her yanı leke içindeydi ve içeriden gelen kusmuk ve ishal kokusu beni bir anda çarptı. Girme Fuat! Sert ve kesik kesik konuşuyordu. Sesi o kadar kötüydü ki onu daha fazla uğraştırmamak için annesinin utancına saygı göstermek isteyen bir evlat gibi kapıyı hızlı kapattım. (...) Emin değilim Fuat, kolera olabilir gibi geliyor bana. Daha önce Bedahşan’da bir kez görmüştüm. Annedeki belirtiler buna çok benziyor. Nasıl bir şey bu kolera? Diye tekrar denedim. Bakterilerin, yani mikropların yol açtığı bir çeşit hastalık. (...) Bu ülkede seni öldürebilecek milyonlarca şey var. İnsanlar ve silahlar buzdağının sadece görünen kısmı. Bunlardan biri de kolera.” (s.97.100)

Son zamanlarda Afganistan’da köpek ısırması (Sag-i Devana) hastalığı da yaygınlaşmaya başlamıştı. Bu hastalık en tehlikeli ve bulaştırıcı hastalıklardan biridir. Belediye tarafından kontrol edilmeyen sokak köpekleri öncelikle bu hastalığa kapılmışlardır. Sokak köpeklerinin insanları ısırması sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Fuat’ın kardeşi Yusuf da bu hastalık yüzünden ölmüştür. *“İşte bir daha hiç olmayacağı kadar eksiksiz ve mutlu ailem. Sonra ağaçtan düşen yapraklar gibi tekrar*

tekrar ölmeye başladılar. İlk giden Yusuf olmuş ve bir köpek tarafından ısırıldıktan sonra yemek yemeyi bırakmış, Yusuf'u onu hatırlayamayacağı kadar erken kaybetmişiz, ama annemin söylediğine göre biraz ona benziyormuşum. Allah onu çetene biraz daha güneş ışığına ihtiyaç duyduğu için bizden almış.” (s.128)

2.7.5. Dostluk

Milyonlarca Gölgenin Altında romanında üzerinde durulan temalardan bir diğeri de dostluktur. Anrea Busfeild romanında, Fuat, Cemile, Cahit, Spandi ve Georgie üzerinden dostluk duygusunu dikkat çekici ölçüde anlatmıştır. Romanda Fuat, Cemile, Cahit, Spandi ve Georgie'nin birbirlerine karşılıksız yardımda bulunmaları dostluk duygusunun alametidir.

Fuat, Cemile, Spandi ve Cahit hem tavuk sokağında çalışmaktalar hem de oyun arkadaşlarıdır. Bunların hepsi Taliban'ın gölge yarattığı bir dönemde dünya gelmişlerdir. Romanda anlatıcı konumunda olan Fuat, *“büyüdüğümde bu gölgenin altında doğan tek kişi olmadığımı farkına vardım. Bir kere kuzenim Cahit ve arkadaşım Cemile vardı. Hep birlikte tavuk sokağındaki yabancıları söğüşlüyorduk. En yakın arkadaşım Spandi de bizimleydi”* der. (s. 9)

Fuat, Cemile ve Cahit tavuk sokağında yabancılardan para toplamakla uğraşırken, Spandi ise Afganistan'da spand denilen otu dumanlayarak yabancılardan para kazanmaktadır. Fuat ile Cemile tavuk sokağında çalışan iki rakipler. Ama kazandıkları parayı bölüşürler. Bu tasvir romanda şöyle geçmektedir.

“Cemile tavuk sokağındaki en büyük rakibimdi. O kocaman kahverengi gözlerindeki bakışla eriyen erkeklerden ben de kocaman yeşil gözlerime aşı k olan kadınlardan para koparıyordum. İyi bir takımdık ve günlük hasılatımız yoldan kimin geçeceğine bağlıydı. Bu yüzden eğer aynı günde çalışıyorsak parayı bölüşürdük.” (s.16)

Fuat ve annesi bir süreden sonra Kabil'in zenginleri yaşamakta olan Vezir Ekber Han semtine taşınırlar. Fuat burada yeni arkadaşlar edinir. Georgie ile çok samimi arkadaş olur. İngiltere'den iş amacıyla Afganistan'a gelen Georgie, Fuat ve annesi Meryem'e kalacak yer verir. Fuat ve annesine her tür yardımda bulur. Fuat da Georgie'ye her Celalabat seferinde yol arkadaşlığı eder.

Fuat, Vezir Ekber Han'la taşındıktan kısa zaman sonra Pir Hederi'nin dükkânında işe girer onun yanında çalışmaya başlar. Ama tavuk sokağındaki arkadaşlarını unutmaz. Cemile tavuk sokağından ve Spandi'yi spand dumanından kurtarmaya çalışıyor. Fuat en

yakın arkadaşı Spandi'yi Hacı Halit Han ile tanıştırır bu sırada Hacı Halit Han Spandi'ye iş verir. Spandi Hacı Han'ın yardımını ile spamnd dumanından kurtularak sokaklarda arama kartı satmaya başlar.

“Esmeray elinde uzun bir kart zinciriyle geri döndü. Kartlar bir zincir gibi birbirine eklenmiş plastik kılıfların içindeydi ve hepsinin üzerinde Roshan, AWWC ve Areeba gibi şirketlerin reklamları vardı. Hacı Halit Han kartları yanında bir küçük çantayla beraber Spandi'ye uzattı. Çantanın içinde insanların cep telefonundan arama yapabilmek için satın aldıkları kartlardan düzinelerce vardı. Hacı Han arkadaşına “bunlar senin” diye açıkladı. Bundan sonra bu kartları satacak, sattığın her kart için bir dolar kazanacaksın. Gerisi benim. Tamam mı? Spandi yanındaki çantada duran kartlara bakıp şaşkınlıktan kocaman olmuş kırmızı gözleriyle kafasını salladı.” (s.67-68)

Fuat'ın yakın arkadaşlarında bir de Cemile vardır. Fuat arkadaşlarını ziyaret etmek için tavuk sokağına varır. Cemile ile karşılaşır, ona da bir iş bulmaya karar verir. Anlatıcı, *“Cemile'nin yüzüne dikkatline baktım; artık yüzüne renk veren o neşeden eser yoktu. Sanki bir anda yaşlanmış, çökmüş gibiydi. Pir Hederi'den dükkânda ona da iş vermesi için rica etmeye karar verdim” der.* (s. 79) Fuat, Cemile'ye Pir Hederi'nin dükkânında iş bulur Cemile de orada çalışmaya başlar. Böylece romanda, dostların birbirlerine olan karşılıksız arkadaşlık duyguları ortaya çıkmış olur.

2.7.6. Gelenek ve Adetler

Milyonlarca Gölgenin Altında romanında üzerinde durulan temalardan biri de Afganistan ve Avrupa'nın bazı gelenek ve adetleridir. Romanda bir yandan Afganistan'ın bazı gelenek ve adetleri anlatılırken öte yandan Avrupa'nın Afganistanlılar için ilginç olan gelenek ve adetleri de bahis konusudur. Romanda yer yer üzerinde durulan adetlerden biri, Afganistan halkının misafirperverliğidir. Farklı milliyet ve farklı kültüre sahip olan Afganistan, misafirperverliği ile dünyada tanınmış bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Romanda gerek Georgie, gerek başka Batılılar olsun Afganistan halkının bu âdetini beğenmekte. *“Yabancılar bu ülkeye geldiklerinde garip bir şekilde buranın*

nefes kesen güzelliğinden ve insanların ne kadar da asil ve cesur olduğundan bahsederler.” (s.82)

Eskiden İslam dini ve değerlerine bağlı olarak yaşamakta olan Afganistan halkı için, Hz. Muhammet (S.A.V) doğum gününü kutlama geleneği en önemli adetlerinden biridir. Romanda Afganistan halkının bu âdeti üzerinde durulmuştur. Mevlit kandili Afganistan’da en şanlı şekilde kutlanır, bu günde cami imamlar vaazda bulunur fakirlere yemek dağıtılır. Hz. Muhammet’e saygı bildirmek için insanlar günlerini onu anarak geçirirler. Bu gelenek romanda şöyle geçmektedir:

“Hz. Muhammet’in (S.A.V) doğum gününe Mevlit kandili denir ve biz bu günü ay takvimine göre on ikinci aya denk gelen Rebiülevvel’de kutlarız, Şiiler ise bizden beş gün sonra kutlar. Gün boyunca pilav pişirilip süt ve yağ toplanır. Sonra elimizdekileri paylaşmak için komşularımızı, sevmediğimiz komşularımızı bile ziyarete gideriz. Eğer bizden fakir birini bulabilirsek yemeğimizi onlarla da paylaşırız. Öğle vakti erkekler ve büyük çocuklar namaz kılmak için camiye gider. Arabalar yerinden oynatılmaz, televizyon ve radyo açılmaz. Bu gün aynı zamanda peygamberimizin öldüğü gün de olduğu için ne güleriz ne de ağlarız, çünkü geldiği için sevinçli, gittiği için üzgünüzdür. Bu yüzden bu günü sadece onu anarak geçiririz.” (s.85)

Bir de romanda Batılıların Noel bayramı geleneği geçmektedir. Afganistan Müslüman halkı Mevlit Kandilinde Hz. Muhammet (S.A.V) anarak geçirirken, Batılılar ise Noel bayramını içki içmek ve sevdiklerine hediye vermekle geçiriyorlar. Batılılar kutsal günlerini Afganistanlılardan daha farklı bir şekilde kutluyorlar. *“Noel denilen günün sabahı, saat onda Georgie kapımızı çalıp televizyon seyretmeyi bırakıp onların tarafındaki salona gelmemiz için ısrar etti. Üzerine yeşil ve bol bir yamalı pijama vardı ve bence normalde giydiği kıyafetlerden daha düzgündü. Saçlarını da dağınık bir şekilde atkuyruğu yapmıştı. Yanakları kıpkırmızıydı. Kendi dilinde Mutlu Noeller diyerek bizi yüksek sesle selamladıktan sonra içten bir şekilde anneme ve bana sarıldı.” (s.86)*

Romanda, Afganistan halkına ilginç ve şaşırtıcı gelen Batılıların evlenmeden önce çocuk edinme, erkekle erkeğin, kadınla kadının ve benzeri gibi gelenekleri de geçmektedir. *“Bizim kültürümüzde olaylar daha farklı delikanlı. Amerika’da evlat edinebilirim. İstenmeyen bebekleri evime getirip onları sevebilir, büyütebilirim. Gördüğün gibi bunun için bir kocaya gerek yok. (...) Amerika’da bazı yerlerde erkekler erkeklerle ve kadınlar kadınlarla evlenmekte özgürler.” (s. 105)*

Romanda üzerinde durulan Afganistan halkının geleneklerinden biri de kurban bayramı geleneğidir. Afganistan’da iki bayram vardır. Bunlar ramazan bayramı ve kurban

bayramıdır. Kurban bayramında kurban kesme ve dost-akrabaları ziyaret etme Afganistan halkı için bir gelenek hâline dönmüştür.

“Ramazan bittikten yetmiş gün, yabancıların yeni yılı bittikten birkaç hafta sonra ve hacıların hacdan dönmelerinin ertesi günü Afganistan, sokakların pırıl pırıl renkli şeritler ve çiçeklerle süslü arabalarla bezendiği kurban bayramını kutladı. Bu, oğlunu Allah için kendi rızasıyla kurban etmeye razı olan İbrahim’in şerefine güle oynaya kutladığımız en meşhur bayramımızdan biridir. üç gün boyunca normalde gözyaşı ve savaş dolu olan ülkemiz, herkesin en güzel kıyafetlerini giydiği ve gücü yetenlerin İbrahim’in fedakarlığının bir sembolü olarak en iyi koyun, inek veya keçilerini kestiği eğlence, güzellik ve tokluk ülkesine dönüşür. Kuranda yazdığı üzere etin büyük bir kısmı fakirlere dağıtılırken geri kalanı arkadaşların ve diğer akrabaların davetli olduğu aile yemeklerinde ikram edilir.” (s.163)

Bir de romanda taziye geleneği vardır. Taziye geleneği Afganistan halkının uzun zamandan beri devam etmekte olan geleneklerinden biridir. Biri vefat ettikten sonra, vefat edenin aile ve yakınlarına baş sağlığı dilemek Afganistan halkı için bir gelenek ve adet olmuştur. Bu gelenek Fuat’ın yakın arkadaşı Spandi’nin ölümü üzerinden anlatılmıştır. *“Afganistan’da insanlar öldüğünde dua edilmesi gereken belli zamanlar vardır. İlki tabi ki cenaze gününde, bir diğeri üç gün sonra, ardından bir hafta geçince ve sonrasındaysa mezara girdiği takip eden kırkıncı günde ve bir sene sonra.” (s.228)*

Bu geleneklerin yanında Afganistan halkının bazı kötü adetleri de romanda yansımaktadır. İnsanların kendi akrabalarıyla evlenmesi, evliliklerin aile arasında gerçekleşmesi, kızların istemediği adamla evlendirilmesi ve para karşılığında satılması bu adetlerin örneğidir. *“Afganistan’da kadın ve erkeklerin evlenmelerinin birçok yolu vardır. Evlilik aile içinde veya aileler arasında kararlaştırılmış olabilir, bir iş anlaşması olarak yapılabilir veya neredeyse Mualla’nın başına gelen şey gibi bir borcun ödenmesi şeklinde olabilir. Hatta bedel dediğimiz, aileler arası bir değiş tokuş sistemi bile vardır. Buna göre bir aile kızlarını bir adamla evlenebilsin diye başka bir ailenin oğluna verir ve karşılığında da gelini alan aile kızlarını, oğullarını verdikleri aileye gönderir. Bu duruda kimse bir şey ödemek zorunda kalmaz. Oldukça ucuz olmasına rağmen yine de dünyanın en iyi sistemi bu değildir, çünkü çok karmaşık bir hale gelebiliyor ve en sonunda herkesin herkesle bir kan bağı olduğu için çocukları ölüyor.” (s. 256)*

SONUÇ

İncelemek için ele aldığımız Cahit Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* ve Andrea Busfield'in *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanları Afganistan'ın gerçek yüzüdür. Bu iki romanı farklı yazarlar yazmışsa da içerik bakımından çok da farklı değildir. İki romanda da, savaşla kaderi burunmuş Afganistan'ın siyasi kargaşaları ve sosyal olayları söz konusudur. *Savaş Ritimleri* romanında yazar, Ruslar tarafından Afganistan'ı işgali ve bu işgale karşı Afganistan Müslüman halkının verdiği mücadeleyi anlatırken, *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanında ise Taliban ve Hamid Karzai dönemlerinde ortaya çıkan siyasi ve sosyal olaylar ele alınmıştır.

Savaş Ritimleri romanında, Rusların işgali, işgale karşı mücadele vermek için ortaya çıkan mücahit grupların verdiği mücadele ne kadar önemli ise, *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanında Taliban ve Hamid Karzai dönemleri de, siyasal-sosyal bakımdan önemlidir. Bu dönemlerde Afganistan halkının çekmediği cefalar ve sıkıntılar kalmamıştır. Rusların işgalinden bugüne, İç savaşlar, siyasi kargaşalar, sosyal problemler ve dış müdahalelerle dolu Afganistan'da bugünkü yaşamakta olduğumuz sefalet ve sıkıntılarla dolu hayatımız pek de tesadüf değildir. Çünkü Afganistan'da devam etmekte olan savaş kendinden derin izler bırakıp gelmektedir.

Savaş Ritimleri ve *Milyonlarca Gölgenin Altında* romanlarında geçen, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinden Mücahitlere, Mücahitlerden Taliban'a, Taliban'dan Hamid Karzai'ya kadar sürmekte olan iktidar mücadelesi ve iç savaşlar neticesinde büyük zararı Afganistan halkı görmüş ve görmektedir. Farklı biçim, hedef ve aktörle Afganistan topraklarında devam eden savaş, milyonlarca ölü, yaralı, engelli ve vatanını terk etmeye mecbur kalan göçmenler bırakmıştır. Bunun yanında ortaya çıkan kargaşalar, Afganistan halkı arasında nifak tohumunun saçılmasına da neden olmuştur. Bu dönemlerde atılan nifak tohumların köklerinin geleceklere kadar devam etmesi acı bir gerçektir.

Savaş Ritimleri romanında, işgalden önce samimiyet ve kardeşlikle hayat geçirmekte olan Afganistan halkının hayatı, işgalin başlaması ile kâbusa dönmesi anlatılmıştır. Komünistler Afganistan'da iktidara gelince Afganistan halkının dinî değerleri ve gelenek-göreneklerine dokunmaya başlamıştır. İşgalden sonra ortaya çıkan mücahit gruplar döneminde Afganistan durumu daha da kötüleşmiştir. Birbirlerine giren mücahitler iki milyon insanın şehit düşmesi binlerce insanın yaralanması ve ülkenin bir harabeye dönmesine neden olmuşlardır.

Afganistan halkı bu kargaşalar ortasında yaşamaktayken, Taliban ortaya çıkar ve durum daha da kötüye gider. Bu dönem de bütün siyasal, sosyal ve kültürel reformlar değiştirilir yerine şeriat kuralları uygulanmaya başlar. Kızların okula gitmesi men edilmiş, film izlemek ve müzik dinlemek yasaklanmış, erkeklere sakal bırakmak zorunlu kılınmış bin çeşit zulüm-cefayı Afganistan halkı çekmiştir. Ancak 11 Eylül 2001 olayından sonra Afganistan'da yeni bir dönem başladı. Kızları okula gitmesine izin verildi, kadınlar erkeklerle beraber oy kullanma ve çalışma hakkına kavuştular. Bir çok reform hayata geçirildi. Ama Başa gelen hükümet Peştunlar'dan başka milliyetlere hak tanımadığı için iş daha da kötüye gitmektedir. Bir yandan Özbekler, Peştunlar, Tacikler, Hazarlar ve diğer unsurlar kendi aralarında hak ve hukukları için mücadele vermekteler. Öte yandan ülkenin %70'i Taliban eline geçmiş, hükümetin büyük şehirlerden başka yerlerde etkisi kalmamıştır. Ne var ki kaderi savaşla çizilmiş Afganistan'da devam eden kargaşalar bitmedi ve bitmeyecek durumdadır.

Afganistan'ın Siyasi Haritası.

38

³⁸ Sovyet Ruslar Afganistan'da Neden Mağlup oldu, Türk Alemiyiz,://turkalemimiz.com/Home/Getturkistan?categoryid=3&aid=4184, (Erişim Tarihi: 03.09.2019).

KAYNAKLAR

- Ahmadi, Akbarshah, “Dinsel Şiddetin Sosyo-Politik Kaynakları: Taliban Örneği”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 25, 2017.
- Ahmadi, Akbarshah, *Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya 2011.
- Akgül Mehmet, *Dini Tarihi ve Sosyolojik Boyutuyla Taliban Hareketi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Din Bilimleri Anabilim Dalı, Konya 2011.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.
- Ayyıldız, Mustafa, *Roman-Tanım-Tarihçe-Teknik*, Akçağ yayınları, Ankara 2011.
- Busfield, Andrea, *Milyonlarca Gölgenin Altında*, Pegasus Yayınları, (çev. Sevda Duman), 1. Baskı, İstanbul 2013.
- Kanun Esasi-yi Devlet-i Cumhuri-yi Afganistan, 1978.
- Kolcu, Ali İhsan, *Öykü Sanatı*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2005.
- Musevi, Seyyit Ali, *Tarih-i Tahlil-i Afganistan az Zahir Şah ta Karzai*, Balh Matbaası, balh: 1388.
- Önal, Hilal, ABD’nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 6, Sayı: 23, 2010.
- Özel, Cengiz, *Küresel Dönüşümün Şifresi Afganistan*, Orion Kitabevi, Ankara 2019.
- Öztürk, Shahabuddin, *11 Eylül Saldırıları ve Afganistan’ın Müdahalesi*, Yüksel Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2015.
- Rauf, Muhammed Zahir, *2001 Sonrası ABD’nin Afganistan’da Sosyal ve Siyasi Hayata Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2016.
- Salihy, Mohammad Aref, *Afganistan’da İktidar Mücadelesi ve Dış Müdahaleler, 1973-2014*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014.
- Saray, Mehmet, *Afganistan ve Türkler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997.

Saray, Mehmet, Afganistan, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt: 1, s. 408-411.

Sever, Metin, *Afganistan*, Everest Yayınları, 2001.

Sovyet Ruslar Afganistan'da Neden Mağlup oldu, Türk Alemiyiz,://turkalemiyiz.com/Home/Getturkistan?categoryid=3&aid=4184, (Erişim Tarihi: 03.09.2019).

Şahin, Damla, *Taliban'ın Ortaya Çıkışı ve ABD'nin Örgütün Gelişim Sürecindeki Etkisi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016.

Taflıoğlu, Serkan, "İslami Direnişten Taliban'a" *Avrasya Dosyası*, C. 4.

Tombak, Fatma, "20. Yüzyıl Sovyet Rusya'sında Din, İslamiyet ve Nüfus Üzerine Bir Değerlendirme", *International Journal of History*, , Cilt: 3/2, 2013.

Ulfet, Abdullah, *Afganistan'da Sovyet İşgali ve Ulema*, Yüksek Lisan Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2016.

Uslu, Ahmet, Cahit Zarifoğlu'nun "Savaş Ritimleri" Romanının Söylem Çözümlemesi Metoduyla İnceleme Denemesi, *The The Journal of Academic Social Sciens Studies*, Sayı: 49, 2016.

Yılmaz, Mehmet Yalçın, İşgal Dönemi Türkistan'da Rus Dil Planlaması ve Cedid Hareketi, *International Journal of Science*, Sayı: 29, 2016.

Yusofi, Sayed Hanan, *Afganistan'da Siyasi Partiler (1990-2010)* Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne 2013.

Zarifoğlu, Cahit, *Romanlar*, Beyan Yayınları, İstanbul 2016.

Zeydan, Ahmet Muvaffak, *Taliban'ın Yükselişi Afganistan'da Yeni Dönem*, Mana Yayınları, 2013.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Abdulraziq Türksoy
Doğum Yeri ve Tarihi	Takhar/Afganistan 15.06.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Balh Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Dil	Farsça
İş Deneyim	
Çalıştığı Kurumlar	2007-2008 Daşt-Kale Erkek Lisesi Öğretmeni. 2008-2012 Aydın Afganistan Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Yurt Müdürü 2013- 2014 Arzu Tv Haber Sunucusu 2014-2015 Almas Tv Yayın Müdürü
İletişim	
E-posta Adresi	raziq.turksoy@gmail.com